6. oktober 2025 | 6 October 2025
Ljubljana, Slovenia

INFORMACIJSKA DRUŽBA

INFORMATION SOCIETY

Demografske in družinske analize

Demographic and Family Analyses

Uredniki | Editors:
Janez Malačič, Mari Jože Osredkar,
Jože Sambt, Matjaž Gams

Zbornik 28. mednarodne multikonference
Zvezek F

Proceedings of the 28th International Multiconference
Volume F

Zbornik 28. mednarodne multikonference

INFORMACIJSKA DRUŽBA – IS 2025

Zvezek F

Proceedings of the 28th International Multiconference

INFORMATION SOCIETY – IS 2025

Volume F

Demografske in družinske analize
Demographic and Family Analyses

Uredniki / Editors

Janez Malačič, Mari Jože Osredkar, Jože Sambt, Matjaž Gams

http://is.ijs.si

6. oktober 2025 / 6 October 2025
Ljubljana, Slovenia

Uredniki:

Janez Malačič
Ekonomska fakulteta, Ljubljana

Mari Jože Osredkar
Teološka fakulteta Poljanska 4, 1000 Ljubljana

Jože Sambt
Ekonomska fakulteta, Ljubljana

Matjaž Gams
Odsek za inteligentne sisteme, Institut »Jožef Stefan«, Ljubljana

Založnik: Institut »Jožef Stefan«, Ljubljana
Priprava zbornika: Mitja Lasič, Vesna Lasič, Lana Zemljak
Oblikovanje naslovnice: Vesna Lasič, uporabljena slika iz Pixabay

Dostop do e-publikacije:
http://library.ijs.si/Stacks/Proceedings/InformationSociety

Ljubljana, oktober 2025

Informacijska družba
ISSN 2630-371X
DOI: https://doi.org/10.70314/is.2025.demo

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID **255573251**
ISBN 978-961-264-327-0 (PDF)

PREDGOVOR MULTIKONFERENCI INFORMACIJSKA DRUŽBA 2025

28. mednarodna multikonferenca *Informacijska družba* se odvija v času izjemne rasti umetne inteligence, njenih aplikacij in vplivov na človeštvo. Vsako leto vstopamo v novo dobo, v kateri generativna umetna inteligenca ter drugi inovativni pristopi oblikujejo poti k superinteligenci in singularnosti, ki bosta krojili prihodnost človeške civilizacije. Naša konferenca je tako hkrati tradicionalna znanstvena in akademsko odprta, pa tudi inkubator novih, pogumnih idej in pogledov.

Letošnja konferenca poleg umetne inteligence vključuje tudi razprave o perečih temah današnjega časa: ohranjanje okolja, demografski izzivi, zdravstvo in preobrazba družbenih struktur. Razvoj UI ponuja rešitve za številne sodobne izzive, kar poudarja pomen sodelovanja med raziskovalci, strokovnjaki in odločevalci pri oblikovanju trajnostnih strategij. Zavedamo se, da živimo v obdobju velikih sprememb, kjer je ključno, da z inovativnimi pristopi in poglobljenim znanjem ustvarimo informacijsko družbo, ki bo varna, vključujoča in trajnostna.

V okviru multikonference smo letos združili dvanajst vsebinsko raznolikih srečanj, ki odražajo širino in globino informacijskih ved: od umetne inteligence v zdravstvu, demografskih in družinskih analiz, digitalne preobrazbe zdravstvene nege ter digitalne vključenosti v informacijski družbi, do raziskav na področju kognitivne znanosti, zdrave dolgoživosti ter vzgoje in izobraževanja v informacijski družbi. Pridružujejo se konference o legendah računalništva in informatike, prenosu tehnologij, mitih in resnicah o varovanju okolja, odkrivanju znanja in podatkovnih skladiščih ter seveda Slovenska konferenca o umetni inteligenci.

Poleg referatov bodo okrogle mize in delavnice omogočile poglobljeno izmenjavo mnenj, ki bo pomembno prispevala k oblikovanju prihodnje informacijske družbe. »Legende računalništva in informatike« predstavljajo domači »Hall of Fame« za izjemne posameznike s tega področja. Še naprej bomo spodbujali raziskovanje in razvoj, odličnost in sodelovanje; razširjeni referati bodo objavljeni v reviji *Informatica*, s podporo dolgoletne tradicije in v sodelovanju z akademskimi institucijami ter strokovnimi združenji, kot so ACM Slovenija, SLAIS, Slovensko društvo Informatika in Inženirska akademija Slovenije.

Vsako leto izberemo najbolj izstopajoče dosežke. Letos je nagrado *Michie-Turing* za izjemen življenjski prispevek k razvoju in promociji informacijske družbe prejel **Niko Schlamberger**, priznanje za raziskovalni dosežek leta pa **Tome Eftimov**. »Informacijsko limono« za najmanj primerno informacijsko tematiko je prejela odsotnost obveznega pouka računalništva v osnovnih šolah. »Informacijsko jagodo« za najboljši sistem ali storitev v letih 2024/2025 pa so prejeli Marko Robnik Šikonja, Domen Vreš in Simon Krek s skupino za slovenski veliki jezikovni model GAMS. Iskrene čestitke vsem nagrajencem!

Naša vizija ostaja jasna: prepoznati, izkoristiti in oblikovati priložnosti, ki jih prinaša digitalna preobrazba, ter ustvariti informacijsko družbo, ki koristi vsem njenim članom. Vsem sodelujočim se zahvaljujemo za njihov prispevek — veseli nas, da bomo skupaj oblikovali prihodnje dosežke, ki jih bo soustvarjala ta konferenca.

Mojca Ciglarič, predsednica programskega odbora
Matjaž Gams, predsednik organizacijskega odbora

FOREWORD TO THE MULTICONFERENCE INFORMATION SOCIETY 2025

The 28th International Multiconference on the Information Society takes place at a time of remarkable growth in artificial intelligence, its applications, and its impact on humanity. Each year we enter a new era in which generative AI and other innovative approaches shape the path toward superintelligence and singularity — phenomena that will shape the future of human civilization. The conference is both a traditional scientific forum and an academically open incubator for new, bold ideas and perspectives.

In addition to artificial intelligence, this year's conference addresses other pressing issues of our time: environmental preservation, demographic challenges, healthcare, and the transformation of social structures. The rapid development of AI offers potential solutions to many of today's challenges and highlights the importance of collaboration among researchers, experts, and policymakers in designing sustainable strategies. We are acutely aware that we live in an era of profound change, where innovative approaches and deep knowledge are essential to creating an information society that is safe, inclusive, and sustainable.

This year's multiconference brings together twelve thematically diverse meetings reflecting the breadth and depth of the information sciences: from artificial intelligence in healthcare, demographic and family studies, and the digital transformation of nursing and digital inclusion, to research in cognitive science, healthy longevity, and education in the information society. Additional conferences include Legends of Computing and Informatics, Technology Transfer, Myths and Truths of Environmental Protection, Knowledge Discovery and Data Warehouses, and, of course, the Slovenian Conference on Artificial Intelligence.

Alongside scientific papers, round tables and workshops will provide opportunities for in-depth exchanges of views, making an important contribution to shaping the future information society. *Legends of Computing and Informatics* serves as a national »Hall of Fame« honoring outstanding individuals in the field. We will continue to promote research and development, excellence, and collaboration. Extended papers will be published in the journal *Informatica*, supported by a long-standing tradition and in cooperation with academic institutions and professional associations such as ACM Slovenia, SLAIS, the Slovenian Society Informatika, and the Slovenian Academy of Engineering.

Each year we recognize the most distinguished achievements. In 2025, the Michie-Turing Award for lifetime contribution to the development and promotion of the information society was awarded to **Niko Schlamberger**, while the Award for Research Achievement of the Year went to **Tome Eftimov**. The »Information Lemon« for the least appropriate information-related topic was awarded to the absence of compulsory computer science education in primary schools. The »Information Strawberry« for the best system or service in 2024/2025 was awarded to Marko Robnik Šikonja, Domen Vreš and Simon Krek together with their team, for developing the Slovenian large language model GAMS. We extend our warmest congratulations to all awardees.

Our vision remains clear: to identify, seize, and shape the opportunities offered by digital transformation, and to create an information society that benefits all its members. We sincerely thank all participants for their contributions and look forward to jointly shaping the future achievements that this conference will help bring about.

Mojca Ciglarič, Chair of the Program Committee
Matjaž Gams, Chair of the Organizing Committee

KONFERENČNI ODBORI
CONFERENCE COMMITTEES

International Programme Committee

Vladimir Bajic, South Africa
Heiner Benking, Germany
Se Woo Cheon, South Korea
Howie Firth, UK
Olga Fomichova, Russia
Vladimir Fomichov, Russia
Vesna Hljuz Dobric, Croatia
Alfred Inselberg, Israel
Jay Liebowitz, USA
Huan Liu, Singapore
Henz Martin, Germany
Marcin Paprzycki, USA
Claude Sammut, Australia
Jiri Wiedermann, Czech Republic
Xindong Wu, USA
Yiming Ye, USA
Ning Zhong, USA
Wray Buntine, Australia
Bezalel Gavish, USA
Gal A. Kaminka, Israel
Mike Bain, Australia
Michela Milano, Italy
Derong Liu, Chicago, USA
Toby Walsh, Australia
Sergio Campos-Cordobes, Spain
Shabnam Farahmand, Finland
Sergio Crovella, Italy

Organizing Committee

Matjaž Gams, chair
Mitja Luštrek
Lana Zemljak
Vesna Koricki
Mitja Lasič
Blaž Mahnič

Programme Committee

Mojca Ciglarič, chair
Bojan Orel
Franc Solina
Viljan Mahnič
Cene Bavec
Tomaž Kalin
Jozsef Györkös
Tadej Bajd
Jaroslav Berce
Mojca Bernik
Marko Bohanec
Ivan Bratko
Andrej Brodnik
Dušan Caf
Saša Divjak
Tomaž Erjavec
Bogdan Filipič
Andrej Gams
Matjaž Gams
Mitja Luštrek
Marko Grobelnik
Nikola Guid
Marjan Heričko
Borka Jerman Blažič Džonova
Gorazd Kandus
Urban Kordeš
Marjan Krisper
Andrej Kuščer
Jadran Lenarčič
Borut Likar
Janez Malačič
Olga Markič
Dunja Mladenič
Franc Novak
Vladislav Rajkovič
Grega Repovš
Ivan Rozman
Niko Schlamberger
Gašper Slapničar
Stanko Strmčnik
Jurij Šilc
Jurij Tasič
Denis Trček
Andrej Ule
Boštjan Vilfan
Baldomir Zajc
Blaž Zupan
Boris Žemva
Leon Žlajpah
Niko Zimic
Rok Piltaver
Toma Strle
Tine Kolenik
Franci Pivec
Uroš Rajkovič
Borut Batagelj
Tomaž Ogrin
Aleš Ude
Bojan Blažica
Matjaž Kljun
Robert Blatnik
Erik Dovgan
Špela Stres
Anton Gradišek

KAZALO / TABLE OF CONTENTS

Demografske in družinske analize / Demographic and Family Analyses ***1***
PREDGOVOR / FOREWORD 3
PROGRAMSKI ODBORI / PROGRAMME COMMITTEES 5
Med identiteto in demografijo: vloga vrednot mladostnikov v digitalni dobi / Arko Nataša 7
Vzroki, posledice in ukrepi - demografski padec rodnosti in projekcije izumiranja evropskih narodov / Gams Matjaž 11
Crisis of natality in Bosnia and Herzegovina / Gekić Haris 17
Mental Health of Older Adults in the Context of Demographic Ageing and the Promise of Artificial Intelligence / Poljak Lukek Saša 20
Ljudje na begu v svetu v prvi četrtini 21. stoletja in njihov demografski pomen / Malačič Janez 24
Family Search And The Church of Jesus Christ of Latter-Saints / Osredkar Mari Jože 33
Job demand and work ability among employees in the public and private sector / Redek Tjaša, Došenovič Bonča Petra, Bavdaž Mojca, Ponikvar Nina, Ražman Sara 38
Values among young people in digital age / Repič Slavič Tanja 43
Generacijski učinki predlaganega zvišanja odmernih odstotkov in nižje indeksacije pokojnin / Sambt Jože 49
Relacijska odtujenost mladih v digitalni dobi in demografski trendi / Relational Alienation of Young People in the Digital Age and Demographic Trends / Simonič Barbara 54

Indeks avtorjev / Author index ***59***

Zbornik 28. mednarodne multikonference

INFORMACIJSKA DRUŽBA – IS 2025

Zvezek F

Proceedings of the 28th International Multiconference

INFORMATION SOCIETY – IS 2025

Volume F

Demografske in družinske analize
Demographic and Family Analyses

Uredniki / Editors

Janez Malačič, Mari Jože Osredkar, Jože Sambt, Matjaž Gams

http://is.ijs.si

6. oktober 2025 / 6 October 2025
Ljubljana, Slovenia

PREDGOVOR

V svetu raste zavedanje, da so demografska vprašanja ena ključnih tem današnjega časa – za Slovenijo, Evropo in celotni svet. Poleg prenaseljenosti prihajajo v ospredje tudi izzivi pretirane migracije in depopulacije, ki se vse bolj kažejo kot resen politični in gospodarski problem.

Slovenija, podobno kot druge evropske države, se sooča z nizko rodnostjo in staranjem prebivalstva, kar vpliva na delovno silo, socialno varnost in gospodarsko rast. Obsežne migracije dodatno obremenjujejo politične in družbene strukture ter odpirajo vprašanja integracije in ohranjanja identitete. Ker se svetovna rast prebivalstva upočasnjuje, depopulacija za Slovenijo in Evropo postaja resnejši izziv kot prenaseljenost.

Čeprav se pogosto meni, da na demografske trende ni mogoče vplivati, izkušnje kažejo, da lahko ustrezne politike in inovativni pristopi pomembno oblikujejo prihodnost. Negativne posledice – od pomanjkanja delovne sile do pritiska na socialne sisteme – zahtevajo prilagodljive rešitve, ki uravnotežijo migracijske tokove, ohranjajo socialno kohezijo in spodbujajo trajnostni razvoj.

Razumevanje demografskih sprememb je ključno, saj nekateri strokovnjaki napovedujejo dramatične obrate v Evropi, kjer bi lahko avtohtona prebivalstva postala manjšina, manjši narodi pa dolgoročno celo izginili. To postavlja v ospredje vprašanje ohranjanja kulturne in jezikovne raznolikosti.

Prispevki na konferenci ponujajo osnovo za poglobljeno razpravo o teh temah v slovenskem, evropskem in globalnem okviru. Letos imamo vabljeno predavanje s Hrvaške in nameravamo okrepiti sodelovanje v srednjeevropskem prostoru. Cilj je povezati strokovnjake in odločevalce pri iskanju učinkovitih strategij za prihodnost.

S skupnimi prizadevanji in izmenjavo znanja lahko oblikujemo trajnostne rešitve, ki bodo prispevale k dolgoročnemu demografskemu razvoju.

Janez Malačič, Mari Osredkar, Jože Sambt in Matjaž Gams

FOREWORD

There is a growing awareness that demographic issues are among the key challenges of our time – for Slovenia, Europe, and the world as a whole. In addition to overpopulation, the challenges of excessive migration and depopulation are coming to the forefront, increasingly manifesting as serious political and economic problems.

Like many other European countries, Slovenia faces low birth rates and an aging population, which affect the labor force, social security, and economic growth. Large-scale migration further burdens political and social structures, raising questions of integration and the preservation of identity. As global population growth slows, depopulation is becoming a more serious challenge for Slovenia and Europe than overpopulation.

Although it is often argued that demographic trends cannot be influenced, experience shows that appropriate policies and innovative approaches can significantly shape the future. The negative consequences – from labor shortages to pressure on social systems – require flexible solutions that balance migration flows, preserve social cohesion, and promote sustainable development.

Understanding demographic change is crucial, as some experts predict dramatic shifts in Europe, where indigenous populations may become minorities and smaller nations may even disappear in the long term. This highlights the importance of preserving cultural and linguistic diversity.

The contributions at this conference provide a foundation for an in-depth discussion of these issues in Slovenian, European, and global contexts. This year we are hosting an invited lecture from Croatia and aim to strengthen cooperation within Central Europe. The goal is to connect experts and policymakers in the search for effective strategies for the future.

Through joint efforts and knowledge exchange, we can shape sustainable solutions that will contribute to long-term demographic development.

Janez Malačič, Mari Osredkar, Jože Sambt, and Matjaž Gams

PROGRAMSKI ODBOR / PROGRAMME COMMITTEE

Janez Malačič, predsednik

Mari Osredkar, sopredsednik

Matjaž Gams, organizator

Jože Sambt

Drago Čepar

Christian Gostečnik

Majda Černič Istenič

Boštjan Kerbler

Karin Kasesnik

Dušan Kidrič

Marko Krevs

Tomaž Merše

Janja Pečar

Janja Povhe

Jože Ramovš

Milivoja Šircelj

Petronela Vertot

Božidar Voljč

Med identiteto in demografijo: Vloga vrednot mladostnikov v digitalni dobi

Between Identity and Demography: The Role of Adolescent Values in the Digital Agee

Nataša Arko
Teološka fakulteta, Poljanska 4, Ljubljana, smer Zakonska in družinska terapija
na04111@student.uni-lj.si

POVZETEK

Adolescenca je ključno obdobje oblikovanja vrednot, ki pomembno vplivajo na psihično blagostanje mladostnikov ter dolgoročno sooblikujejo vrednotne sisteme družbe. Prispevek obravnava proces oblikovanja vrednot v sodobni družbi, s poudarkom na vlogi družine in šole ter vplivu digitalnih okolij. Na podlagi pregleda literature prispevek pokaže, da prosocialne, povezovalne in trajnostne vrednote prispevajo k večji odpornosti mladostnikov, manjšemu tveganju za duševne motnje ter krepijo medgeneracijsko in družbeno kohezijo. Prispevek opozarja tudi na demografske posledice vrednot in potrebo po sistematičnih programih za vrednotno vzgojo v izobraževalnem sistemu.

Ključne besede: mladostniki, vrednote, psihično blagostanje, šola, družina, digitalizacija, demografski izzivi

ABSTRACT

Formation of Values in Adolescents: The Role of Family, School, and Society in Shaping Psychological Well-being and Demographic Futures.
Adolescence is a critical period for the formation of values that significantly influence psychological well-being and shape the future value systems of society. This article explores the role of family, school, and digitalization in adolescent value development. It demonstrates that prosocial, connecting, and sustainable values foster resilience and mental well-being while promoting intergenerational and social cohesion. The paper also addresses demographic implications and argues for the systemic promotion of value education in school environments.

Keywords: adolescents, values, psychological well-being, education, family, digitalization, demographic change

1. UVOD

Adolescenca je razvojno obdobje, ki ga zaznamujejo pomembne biološke, psihološke in socialne spremembe. Prav v tem času se oblikujejo vrednote, ki niso le osebna vodila posameznika, temveč tudi temeljni gradniki prihodnje družbe, vključno z demografskimi izzivi. Raziskave kažejo, da so vrednote mladostnikov v tesni povezavi z njihovim psihičnim blagostanjem [6][7] in da imajo dolgoročen vpliv na družbeno kohezijo ter demografski razvoj [10]. Podatki NIJZ, WHO in HBSC [10] kažejo, da se v zadnjih letih povečuje delež mladih, ki poročajo o simptomih anksioznosti, depresije ter občutku brezupa, kar znižuje raven psihičnega blagostanja in dodatno poudarja pomen raziskovanja vrednot kot zaščitnega dejavnika.

2. PSIHIČNO BLAGOSTANJE, VREDNOTE, IDENTITETA IN MLADOSTNIŠTVO

Psihično blagostanje lahko opredelimo kot posameznikovo stanje notranjega zadovoljstva in sreče, za katerega so značilne nizke ravni stiske, uravnoteženo telesno in duševno zdravje, pozitiven odnos do življenja ter splošno visoka kakovost življenja. (https://dictionary.apa.org/well-being)

Vrednote so opredeljene kot trajnejša prepričanja o tem, kaj je pomembno in zaželeno [1]. Erikson [2] vrednote povezuje z razvojem identitete, Schwartz [3][4] pa jih razvršča v deset osnovnih tipov. Musek [5] poudarja njihovo vlogo pri družbeni koheziji, medtem ko Ryan in Deci [6] vrednote uvrščata med temeljne vire psihološkega blagostanja. Seligman [7] ter Malti s sodelavci [8] izpostavljajo pomen moralnega razvoja in etike skrbi.

Ameriško psihološko združenje (APA) v svojem psihološkem slovarju identiteto definira kot posameznikov občutek samega sebe, ki ga opredeljuje niz fizičnih, psiholoških in medosebnih značilnosti, ki ni v celoti enak nobeni drugi osebi, in niz pripadnosti (npr. etnična pripadnost) in družbenih vlog. Identiteta vključuje občutek kontinuitete ali občutek, da smo danes ista oseba, kot smo bili včeraj ali preteklo leto (kljub fizičnim ali drugim spremembam). Tak občutek izhaja iz občutkov posameznikovega telesa, podobe svojega telesa in občutka, da posameznikovi spomini, cilji, vrednote, pričakovanja in prepričanja pripadajo samemu sebi. Imenuje se tudi osebna identiteta (https://dictionary.apa.org/identity).

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).
Information Society 2025, 6–10 October 2025, Ljubljana, Slovenia
© 2025 Copyright held by the owner/author(s).
http://doi.org/10.70314/is.2025.demografija.10

Mladostništvo (adolescenca) je obdobje v človekovem razvoju, kjer se posebej izrazito odvija iskanje smisla, identitete in edinstvenosti in zato zagotavlja razvojno priložnost za oblikovanje stabilnejših dimenzij človekove identitete in vrednot, ki so bistvene za posameznika, vključno z obveznostmi do sebe in drugih ter pripadnostjo načelom skrbi, pravičnosti in enakosti (8).

Pomemben teoretski prispevek k razumevanju povezave med vrednotami in psihičnim blagostanjem mladostnikov predstavlja tudi koncept moralne identitete [13]. Empirična raziskava Schipper in Koglin, izvedena na vzorcu 749 mladostnikov, je pokazala, da moralna identiteta pomembno korelira z moralnimi odločitvami, zaznano odgovornostjo ter subjektivno sprejemljivostjo vedenja. Višja raven moralne identitete se je izkazala kot varovalni dejavnik, saj so mladostniki z izrazitejšo moralno identiteto pogosteje izbirali prosocialna vedenja, manj pogosto odobravali sebične odločitve ter ob nemoralnih dejanjih doživljali intenzivnejša negativna afektivna stanja. Analize mediacije so potrdile, da moralna čustva posredujejo odnos med moralno identiteto in moralnimi odločitvami. Avtorja na tej osnovi sklepata, da moralna identiteta predstavlja ključen razvojni vir, ki spodbuja prosocialno delovanje in zavira tvegana vedenja v adolescenci, s čimer pomembno prispeva k vzdrževanju in krepitvi psihičnega blagostanja. Sistematično spodbujanje moralne identitete v družinskem in šolskem okolju bi tako lahko predstavljalo eno izmed učinkovitih poti krepitve prosocialnosti in dolgoročne duševne odpornosti mladih.

3. DRUŽINA, ŠOLA IN DIGITALIZACIJA KOT OKOLJA OBLIKOVANJA VREDNOT

3.1. Družina predstavlja primarni socializacijski prostor, kjer mladi razvijejo temeljne vrednote zaupanja, odgovornosti in pripadnosti (Kroflič, Gostečnik) [5].

Raziskave *Add Health* potrjujejo [14], da družinsko okolje in kakovost odnosov med starši in mladostniki predstavljata tudi ključne determinante kasnejših partnerskih in družinskih odločitev. Mladostniki, ki doživljajo stabilno družinsko strukturo, tesnejšo čustveno povezanost s starši ter večjo vključenost in podporo, pogosteje oblikujejo stabilnejše zakonske zveze in družine v odraslosti. Nasprotno pa šibka navezanost na starše, konfliktni odnosi ali pogoste družinske tranzicije povečujejo verjetnost nestabilnih partnerskih oblik in zgodnjega starševstva. Ti vzorci potrjujejo, da kakovost odnosov med starši in mladostniki ni le zaščitni dejavnik za psihično blagostanje, temveč ima tudi dolgoročne demografske implikacije: večja starševska podpora in varno čustveno okolje krepita samozavest, psihološko odpornost in socialne kompetence mladih, kar povečuje verjetnost za odgovorno oblikovanje družinskih vlog in prispeva k stabilnejši demografski dinamiki družbe.

3.2. Šola je sekundarno okolje, ki prispeva k oblikovanju moralnega mišljenja in družbenih norm [9]. Kakovost odnosov z učitelji in vrstniki je pri tem ključna. Raziskave kažejo, da učitelji s svojo pravičnostjo, podporo in prizadevnostjo krepijo občutek kompetentnosti in samoučinkovitosti mladostnikov, kar spodbuja usmerjenost k ciljem učenja in obvladovanja ter zmanjšuje težnje k izogibanju neuspehu [17]. Vrstniki s svojimi vedenji, kot so sodelovanje, spodbujanje in povezanost, prispevajo k višji akademski motivaciji, občutku pripadnosti in socialnemu učenju, čeprav so dolgoročno nekoliko manj vplivni kot učitelji. Poleg tega šolsko okolje omogoča razvoj psihološke varnosti, ki mladostnikom zagotavlja prostor za raziskovanje lastne identitete, moralnih orientacij in družbenih vlog.

Povezava med šolo in psihičnim blagostanjem se kaže v tem, da kakovostni odnosi in občutek podpore v šolskem prostoru zmanjšujejo tveganja za anksioznost, depresijo in občutke izključenosti, hkrati pa krepijo samozavest, odpornost in prosocialno vedenje. Šola tako presega zgolj funkcijo prenosa znanja in postane ključni socializacijski prostor, kjer se oblikujejo moralna odgovornost, socialna povezanost in vrednotne usmeritve, ki so bistvene za osebnostno rast, psihično blagostanje ter dolgoročno družbeno participacijo mladih.

3.3. Širitev digitalnih povezav med mladostniki po vsem svetu ponuja nove in razburljive priložnosti [12], vendar pa še vedno primanjkuje poglobljenega razumevanja medsebojnih povezav med družbenimi omrežji, socialno izolacijo, osamljenostjo in duševnim zdravjem mladostnikov.

Družbena omrežja [15] so postala osrednji del vsakdanjega življenja mladostnikov, kar odpira številna vprašanja o njihovih učinkih na duševno zdravje. Pri tem ne smemo prezreti vpliva socialnih medijskih vplivnežov, ki jih mladostniki ne dojemajo zgolj kot vir zabave, temveč tudi kot pomembne akterje, ki posredujejo vrednote, življenjske sloge in potrošniške preference. Čeprav je zabava glavni motiv za sledenje, so mladostniki posebej občutljivi na priporočila vplivnežev s strokovnim ozadjem, ki pridobijo status kredibilnih mnenjskih voditeljev. Tako vplivneži ne oblikujejo le potrošniškega vedenja, temveč prispevajo tudi k vrednotnim orientacijam mladih, pri čemer mlajši sledilci pogosteje iščejo zabavo in pripadnost, starejši pa prepoznavnost in strokovnost. V digitalnem okolju se tako vplivneži uveljavljajo kot novi nosilci vrednot, ki pomembno sooblikujejo identiteto in družbeno vpetost mladostnikov. Regulativni pristopi [15], ki temeljijo na prepovedih in strogih omejitvah, se izkazujejo kot neučinkoviti, saj ne zagotavljajo izboljšanja psihičnega blagostanja in hkrati spregledajo pozitivne dimenzije digitalnih okolij, kot so krepitev socialne povezanosti, zmanjševanje občutkov osamljenosti ter omogočanje varnega prostora marginaliziranim skupinam. V nasprotju s tem se kot bolj obetaven pristop kaže sistematično spodbujanje čustvene regulacije, ki mladostnikom omogoča samousmerjeno obvladovanje čustvenih izzivov povezanih z uporabo družbenih omrežij. Razvoj teh kompetenc, ob podpori staršev in skrbnikov, mladostnikom zagotavlja večjo avtonomijo, hkrati pa jih opremi z orodji za uravnoteženo soočanje s tveganji in izkoriščanje koristi digitalnih interakcij. Čustvena regulacija se tako uveljavlja kot ključen razvojni mehanizem, ki presega omejitvene regulativne ukrepe ter prispeva k trajnostnemu psihičnemu blagostanju mladih v digitalni dobi.

Digitalizacija tako s seboj prinaša tako priložnosti kot tveganja; omogoča povezovanje in aktivno participacijo, hkrati pa spodbuja primerjanje, individualizem in materializem [12][13].

4. VREDNOTE IN PSIHIČNO BLAGOSTANJE MLADOSTNIKOV

Raziskave kažejo, da so vrednote, ki spodbujajo povezanost, sodelovanje in solidarnost, pomembno povezane z večjim psihičnim blagostanjem [6][7], in nižjo pojavnostjo anksioznosti in depresije. Nasprotno pa vrednote, osredotočene na individualni uspeh in status, prispevajo k večji ranljivosti. Digitalna okolja poglabljajo ta kontrast s svojo spodbudo primerjanja in navidezne popolnosti [12].

Musek ugotavlja [12], da je pomemben in močan prediktor psihičnega blagostanja ocena uresničenosti vrednot, saj pojasnjuje 16 odstotkov njegove variance in bistveno presega neposredni vpliv samih vrednotnih usmeritev, ki je le nekaj nad tremi (3) odstotki. Musek na podlagi empiričnih analiz izpostavlja, da te ugotovitve zagotavljajo empirične dokaze o pomenu življenja in obnašanja v skladu z vrednotami za psihično blagostanje posameznika. To pomeni, da psihično blagostanje ni veliko odvisno od tega, kakšne so naše osebne hierarhije in sistemi vrednot, je pa bistveno bolj odvisno od tega, kako so vrednote izpolnjene oziroma uresničene v našem obnašanju in življenju.

Schipper in Koglin [13] poudarjata, da se moralna identiteta pri mladostnikih manifestira skozi več osrednjih vrednotnih dimenzij, ki pomembno strukturirajo njihovo moralno delovanje in blagostanje. Med te dimenzije sodijo odgovornost in dolžnost, ki konstituirata občutek osebne obvezanosti k moralno konsistentnemu ravnanju; sprejemljivost vedenja, kjer višja moralna identiteta vodi k manjši sprejemljivosti sebičnih odločitev; ter empatija in sočutje, ki kot afektivni regulatorji posredujejo odnos med moralno identiteto in moralnimi odločitvami ter obenem krepijo prosocialna ravnanja in socialno kohezijo. Nadalje skrb za druge prispeva k razvoju občutka solidarnosti in pripadnosti, medtem ko doslednost z moralnimi načeli utrjuje notranjo integriteto in osebno stabilnost. Ključno vlogo imajo tudi moralno regulativna čustva (npr. krivda, sram), ki ob zaznavi neskladja med moralnimi normami in lastnim ravnanjem delujejo kot korektivni mehanizmi ter usmerjajo mladostnike v vedenje, skladno z ravnotežjem in dolgoročno psihično dobrobitjo.

Lahko povzamemo, da je psihično blagostanje mladostnikov bolj odvisno od uresničevanja vrednot v vsakdanjem življenju kot od njihovih osebnih vrednotnih hierarhij. Vrednote povezanosti, solidarnosti in sodelovanja krepijo odpornost, medtem ko individualistične in statusno usmerjene povečujejo ranljivost. Moralna identiteta, ki vključuje odgovornost, prosocialnost in notranjo stabilnost, predstavlja ključni okvir, prek katerega vrednote prispevajo k dolgoročni dobrobiti mladih. Ta dobrobit pa je temelj zdrave odraslosti saj večja samozavest in odpornost na stres povečujeta psihično blagostanje ter s tem priložnost za oblikovanje partnerskih in starševskih vlog. V tem kontekstu lahko krepitev psihičnega blagostanja mladih vpliva na pozitivno demografsko prihodnost družbe.

5. ZAKLJUČEK

Vrednote mladostnikov predstavljajo ključen okvir, ki presega individualne preference in neposredno vpliva tako na njihovo psihično blagostanje kot na dolgoročne družbene trende. Empirične raziskave potrjujejo, da so vrednote povezanosti, solidarnosti in odgovornosti povezane z višjo ravnjo psihičnega blagostanja in nižjo pojavnostjo duševnih stisk, medtem ko individualistične in statusno usmerjene vrednote povečujejo ranljivost mladih. Posebej pomembno je, da se psihično blagostanje ne oblikuje zgolj na ravni hierarhij vrednot, temveč predvsem skozi njihovo uresničevanje v vsakdanjem življenju, kar potrjuje, da avtentično življenje v skladu z vrednotami pomembno prispeva k psihološki stabilnosti in odpornosti.

Hkrati se vrednote mladih izkazujejo kot pomemben napovednik demografskih odločitev. V slovenskem in evropskem kontekstu je razkorak med visoko vrednotenjem družine in hkratnim odlašanjem starševstva ponazoritev ambivalentnosti med individualističnimi težnjami po samouresničitvi ter kolektivnimi vrednotami družinske stabilnosti. Takšna napetost se odraža v trendih nižje rodnosti in odlašanja oblikovanja družin, kar potrjuje, da so vrednote mladostnikov neločljivo povezane z dolgoročno demografsko dinamiko.

Pri oblikovanju vrednot imata pomembno vlogo tako družina kot šola. Družinski odnosi, zaznamovani z bližino, podporo in stabilnostjo, delujejo kot zaščitni dejavnik, ki zmanjšuje tveganje za zgodnje in nestabilne družinske prehode ter spodbuja odgovorno oblikovanje partnerskih in starševskih vlog. Šola kot socializacijski prostor pa pomembno prispeva k razvoju vrednot odgovornosti, sodelovanja in etičnosti, zlasti preko formalnih kurikulov in vzgojno-izobraževalnih praks. V digitalni dobi to vlogo dopolnjujejo tudi vplivi družbenih omrežij, kjer vplivneži postajajo novi posredniki vrednot, kar odpira dodatne izzive in priložnosti za oblikovanje identitete in socialne vključenosti mladostnikov.

Lahko sklepamo, da je vlaganje v razvoj in uresničevanje prosocialnih, povezujočih in trajnostno naravnanih vrednot v mladostništvu lahko dolgoročna naložba v psihično blagostanje posameznika, stabilnost družinskih odnosov in trajnostno demografsko prihodnost družbe. Krepitev teh vrednot zahteva sistemski pristop, v katerem imata osrednjo vlogo družina in izobraževalni sistem, podprta z družbenimi politikami, ki mladim omogočajo pogoje za življenje v skladu z lastnimi vrednotami.

Reference:

[1] Rokeach, M. (1973). The nature of human values. Free Press.
[2] Erikson, E. H. (1968). Identity: Youth and crisis. Norton.
[3] Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. Advances in Experimental Social Psychology, 25, 1–65.
[4] Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. Online Readings in Psychology and Culture, 2(1).
[5] Musek, J. (2011). Psihologija vrednot. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
[6] Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. American Psychologist, 55(1), 68–78.
[7] Seligman, M. (2004). Authentic Happiness. Free Press.
[8] Malti, T., McLoughlin, C., & Kristjánsson, K. (2021). Moral development and well-being. Developmental Review, 61, 100983.

[9] Zupančič, M. (2019). Vloga šole pri oblikovanju identitete mladih. Ljubljana: ZRSŠ.
[10] NIJZ & HBSC. (2021). Zdravje in vedenjski slog mladostnikov v Sloveniji 2021. Ljubljana: NIJZ.
[11] Potočnik, J. (2022). Mladina 2020. Ljubljana: UMAR.
[12] Musek, J. (2015). *Osebnost, vrednote in psihično blagostanje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
[13] Schipper, N., & Koglin, U. (2021). The association between moral identity and moral decisions in adolescents. New Directions for Child and Adolescent Development, 2021, 111–125. https://doi.org/10.1002/cad.20429
[14] Brown, L. S. (2022). Union and Family Formation During Young Adulthood: Insights From the Add Health,
Journal of Adolescent Health, Volume 71, Issue 6, Supplement. https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2022.06.020.
[15] McAlister, K. et al. (2024)., Social Media Use in Adolescents: Bans, Benefits, and Emotion Regulation BehaviorsJMIR Ment Health 2024; DOI: 10.2196/64626
[16] Zozaya-Durazo, L., Feijoo, B., & Sádaba-Chalezquer, C. (2023). Social Media Influencers Defined by Adolescents. KOME, 11(2), 68–90. https://doi.org/10.17646/KOME.of.4
[17] Diaconu-Gherasim, L.R et al. (2019). Quality of teachers' and peers' behaviors and achievement goals: The mediating role of self-efficacy, Learning and Individual Differences,Volume 73,2019,Pages 147-156,ISSN 1041-6080, https://doi.org/10.1016/j.lindif.2019.06.001.

Vzroki, posledice in ukrepi - demografski padec rodnosti in projekcije izumiranja evropskih narodov

Causes, Consequences, and Measures: The Demographic Decline in Birth Rates and Projections of European Nations' Extinction

Matjaž Gams†
Inteligentni sistemi
Jozef Stefan Institute
Ljubljana, Slovenija
Matjaz.gams@ijs.si

Abstract / Povzetek

Prispevek analizira demografski upad rodnosti v razvitih državah, zlasti v Evropi, kjer se že več desetletij soočamo z razmerami, ki so pod mejo dolgoročne reprodukcije prebivalstva. Poleg ekonomskih razlogov raziskava izpostavlja tudi globlje kulturne spremembe, ki vodijo v prestrukturiranje prioritet – vse več posameznikov postavlja osebno zadovoljstvo in kariero pred družino. Tudi države z dobro razvitimi družinskimi politikami (npr. Norveška, Francija, Švedska) beležijo nadaljnji upad rodnosti, kar kaže na kompleksnost problema. Avtor poudarja nevarnost t. i. demografskega preobrata, kjer prihaja do nadomeščanja domorodnega prebivalstva z migracijami, kar ima lahko dolgoročne posledice za narodni obstoj, kulturno kontinuiteto in socialno stabilnost. Na osnovi statističnih podatkov, AI-projekcij in zgodovinskih analogij prispevek predstavi možne ukrepe za ublažitev negativnih trendov in ohranjanje demografske trajnosti in evropske identitete.

Ključne besede

Rodnost, demografski preobrat, migracije, kulturne spremembe, demografska politika, izumiranje narodov, umetna inteligenca, Evropa

Abstract

Here, analyzes of the demographic decline in birth rates across developed countries are presented, particularly in Europe, where fertility rates have remained below the threshold required for long-term population replacement for several decades. In addition to economic causes, the study highlights deeper cultural shifts that have led to a restructuring of personal priorities—an increasing number of individuals now place personal fulfillment and career above family. Even countries with well-developed family policies (e.g., Norway, France, Sweden) continue to record declining birth rates, underscoring the complexity of the issue. The author emphasizes the risk of a so-called demographic reversal, in which native populations are gradually being replaced by immigration, potentially threatening national survival, cultural continuity, and social stability. Based on statistical data, AI-driven projections, and historical analogies, the paper outlines potential policy measures to mitigate these negative trends and preserve demographic sustainability and European identity. This paper discusses global and local demographic changes, focusing on declining birth rates, population aging, and the shrinking working-age population. Global population growth has nearly halted, except in Africa, where birth rates are still rising but slowly declining as well. Europe, including Slovenia, is facing population stagnation or even decline, creating long-term social and economic challenges. The paper highlights the need for strategic solutions, such as promoting birth rates and adopting appropriate migration policies, to prevent a long-term demographic crisis and ensure stable population growth.

Keywords

Birth rate, demographic reversal, migration, cultural shifts, demographic policy, extinction of nations, artificial intelligence, Europe

1 Uvod

Demografske spremembe so postale eno izmed strateško najpomembnejših globalnih vprašanj 21. stoletja zlasti za Evropo. Medtem ko so v 20. stoletju številne države sprejemale politike za obvladovanje visoke rodnosti in eksplozivne rasti prebivalstva, se je v začetku 21. stoletja trend povsem obrnil. Rodnost danes pada v skoraj vseh razvitih državah, pogosto tudi pod raven, ki omogoča dolgoročno zamenjavo generacij in se kljub poskusom ne dvigne več nad trajnostno. Posledično se že kažejo strukturne posledice: staranje prebivalstva, zmanjševanje delovno aktivnega dela populacije, pritisk na pokojninske sisteme, upad inovacijske sposobnosti in – v skrajni obliki – tveganje za izumrtje manjših narodov [1, 2, 3]

Raziskave, kot so poročila Eurostata (2023), World Bank (2024), UN Population Division (2024)) [4, 5, 6] in neodvisne strokovne in poljudne študije [7, 8], vse bolj opozarjajo, da se svet približuje globalnemu demografskemu vrhuncu, po katerem bo sledil dolgoročen upad števila prebivalcev. Še posebej

*Vzroki, posledice in ukrepi - demografski padec rodnosti in projekcije izumiranja evropskih narodov
†Matjaž Gams

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).
Information Society 2025, 6–10 October 2025, Ljubljana, Slovenia
© 2025 Copyright held by the owner/author(s).
https://doi.org/10.70314/is.2025.demografija.3

zaskrbljujoče so napovedi za nekatere azijske in evropske države, med katerimi izstopajo:

- Južna Koreja, s trenutno najnižjo stopnjo rodnosti na svetu (0,72),
- Japonska, kjer se populacija zmanjšuje že desetletje,
- Bosna in Hercegovina, ki izgublja prebivalce tako zaradi nizke rodnosti kot izseljevanja,
- Italija, s kombinacijo visoke starosti in nizke rodnosti,
- Kitajska, kjer posledice politike enega otroka še naprej vplivajo na demografsko strukturo.

Tudi Slovenija, ki trenutno beleži rodnost okoli 1.52, sodi med države z negativnim naravnim prirastom, kar pomeni, da brez priseljevanja prebivalstvo upada. V Tabeli 1 so prikazane stopnje rodnosti v letu 2024 in projekcije za leti 2050 in 2100, medtem ko Tabela 2 prikazuje absolutno število prebivalcev v istem obdobju.

Napovedi kažejo, da bo Južna Koreja do leta 2100 izgubila približno 25 % prebivalstva, Japonska skoraj tretjino, Bosna in Hercegovina pa več kot 40 %. Tudi Sloveniji grozi zmanjšanje populacije na okoli 1,75 milijona do konca stoletja. To bi pomenilo drastično zmanjšanje genetske, kulturne in jezikovne raznolikosti Evrope, obenem pa oslabilo nacionalno odpornost, politično zastopanost in ekonomsko vzdržnost.

Demografski zlom ni več hipotetičen scenarij, temveč empirično utemeljena prihodnost [9, 10]. Čeprav nekateri upajo, da bo migracijska politika nadomestila manjkajoče prebivalstvo, se vse pogosteje kaže, da masovne migracije ne morejo rešiti strukturne demografske krize, ampak jo pogosto dodatno zapletejo, zlasti v kulturno in politično občutljivih okoljih [11, 12]. Po drugi strani se oblikuje tudi etično vprašanje demografije, povezano z vprašanji družinskih vrednot, podpore materinstvu in vloge žensk v družbi. Kearney in Levine [8] navajata, da rodnost v razvitih državah ne upada le zaradi ekonomskih pogojev, temveč predvsem zaradi kulturne transformacije, kjer posamezniki vse pogosteje postavljajo kariero in osebno samouresničitev pred družino.

V tem kontekstu je demografska politika postavljena pred nov izziv: ne gre več zgolj za ekonomsko stimulacijo rojstev, temveč za celovito redefinicijo družbenih prioritet, ki lahko vključuje podporo stabilni družini, izboljšanje pogojev za starševstvo, uravnoteženje poklicnega in zasebnega življenja ter ohranjanje identitetne in civilizacijske raznolikosti.

Tabela 1: Projekcije stopnje rodnosti

Država	Rodnost (2024)	2050	2100
Južna Koreja	0.72	0.98	1.2
Japonska	1.26	1.35	1.4
Bosna in Hercegovina	1.2	1.3	1.5
Italija	1.24	1.4	1.55
Kitajska	1.45	1.5	1.6
Slovenija	1.52	1.6	1.65

Tabela 2: Projekcije števila prebivalcev

Država	Prebival-stvo v mio (2024)	Projekcija 2050	Projekcija 2100
Južna Koreja	51,5	47	38
Japonska	123	105	90
Bosna in Hercego-vina	3,2	2,5	1,8
Italija	58,8	54	47
Kitajska	1410	1320	1000
Slovenija	2,1	1,95	1,75

Na sliki 1 je prikazana rast prebivalcev z rodnostjo 2,1 (trajnostna), 1,5 (eksponentni padec) in 2,6 (eksponentna rast). Za osnovno vzamemo populacijo milijon ljudi in začetno populacijsko piramido pravokotnik do leta 80 in nato linearni padec do nič pri 100 letih starosti.

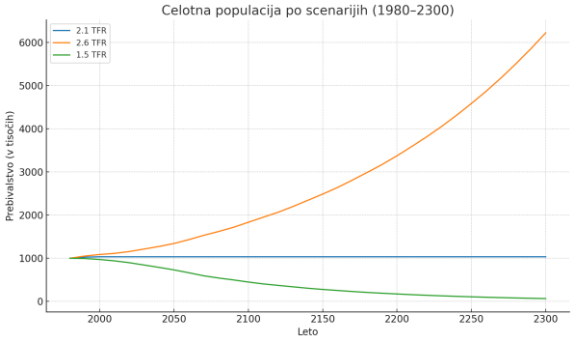

Slika 1: Poenostavljeni model demografskih projekcij za rodnost 2.1, 1.5 in 2.6 od 1980 do 2300.

Prispevek v nadaljevanju analizira:

- vzroke padca rodnosti,
- učinke demografskega preobrata,
- vlogo migracijskih tokov,
- in možne sistemske rešitve, vključno z analizo, ki jo ponuja sodobna umetna inteligenca kot napovedni model prihodnjih trendov.

2 Analiza zmanjševanja rodnosti

Ekonomija je pomemben, a ne zadosten dejavnik, čeprav se pogosto navaja v javnih objavah, npr. da bo rodnost večja, če bo na voljo dovolj stanovanj, denarne spodbude za otroke itd. Večina držav skuša s tovrstnimi spodbudami povečati rodnost. Države s stabilno blaginjo, kot so Francija, Švedska in Norveška, kljub obsežnim pronatalnim ukrepom ne dosegajo trajnostne rodnosti. Še več, ekonomsko uspešna Južna Koreja s hiperkompetitivnim okoljem beleži najnižjo rodnost na svetu. OECD [13] ugotavlja, da po odpravi ekonomskih ovir odločilno vlogo prevzame širše kulturno dojemanje materinstva in družine.

Študije avtorja [12] razkrivajo ključni vidik – spremenjene vrednote in način dela:

- Individualizem in karierizem sta nadomestila družinsko usmerjenost.
- Normativna relativizacija družine (npr. zmanjševanje pomena očetovske figure, forsiranje ne-klasičnih oblik družine) razkraja socialno podporno mrežo.
- Politične ideologije, zlasti progresivistične, promovirajo kulturni vzorec, ki ne spodbuja reproduktivnosti.
- Gams celo opozarja, da smo priča "democidu" malih evropskih narodov – namernemu zmanjševanju rodnosti z ideološkimi sredstvi, kot so redefinicija spola, rušenje tradicionalnih odnosov in permisivna migracijska politika.
- Teza, da so za zmanjševanje rodnosti krive prozahodne elite, ki skušajo preko načina življenja in delovanja preprečiti prenaselitev, imajo nekaj potrditev, vendar niso povsem sprejete v strokovnih krogih.

Tabela 3 pokaže nekaj ukrepov pronatalne politike. Ena redkih izjem je Madžarska, ki poleg finančnih spodbud opozarja na demografsko nujnost, skrbi za tradicionalne vrednote in preprečuje migracijo. Po trditvah predsednika Madžarske pa naj bi za to plačevala milijon evrov kazni s strani EU na dan.

Tabela 3: Ukrepi in trendi TFR v nekaj državah.

Država	Ključni ukrepi	Trend TFR	Učinek
Francija	Univerzalni vrtec, očetovski dopust	1,94 → 1,79	Stabilizira, ne obrne trenda
Madžarska	Davčne olajšave, subvencije, podpora tradicionalnim vrednotam	1,25 → 1,59	Pozitiven skok
Južna Koreja	Denarne spodbude, IVF, brezplačno varstvo	1,24 → 0,75	Brez učinka brez spremembe vrednot
Švedska	Dolg dopust, fleksibilno delo	1,91 → 1,52	Paradoks visoke enakosti

Sodobni trg dela v razvitih državah zahteva dolg delovnik, stalno razpoložljivost in visok tempo ("always-on culture"). Analize kažejo, da se oportunitetni stroški materinstva (izpad dohodka, degradacija kariere, psihična obremenitev) povečujejo hitreje kot finančne spodbude zanje:

- Študija v *Humanities & Social Sciences Communications* [14] potrjuje, da nestandardne oblike dela znižujejo namero za rojstvo drugega ali tretjega otroka prav zaradi konfliktov delovno-družinskih vlog.
- Komentar v *The Lancet* [15] ugotavlja, da so ženske v visoko izobraženem segmentu izpostavljene "trojni obremenitvi" (plačano delo + gospodinjsko delo + materinstvo), kar neposredno znižuje število otrok.
- Gams v [12] opozarja, da je ciljno preobremenjevanje žensk eden najmočnejših antinatalnih mehanizmov, saj "žensko odtrga od družine in onemogoči več otrok".

Analize nakazujejo, da bodo v primeru, da bo delovno okolje ostalo organizirano po "maksimalističnem" moškem vzorcu kariere, denarne pronatalne spodbude dosegale le omejene učinke .

Upad rodnosti je tesno povezan z normativno transformacijo ženskih življenjskih strategij:

- Metaanaliza (*Nature Portfolio*) [16] kaže, da dojemanje materinstva kot ovire profesionalni rasti pomembno znižuje fertilitetno namero v Evropi in Vzhodni Aziji.
- Globalni pregled *Reuters* [17, 18] ugotavlja, da ima večina držav že podreprodukcijsko TFR kljub materialni blaginji; raziskovalci kot ključni vzrok navajajo "kulturo individualistične potrošnje in karierizma".
- Gams idr. v analizi z metodami umetne inteligence [19] ugotavljajo vplive na rodnost in da ti vplivi povzročajo relativizacijo klasične družine in izginjanje medgeneracijske podpore. kar vodi v vrednostni odmik od starševstva kot osrednje življenjske naloge.

Ekonomija je pogoj, a vrednotni kod (kariera > družina) postaja odločilna spremenljivka, ki jo tradicionalne finančne politike ne morejo enostavno obrniti, v medijih in javnosti pa se skoraj ne omenjajo.

Da bi obrnili trend, študije iz zadnjih dveh let začenjajo poudarjati druge komponente življenja in dela in ne zgolj zviševanje otroških dodatkov:

- **Izhod iz tradicionalnega enospolnega "moškega" kariernega modela**, krajši polni delovni čas (32–35 ur) brez kariernih sankcij. Karierni, "off-ramps" in standardizirana vrnitev na isto plačno raven; družina je torej kompenzirana zaradi otrok z delovnimi bonusi.
- **Paritetna porazdelitev skrbstvenih obveznosti**, pri čemer je smotrno vključiti tudi druge sorodnike ali prijatelje. Obvezen in vsaj delno neprenosljiv očetovski dopust je bil pri zadnji korejski reformi naveden kot ključen ukrep – začasen porast TFR z 0,72 na 0,75 v 2024, vendar druge študije in trendi tega ne potrjujejo; posebej korejski ukrepi ne morejo biti sprejeti kot uspešni pri hkratni svetovno najnižji rodnosti.
- **Normativna vidnost materinstva**. Npr. Madžarska je poleg finančnih olajšav uvedla promocijo družinskih vrednot in "manj-urne" kampanje; rezultati so mešani, a TFR se je kljub splošnemu padcu EU dvignila [20].
- **Kriterij demografskega učinka pri vseh zakonih**. Npr. Gams predlaga, naj vsak nov zakon prejme demografsko oceno učinka; ukrepi, ki dodatno obremenjujejo ženske, naj bi bili proglašeni za take in morda avtomatično zavrnjeni.

V zaključku sekcije: Usmeritev samo od "več denarja" k dodatnim "manj preobremenitve" in "več priznanja za starševstvo" je nujen paradigmatski premik. Le kombinacija skrajšanega delovnega časa, delitve skrbstvenega bremena in pozitivne družbene percepcije starševstva/materinstva lahko v razvitih družbah stabilizira rodnost.

3 Analiza migracijskih tokov

Po podatkih OECD [13] se je stalna migracija v države OECD leta 2022 povečala za 26 %, predhodni podatki za 2023 pa napovedujejo še nadaljnjo rast (OECD International Migration Outlook) [23]. V EU so leta 2024 prvič zabeležili več kot 4 milijone novih dovoljenj za prebivanje, kar potrjuje, da migracije postajajo glavni vir rasti prebivalstva.

3.1 Ekonomski vidik

Migracije se pogosto predstavljajo kot gospodarska rešitev, a številne študije v zadnjih letih kažejo drugačno sliko:

- **Neenakomerna porazdelitev bremen**: IMF-ova analiza [25] opozarja, da se gospodarske koristi migracij večinoma zrcalijo v državnem BDP in v dobičkih kapitala, medtem ko so stroški koncentrirani na avtohtono prebivalstvo in infrastrukturo (povečan pritisk na stanovanja, šolstvo, zdravstvo, storitve).
- **Trg dela**: študija Evropskega parlamenta [32] ugotavlja, da so migranti v EU v povprečju pogosteje brezposelni, podkvalificirani in da njihova plača pogosto ne odraža dejanskih znanj; s tem se povečuje pritisk na plače manj izobraženih domačinov. Po drugi strani pa tako nizka rodnost, kot je v EU, otežkoča normalno delovanje držav in bi bilo brez migrantov veliko težav pri opravljanju opravil. Brezposelnost v EU je nizka kljub velikemu pritoku migrantov.
- **Javne finance**: JRC-poročilo [24] navaja, da bi brez priseljevanja iz tretjih držav prebivalstvo EU že začelo upadati, vendar pozitivni fiskalni učinki ostajajo kratkoročni; dolgoročno se rast socialnih transferjev izenači z davčnimi prilivi migrantov.
- **Resnična cena migracij:** Nekatere študije navajajo, da so migranti bistveno dražji, če se upoštevajo vsi ekonomski učinki predvsem na avtohtono prebivalstvo – v primerjavi s situacijo, ko bi bila rodnost trajnostna.

3.2 Kulturne posledice

Gams v [31] opozarja, da množične migracije pomenijo hiter kulturni preobrat – jezik, vrednote, prazniki, običaji in etika domorodnega prebivalstva se raztapljajo in nadomeščajo z novimi. To posebej prizadene majhne narode, ki nimajo lastne "kulturne mase" oz. velike vztrajnosti.

Poročilo WSJ [26] navaja, da migracije pospešujejo politično polarizacijo in negotovost. Prebivalstvo se vse bolj deli na tiste, ki migracije podpirajo, in tiste, ki jih doživljajo kot grožnjo kulturni identiteti.

3.3 Socialna kohezija in varnost

Raziskava Oxford Review of Economic Policy [21]: opozarja, da visoki deleži nizko kvalificiranih migrantov povečujejo segregacijo, getoizacijo, kriminal in šibijo socialno zaupanje med prebivalci.

Eurobarometer [22] poroča, da več kot polovica prebivalcev EU meni, da množične migracije slabijo družbeno kohezijo. Migracije so drugi največji razlog za skrb takoj za življenjskimi stroški.

3.4 Migracije kot rešitev za demografski upad?

Poročilo JRC [24] opozarja, da migracije sicer znižajo število let, ki so potrebna za izumrtje naroda, ker prihaja do določenega mešanja genov avtohtonih prebivalcev in prišlekov, a ne rešujejo izvornega problema in posledic. Poleg tega rodnost druge in tretje generacije migrantov praviloma pade na raven države gostiteljice.

Gams v [31] poudarja, da se na ta način demografska kriza ne reši, temveč zgolj zakrije – ne da bi se povečala rodnost, se zamenja struktura prebivalstva. To dolgoročno pomeni, da domorodno prebivalstvo ne bo ohranilo svoje kulturne, jezikovne in identitetne kontinuitete.

3.5 Sklep sekcije

Migracije imajo določene pozitivne učinke, če so kvotno in strukturno omejene, strokovno vodene in kulturno združljive z državo gostiteljico. A masovna migracija brez nadzora ima številne negativne posledice:

- ekonomsko povečuje pritisk na domorodno prebivalstvo in socialni sistem,
- kulturno nadomešča avtohtono identiteto z novo,
- socialno povzroča konflikte, polarizacijo in getoizacijo,
- demografsko ne rešuje padca rodnosti, temveč pospešuje zamenjavo narodov.

Zato je trditev, da migracije rešujejo demografsko krizo, napačna ali vsaj zavajajoča. Rešitev mora biti usmerjena v dvig domače rodnosti in dolgoročno ohranitev identitete, ne v nadomeščanje enega naroda z drugimi.

4 Ukrepi za obrnitev negativnih demografskih trendov

4.1 Madžarska – primer delujoče pronatalne politike

Madžarska je v zadnjem desetletju dokazala, da je mogoče skupen TFR dvigniti z 1,25 na približno 1,6 [20]. Ključni elementi:

- Radikalna finančna podpora: oprostitev dohodnine za matere s ≥ 4 otroki, subvencionirana stanovanjska posojila, enkratne “družinske” nepovratne spodbude.
- Normativna promocija tradicionalnih družinskih vrednot – osrednja vloga zakonske zveze in večjih družin v javnih kampanjah.
- Zelo restriktivna migracijska politika, ki izrecno zagovarja “demografsko samooskrbo” in preprečuje nadomeščanje domačega prebivalstva s priseljevanjem.

Kombinacija materialnih, kulturnih in migracijskih ukrepov je ustvarila vidnejši, četudi še nezadosten, odboj v rodnosti.

4.2 Protiukrepi za posamezne zaviralce rodnosti

Zaviralni dejavnik (glej § 2) in predlagan ukrep

Visoki oportunitetni stroški materinstva – izguba dohodka in kariere [14]:
Krajši "polni" delovnik (32–35 h) brez kariernih sankcij. Obvezen povratek na isto plačno raven po starševskem dopustu.

Stalna delovna kultura (Lancet Commission) [15]: Zakonsko omejena razpoložljivost izven delovnega časa; davčne olajšave podjetjem, ki uvedejo družini prijazne urnike.

Neenakomerna delitev skrbstvenega bremena: Subvencionirano varstvo otrok od 1. leta starosti.

Kariera > družina kot prevladujoča vrednota [8] :
Nacionalne kampanje, ki poudarjajo, da starševstvo in uspešna kariera nista izključujoča; nagrade delodajalcem za "družinske kariere".

Ugodnosti mladih parov:
Ničelne obresti za prvi dom, vezane na rojstvo otrok; shema državnih jamstev.

Ne migracijam kot "nadomestek" rodnosti (IMF)[25]: Kvotne, k znanjem usmerjene migracije + integracijski programi; dolgoročni cilj ostaja dvig domače rodnosti, ne zamenjava prebivalstva (UN DESA) [2].

4.3 Preoblikovanje pokojninskega sistema

Sedanji pokojninski sistem temelji na prispevkih zaposlenih otrok, ki financirajo pokojnine današnjih upokojencev. Ko se število otrok zmanjša, se sesuje tudi vzdržnost pokojnin. Predlagane možne rešitve:

- Demografsko diferencirana formula: vsak vzdrževalec (otrok, ki doseže določeno raven prihodkov) poveča odmero starševske pokojnine za nekaj %.
- Prenos zavarovalnih dobropisov: neizkoriščene starševske prispevne bonifikacije se lahko delno prenesejo med zakoncema.
- Tako kot so ogljični boni za varstvo okolja, bi veljalo uvesti otroške bone za demografsko preživetje.
- "Družinski steber" obveznega pokojninskega zavarovanja, kjer del prispevka staršev raste v odvisnosti od števila zaposlenih otrok.

Tak sistem nagrajuje starševstvo in neposredno znižuje tveganje revščine v starosti pri večjih družinah.

5 Diskusija

Demografske projekcije z začetka 21. stoletja – denimo Murrayjeva provokativna knjiga The Strange Death of Europe [27] in Kaufmannovo delo Shall the Religious Inherit the Earth? [28] – so že zgodaj opozorile na možnost »demografskega samomora« stare celine. Kasnejše študije, kot sta Empty Planet (Bricker & Ibbitson) [9] in najnovejša analiza Brookingsa (Kearney & Levine) [8] , potrjujejo, da Evropa brez korenitega preloma z obstoječimi trendi drsi v kombinacijo staranja, upada inovativnosti in družbene fragmentacije. Večplastne posledice upada rodnosti so razpravljene tudi v literaturi (Weisman) [29], (Turner) [30], (Kapitanovič) [31], (Liu et al.) [33]. Obenem zadnja poročila UN DESA [2] in IMFja [25] razkrivajo, da se je predstava o masovni migraciji kot »čudežni injekciji« za pokojninske sisteme izkazala za izrazito optimistično: dolgoročni fiskalni učinki so vsaj dvoumni, kulturne in varnostne težave resna opozorila.

Madžarski primer [20] dokazuje, da je mogoče s kombinacijo finančnih spodbud ter promocije družinskih vrednot TFR opazno dvigniti. To potrjuje osrednje spoznanje tega prispevka: rodnost je odvisna od vrednot, dela in socialnih norm bolj kot od golih transferjev. Če torej evropske družbe ne bodo zmanjšale oportunitetnih stroškov materinstva, kulturno rehabilitirale starševstva in vzpostavile demografsko pravičnejših pokojninskih shem, bodo tudi najradodarnejše denarne politike ostale neučinkovite.

A pogled je lahko optimističen. Najnovejši javnomnenjski premiki – od severnoevropskih razprav o 32-urnem delovniku do vse glasnejših pozivov Evropskega parlamenta k »družinskem filtru« pri zakonodaji, kažejo, da se demografske zablode zadnjih desetletij razgaljajo. To je ključna tema prispevke: najprej se je treba zavedati zablod in nevarnosti sedanjega demografskega modela.

Sporočilo je jasno: mali evropski narodi lahko preživijo, če pravočasno sprejmejo paradigmo, ki ne izenačuje migracij z demografskim zdravjem, temveč postavlja lastno rodnost, kulturno kontinuiteto in medgeneracijsko solidarnost v središče javnih politik.

Ta prispevek želi prispevati k temu preobratu – kot glasen opomnik, da je prihodnost še odprta, a le, če demografijo obravnavamo z resnostjo, ki si jo zasluži.

References / Literatura

[1] Gams M. & Malačič J. (2019). *Bela knjiga slovenske demografije*. URN:NBN:SI.
[2] United Nations DESA (2024). World Population Prospects 2024: Highlights.
[3] Lutz W., Sanderson W.C., Scherbov S. (eds.) (2004). *The End of World Population Growth in the 21st Century*. Routledge.
[4] Eurostat (2023). Demographic Statistics Report 2023.
[5] World Bank (2024). World Development Indicators: Demography.
[6] UN Population Division (2024). *Global Fertility Report*.
[7] King J. (2025). "Real Reason Behind Birth Rate Decline." *Newsweek*, 15 Feb 2025.
[8] Kearney M. & Levine P. (2024). "The cultural roots of falling births in high-income countries." *Brookings Papers on Economic Activity*, Spring 2024, 113–168.
[9] Bricker D. & Ibbitson J. (2019). Empty Planet: The Shock of Global Population Decline. Robinson.
[10] Longman P. (2004). *The Empty Cradle*. Basic Books.
[11] Saunders D. (2017). Maximum Canada: Why 35 Million Canadians Are Not Enough. Knopf Canada.
[12] Gams M. (2024). "Depopulation politics = Depopulacijska politika. V: MALAČIČ, Janez (ur.), OSREDKAR, Mari Jože (ur.), GAMS, Matjaž (ur.). *Demografske in družinske analize = 9 October 2023, Ljubljana, Slovenia*. ISBN 978-961-264-278-5. ISSN 2630-371X. https://is.ijs.si/wp-content/uploads/2023/11/IS2023_Volume-F.pdf. [COBISS.SI-ID 171830787]
[13] OECD (2024). *International Migration Outlook 2024*. Paris: OECD Publishing.
[14] Li Q., Zhang Y. & Wang H. (2025). "Can decent work promote fertility intention?" *Humanities & Social Sciences Communications*, 12(1), 46.
[15] The Lancet Commission (2025). "Human reproduction in crisis: causes unknown." *The Lancet*, 405(10325), 121–123.
[16] Nature Portfolio (2024). "Meta-analysis of motherhood and career constraints." *Nature Portfolio Reports*, 5(7), 301–320.
[17] Reuters (2024). "Global fertility rates to decline, shifting burden." 20 Mar 2024.
[18] Reuters (2025). "South Korea's policy push springs to life." 26 Feb 2025.
[19] Gams, M., & Krivec, J. (2008). Demographic Analysis of Fertility Using Data Mining Tools. *Informatica* (Ljubljana), 32(2), 147–156.
[20] Székely A. (2025). "Fertility recovery and family policy in Hungary." *European Demographic Review*, 41(2), 145–161.

[21] Oxford Review of Economic Policy (2025). "Segregation effects of low-skill immigration." *Oxford Review of Economic Policy*, 41(3), 412–437.
[22] Eurobarometer (2024). Public Opinion on Migration and Cohesion, Report 97.
[23] OECD (2023). International Migration Outlook 2023.
[24] Joint Research Centre (2025). *Demographic Scenarios for the EU: 2025-2100*. Brussels: JRC.
[25] International Monetary Fund (2024). *Fiscal Implications of Demographic Change*. IMF Policy Paper 24/03.
[26] Wall Street Journal (2024). "Europe's culture clash over migration." *WSJ*, 12 Oct 2024.
[27] Murray D. (2017). The Strange Death of Europe: Immigration, Identity, Islam. Bloomsbury.
[28] Kaufmann E. (2010). *Shall the Religious Inherit the Earth?* Profile Books.
[29] Weisman A. (2008). *The World Without Us*. Picador.
[30] Turner B. (2023). "World's population could plummet…" *Live Science*, 17 Nov 2023.
[31] Kapitanovič P. (2024). "V nekaj stoletjih bomo izumrli." *Delo*, 3 Jan 2024.
[32] European Parliament. (2024). Labour Market Integration of Migrants in the EU. European Parliamentary Research Service. https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2024)747234
[33] Liu S. et al. (2024). "Work–family balance and fertility intention." *Humanities & Social Sciences Communications*, 11(3), 211.

Crisis of natality in Bosnia and Herzegovina

Haris Gekić
Department of Geography
University of Sarajevo – Faculty of Science
Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
hgekic@pmf.unsa.ba

Abstract

Bosnia and Herzegovina is facing the biggest crisis of natality since the statistical tracking of the number of births (excluding war periods) in the country began. The number of 24,598 live births recorded in 2024 is the lowest since World War II. In addition, a crude birth rate of only 7.2‰, and a total fertility rate of 1.23, are some of the lowest in the entire world. The decrease in the number of live births in Bosnia and Herzegovina from 1996 to 2024 is as much as 47.2%. The results of the survey, conducted on a sample of 482 respondents in cities with more than 40,000 inhabitants, show that respondents see the following as the biggest problems that directly affect having children: political instability and insecurity in the country, unemployment, low wages, politics, corruption and nepotism, and lack of housing. There is a significant disproportion between the number of children desired and the actual number.

Keywords

Live births, survey, problems, reproduction, Bosnia and Herzegovina,

1 Introduction

After the Second World War, the crude birth rate declined in line with the transition of the active population to other sectors outside agriculture in Bosnia and Herzegovina (hereinafter: BiH). Married couples, therefore, wanted fewer children; longer education process and increased female employment were important factors as well. In the year before the last war, in 1991, the number of live births reached 65,430, and it has been in decline ever since. The number of live births in 1996 was 28.8% lower than in the pre-war year of 1991. At the end of the 2000s, BiH, given the biodynamics of the population, entered a period of pronounced natural depopulation that deepened and last continuously for almost two decades, with no significant indications that it could be stopped or slowed down [1]. Thus, based on the official data of vital statistics of BiH, only between 1991 and 2024, the live births in BiH decreased from 65,430 to 24,598 live births or by as much as 62.4%. At the same time, the number of deaths increased from 31,411 to 35,595 or 13.3% (if we exclude the influence of Covid-19 and look into the year 2019, then the increase in the number of deaths is 23.6%). The "surplus" of deaths over live births amounted to 10,997 in 2024, while the ratio was reversed in 1991 and amounted to 34,019 in favor of live births (which is a negative reversal by 132%), with a potential further tendency to increase "surplus" deaths [2, 3, 4]. Between 1996 and 2024, the number of live births decreased by as much as 47.2% or 21,996. The lowest number of live births was 24,598 in 2024 [5]. This represents a very critical turning point and a worrying phenomenon for the population of BiH. The total fertility rate in 2024 was 1.23 children born per woman. It was one of the lowest in the world, only Ukraine, Singapore and South Korea have lower values [6]. The crude birth rate decreased from 12.8‰ in 1996 to 7.2‰ in 2024. At the same time total population number decreased by 22.3% between 2024 and 1991, and 6.7% between 1996 and 2024, according to Agency for Statistics of BiH [4, 5].

On average, the declining reproduction level of the BiH population is a direct consequence of numerous destabilizing determinants of population development, with particular emphasis on the problem of political instability, emigration, and suffering of the population during the 1992–1995 war, and related disturbed old age structure and polarized population development of urban and rural settlements. The natural decrease of the population affected almost all parts of BiH. In the last 15 years, the problem of population emigration has again become a significant factor in the decline of the population of BiH. Urban settlements took over the leading role in demoreproduction from rural ones, which are in a very difficult situation, although there is a strong tendency of declining birth rates and population growth in urban settlements as well. In the majority parts of BiH today, there is a problem of simple reproduction of the population (for each family to have at least two children). The weak natural dynamics do not reflect negatively only on the current total population movement but also in very unfavorable structural-dynamic consequences in 20–25 years when now-born generations (especially women) enter the fertile (reproductively most fertile) period of their life. For almost 18 years, BiH has been characterized by a depopulation process (the "single" or "white plague" system) in the reproduction of the population [1].

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).
Information Society 2025, 6–10 October 2025, Ljubljana, Slovenia
© 2025 Copyright held by the owner/author(s).
https://doi.org/10.70314/is.2025.demografija.11

2 Survey results and discussion

In the research for the purposes of this paper, we considered perception and the system of values of Bosnian citizens on the basis of a specially prepared survey. The face-to-face survey was conducted in the period March-July 2025 [7].

Through the survey we tried to find the most important reasons for the lower crude birth rates and natality in general, but which are not clearly visible from the data available or from the media and media coverage of specific organizations and agencies. The purpose of the study was to contribute to the understanding of characteristics of the natality and fertility in Bosnia and Herzegovina by analysing the perception and system of values of Bosnian citizens. The surveyed sample consisted from 482 respondents. Out of the total number of respondents, most (271 or 56.2%) are in the age group of 15–34 years, which suited our goal to find out the perception of the most potent part of the population on these issues. For choosing the sample of respondents, we used the data on the estimated number and population structure in 2023 at the city level. Finally, for the sample, we choose only cities with more than 40,000 people: Banja Luka, Bihać, Bijeljina, Brčko, Cazin, Doboj, Gračanica, Gradiška, Istočno Sarajevo, Lukavac, Mostar, Prijedor, Sarajevo, Tuzla, Zenica, Zvornik i Živinice. Out of the total of 482 respondents, 53% lived in rural and 47% in urban settlements. By gender, 54% were women and 46% were men. This research is a continuation and update of research on hidden geographies of population implosion in Bosnia and Herzegovina [8].

Based on the empirical indicators obtained through the survey which relate to the family in Bosnian society, the following can be concluded: Most young people in the household live with their parents (71%) and siblings (22%). Young people who are still in school or are unemployed are significantly more likely to live with parents between the ages of 15 and 24. The determination of young people in Bosnia and Herzegovina to plan family life is very pronounced; 84% of young people plan their future within the institution of marriage, and only a small percentage of them (4%) plan to live in an extramarital union. Furthermore, a significant number of young people plan to have a childless marriage (9%) or see themselves as unmarried and childless in the future, and only below 1% expect to be single parents. Young people over the age of 25 are more likely to see themselves in a marital union in the future, unlike young people aged 15–24. According to Flere et al. [9], in Slovenia 61% of young people plan to enter into marriage and in Croatia 76%.

According to the survey, our respondents have a significantly smaller number of children than they would like to have. There is a significant disproportion between the number of children desired and the actual number. The desired number of children ranges from 2.3 among high school students (15–19) to 2.6 on average among the population, while the average number of live births is 1.4. (Figure 1). The average number of children depends on the age group, with the age group 15–29 being particularly low in number. Family is ranked high on the social value scale. 74% of respondents believe that a partner is needed for a successful and happy life, while the proportion of young people of the same opinion is 61%. 68% of young people think it is important to have children. Young people deem that the best age to enter into marriage is between 28 and 29 years of age; the cause of delaying marriage until the late twenties should be sought in experiencing difficulties in reaching economic independence.

Thus, young people attach considerable importance to the completed educational process that provides financial security and material conditions, which are a key prerequisite for marriage [8].

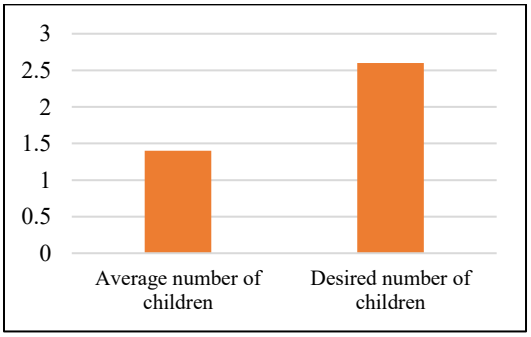

Figure 1: Average number of children and desired number of children, 2025.

A particular problem that respondents notice is the instability and insecurity caused by political elites and their representatives in government. This causes a lot of fear in the population, which directly affects the reduction of the desire to have children. A total of 74% of respondents pointed out instability and insecurity in the country as one of the leading factors of the natality.

The respondents also pointed out the following problems that they see as an obstacle to having children: unemployment (24.7%), low wages (21.7%), politics (17%), corruption and nepotism (16.9%), lack of cultural and entertainment activities (9.6%), national bigotry (nationalism) (8.3%), poor healthcare (7.5%), and poor quality of life (7.1%). Respondents could name several problems.

The main recommendations of respondents to the authorities in the country refer to: new jobs and better working conditions (28.4%); higher wages (18%); eradicating corruption and nepotism (16.8%); higher allowances for children and incentives for young parents (11.5%); more cultural and entertainment activities (7.6%); and more opportunities for young people (7.3%). Respondents could give more recommendations (Survey, 2025).

The analyzed results of the survey also point to the serious scale of the housing crisis, which can be summarized in the fact that decent housing is not affordable for younger age groups. These groups are usually not creditworthy enough to borrow for the purchase of increasingly expensive apartments. Few can count on the help of their families, so they are referred to the unregulated market of rented apartments. The results of this study describe in more detail the main reasons why families do not have children or do not have more children. Thus, respondents in the age group of 25-39 years, compared to those from the younger group, see that this restriction is an inappropriate apartment for them, as well as for the unemployed. Respondents who are not married see housing as a threat to the planning of biological reproduction. The same is true for respondents in the status of tenants. Almost all respondents who live in apartments with a smaller area, tenants and owners of

apartments with a mortgage also see that this is the reason why they do not have children, that is, they do not want to have more children. In the cities selected for this study, it has been proven that the unaffordability of a decent apartment has a negative impact on biological reproduction, and this fact is related to material deprivation and is one of the triggers for the planned relocation from the country.

About 51% of young people do not attach importance to religion when choosing a spouse, and about 49% do not consider nationality relevant in this context. The most important factors in choosing a spouse for young people in Bosnia and Herzegovina are the personality (82%), common interests (80%), and then ethnic and religious affiliation. According to Yesilada et al. [10], religion is a major source of both social values and social capital.

Out of a total of 250 respondents who have children, 64% of them go to pray at religious buildings at least once a week, while for 67% religion is very important in life. It is especially important to point out that respondents who go to prayer in religious buildings more than once a week have a significantly higher number of children on average than others (by 1.7). Also, respondents who have more than 3 children mostly have traditional religious values (especially Islamic) characteristic of population in Bosnia and Herzegovina. In addition to this, an important factor in the birth rate is the imbalance between work and family life, as well as the imbalance in the distribution of work in the home between spouses, which is especially emphasized by female respondents [7].

Our research shows that the proportion of young people aged 15–29 who want to leave the country permanently is 41%. The main reasons cited by young people for wanting to leave the country are quality of life (41%), corruption (37%), and the lack of perspective (27%). It is concerning that 32% of young people want to leave the country forever, while 25% plan to stay abroad for more than 20 years. The emigration of young people has a huge negative effect on the natality in Bosnia and Herzegovina [7].

3 Conclusion

The crisis of natality in Bosnia and Herzegovina is extremely negative. The decline in the number of live births has a very negative impact on the reduction of the total population. With the presence of significant emigration of people aged 20-39, the demographic potential is rapidly decreasing. The absence of an institutional population policy, especially a pronatality policy, at the national level leaves Bosnia and Herzegovina to a further demographic implosion. Respondents of the survey point out politics, corruption and nepotism as one of the main problems of the natality, which, along with political instability and uncertainty, deepens the crisis more and more day by day.

If the policies of those who make decisions in Bosnia and Herzegovina, which are crucial for demographic development, were to change in terms of the implementation of scientifically confirmed measures and activities, it would be possible in the future to activate and use the hidden demographic potential possessed by the inhabitants of Bosnia and Herzegovina in order to increase the natality. Respondents in this survey pointed out that they would like to have a significantly larger number of children, but their possibilities and various other factors do not allow them to do so.

References

[1] Gekić, H., Bidžan-Gekić, A., Drešković, N., Mirić, R., Remenyi, P. 2022. Population Geography of Bosnia and Herzegovina. In: Gekić, H., Bidžan-Gekić, A., Drešković, N., Mirić, R., Remenyi, P.: *The Geography of Bosnia and Herzegovina*, World Regional Geography Book Series. Springer Nature, Cham, 203-239. https://doi.org/10.1007/978-3-030-98523-3_11

[2] BHAS. 2025. *First release*. Natural population change and marriages. Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina, Sarajevo. Available at https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Saopstenja/2025/DEM_01_2024_Q4_1_BS.pdf

[3] RIS. 1983. *Statistical yearbook of Bosnia and Herzegovina 1982*. Republic agency for statistics of Bosnia and Herzegovina, Sarajevo

[4] RIS.1994. *Statistical yearbook of Bosnia and Herzegovina 1992*. Republic agency for statistics of Bosnia and Herzegovina, Sarajevo

[5] BHAS. 2024. *Demography 2023*. Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina, Sarajevo. Available at https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2024/DEM_00_2023_TB_1_BS.pdf

[6] Central Intelligence Agency. 2021. The world factbook 2021. Total fertility rates by country. Available at https://www.cia.gov/the-world-factbook/field/total-fertility-rate/country-comparison/.

[7] Survey. 2025. Survey conducted from March to July 2025 in the 17 largest cities of Bosnia and Herzegovina by Haris Gekić.

[8] Gekić, H., Bidžan-Gekić, A., Mirić, R., Remenyi, P. 2020. Hidden geographies of population implosion in Bosnia and Herzegovina. *European Journal of Geography*, 11(2), 47–64. https://doi.org/10.48088/ejg.h.gek.11.2.47.64

[9] Flere, S., Klanjšek, R., Lavrič, M., Kirbiš, A., Tavčar, Krajnci, M., Divjak, M., Boroja T., Zagorc, B., and Naterer, A. (2013). *Slovenian youth – Living in times of disillusionment, risk and precarity*. Maribor: Centre for the Study of Post-Yugoslav Societies.

[10] Yesilada, B., Noordijk, P., Webster, C. 2009. Religiosity and Social Values of the Cypriots. *Social Compass*, 56(1), 15–34.

Mental Health of Older Adults in the Context of Demographic Ageing and the Promise of Artificial Intelligence

Saša Poljak Lukek†
University of Ljubljana, Faculty of Theology
Ljubljana, Slovenia
sasa.poljaklukek@teof.uni-lj.si

Abstract

The ongoing demographic change in Europe, characterised by a growing proportion of older adults, has a significant impact on mental health. This paper examines the mental health of older adults in the context of demographic ageing, focusing on the interplay between loneliness, integration and the supportive potential of artificial intelligence (AI). Epidemiological and psychosocial evidence suggests strong links between loneliness, perceived stress, prefrailty and self-perception of ageing. In addition, biological markers suggest that social isolation can accelerate biological ageing processes. Despite the burden of mental illness in older adults, recognition and treatment remain inadequate, particularly in non-psychiatric care settings. The paper also addresses the emerging role of AI and smart home technologies in addressing these challenges and emphasises the importance of inclusive and participatory design to improve usability, autonomy and ethical acceptability. We argue that AI-enabled systems — if ethically sound and context-sensitive — can serve as valuable tools to support independent living and psychosocial well-being of older people.

Keywords

aging, mental health, loneliness, artificial intelligence, smart homes

1 Introduction

Demographic ageing is one of the greatest challenges facing modern societies. Statistical data in the European Union show [1]: (1) the proportion of people aged 65 and over will reach 21.6% by 1 January 2024, an increase of 0.3 percentage points since 2023 and 2.9 points in the last ten years, (2) the median age will rise to 44.7 years, and the old-age dependency ratio— - which indicates the number of people aged 65+ supported by each person of working age — rose to 33.9 %, (3) doubling of the proportion of people aged 80+ from 3.7 % to 6.0 % between 2003 and 2023 and a decline in the younger cohorts (0–19 years) by 2.5 percentage points. The share of 20.66% of people aged 65+ at the beginning of 2024 confirms Slovenia's position in line with the broader European trend of population ageing [2]. The relatively high proportion of people aged 80+ (around 6% of the total population when the respective subgroups are added together) emphasises the upward trend in the cohorts of the very old. These demographic patterns reinforce the need for targeted policies and support mechanisms — such as smart home technologies — to address the challenges of social isolation, evolving care needs and the mental health of older adults.

2 Loneliness and Isolation as Determinants of Mental Health in Older Adults

Loneliness and social isolation are crucial factors for the mental health of older people and have a variety of effects on emotional, cognitive and physical well-being. While ageing is often associated with increased resilience and subjective well-being [3] (Thomas et al., 2016), there is evidence that chronic loneliness is a persistent risk factor for mental health problems, functional decline and increased morbidity [4, 5].

Epidemiological studies show that frailty, which is prevalent in adults over 60, is associated with increased loneliness, negative self-perceptions of ageing and reduced psychological well-being [6]. In particular, prefrail individuals report feeling older than their chronological age and exhibit higher levels of perceived stress and depressive symptoms — findings that are consistent across middle-aged and older cohorts [6].

†This Publication is a Part of the Research Program The Intersection of Virtue, Experience, and Digital Culture: Ethical and Theological Insights, financed by the University of Ljubljana.

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).
Information Society 2025, 6–10 October 2025, Ljubljana, Slovenia
© 2025 Copyright held by the owner/author(s).
https://doi.org/10.70314/is.2025.demografija.2

Recursive partitioning models identify loneliness as one of the most significant predictors of perceived stress in later life, outperforming other contextual variables such as neighborhood strain, ageism and health strain [4]. Furthermore, loneliness is associated with increased levels of breathlessness, fatigue and pain in people approaching the end of life, suggesting that it increases both psychological and somatic suffering [5]. These effects are exacerbated in individuals with a history of cumulative trauma, indicating an interaction between social and biographical stressors.

From a biological perspective, loneliness and related psychosocial stressors have been associated with markers of accelerated ageing, including telomere attrition, mitochondrial dysfunction and epigenetic changes [7]. Such biological correlates could underlie the observed links between social isolation and the premature onset of age-related diseases, cognitive impairment and reduced life expectancy [5, 7].

Despite the burden of mental illness in older age, detection and treatment remain inadequate, particularly in non-psychiatric care settings. Healthcare professionals often lack the confidence and training to address mental health problems in older adults, especially when symptoms overlap with somatic complaints or are masked by stigmatisation [8]. Interventions that target attitudinal and structural barriers, promote mental health literacy and improve interprofessional support are essential to close these gaps.

Loneliness and social isolation are common and modifiable risk factors for mental illness in ageing populations. Their impact extends beyond affective disorders to encompass cognitive, functional and biological dimensions of ageing. Interventions at multiple levels — clinical, psychosocial and systemic — are urgently needed to mitigate these effects and promote healthy ageing.

3 Artificial Intelligence for Older Adults

The application of artificial intelligence (AI) in the field of geriatric mental health has become a rapidly growing area of research and clinical innovation. Recent studies show that AI holds promise in improving diagnosis, monitoring disease progression and providing personalised interventions, particularly in the context of depression, dementia and cognitive decline [9, 10]. Machine learning (ML) and natural language processing (NLP) techniques enable the analysis of speech patterns, electronic health records and sensor data to detect subtle changes in mental state [11, 12].

Affective social conversational robots are a prominent example of AI-driven assistive technologies that support older adults and people with dementia through multimodal interaction (e.g., speech, facial expressions, gestures). These systems can promote social engagement, provide cognitive stimulation and enable remote monitoring of health status, especially in the home environment [11]. In addition, AI-powered recommender systems have demonstrated their effectiveness in promoting healthy behaviour and active ageing by providing tailored suggestions based on user data, behavioural patterns and contextual information [12].

Despite these advances, significant challenges remain. Older adults in particular are often excluded from the design and evaluation phase of AI systems, contributing to digital inequality and limiting usability [13]. Ethical concerns and cybersecurity issues — such as privacy protection, data security and the preservation of autonomy and human dignity — are central to the responsible use of AI in elderly care [14]. Consequently, interdisciplinary, user-centred and ethically sound approaches are essential to ensure that AI technologies are aligned with the needs and values of older people [15].

AI represents a transformative opportunity to support mental health and wellbeing in older age. However, its successful implementation requires consistent consideration of inclusivity, ethics and practical applicability, especially in the context of ageing populations.

4 Smart Home Technologies as Support for Older Adults' Mental Health and Well-Being

The demographic shift towards an ageing society has increased interest in smart home technologies as scalable solutions to support the mental health of older people, particularly to combat loneliness and social isolation. With more and more older people living alone, AI-powered smart home systems — including conversational agents, social robots and environmental sensors — offer new opportunities to promote mental wellbeing, cognitive stimulation and social connectedness.

Pilot trials have shown that smart speakers with integrated voice assistants (e.g. Amazon Alexa, Google Assistant) can significantly reduce feelings of loneliness and depressive symptoms in homebound older people [16, 17]. These devices enable natural interaction through speech, allowing users to access information, engage in dialogue and make contact with others, simulating socially meaningful routines and improving emotional presence. Real-world use shows that consistent daily interaction is crucial. Frequent users of such systems show a greater reduction in loneliness compared to sporadic users [17].

Socially assistive robots (SARs), which are characterised by affective, multimodal communication skills, have also shown promise in clinical and domestic environments. The use of robots with speech, facial expression and gesture recognition capabilities — such as Pepper or Paro— - has led to less agitation, more social engagement and improved mood in older adults and people with dementia [18]. These systems support companionship, health monitoring and cognitive stimulation. Their effectiveness is enhanced when they are designed for emotional reciprocity through affective data processing and natural language dialogues [19].

By integrating AI technologies such as NLP, ML, and sentiment analysis these systems can dynamically adapt to the emotional state and behavioural patterns of users. For example, smart home platforms with passive sensors and predictive analytics can recognise deviations from normal routines, such as reduced mobility or sleep disturbances, which may indicate psychosocial decline [20]. This enables predictive interventions and early warnings to carers and highlights the potential of smart environments to act as "empathetic infrastructures" [21].

However, the acceptance and effectiveness of smart home measures depends on whether they are tailored to the preferences and abilities of older users. Studies emphasise the importance of participatory design and user-centred development processes that ensure systems are perceived as accessible, non-intrusive and respectful of autonomy [22, 23]. Features such as voice control, customisable interfaces and explainable AI are particularly valued, while ethical concerns regarding privacy, surveillance and human dignity must be rigorously addressed through transparent data policies and informed consent mechanisms [24].

While smart home technologies are not a substitute for human contact, they are a valuable addition to support systems, especially for socially isolated older people. If developed ethically and utilised within an inclusive framework, these systems have the potential to enhance independent living, alleviate loneliness and promote sustainable mental wellbeing in the ageing population.

5 Conclusion

The integration of AI into the lives of older people is a significant technological and social milestone in addressing the challenges of ageing, particularly in the areas of mental health, social inclusion and independent living. Smart technologies— - from voice assistants and wearable health monitors to fully integrated smart homes and humanoid robots — have shown significant benefits in promoting autonomy, ensuring safety, improving communication and reducing the burden on carers [20, 21, 25].

AI-enabled systems can increase emotional well-being by providing companionship, cognitive stimulation and adaptive support, especially for people with reduced mobility or those living in residential care [25, 26]. In particular, smart homes support ageing in place through remote health monitoring, fall detection, medication reminders and assistance with daily routines, prolonging independence and improving quality of life [20, 21].

Despite these benefits, there are still some challenges. Among the most frequently cited concerns are privacy, data security and autonomy — issues that are especially relevant for older adults who fear surveillance and loss of control [14, 24]. In addition, the adoption of technology is often hindered by usability issues, high costs and low digital literacy [25, 28].

Studies emphasise the importance of involving older adults in the development, implementation and evaluation of AI systems to ensure that these technologies meet their needs and values [13, 25]. The development of intelligent solutions must be guided by ethical principles — beneficence, non-maleficence, autonomy and justice — to promote acceptance and trust [28].

AI has the potential to support mental health and enable active ageing. However, its success depends on human-centred approaches that respect the dignity, diversity and agency of older people.

6 Acknowledgments

This Publication is a Part of the Research Program The Intersection of Virtue, Experience, and Digital Culture: Ethical and Theological Insights, financed by the University of Ljubljana.

References

[1] Eurostat. (2023, October 12). *Ageing Europe – statistics visualised*. Eurostat Statistics Explained. Retrieved August 5, 2025, from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=661901

[2] Statistical Office of the Republic of Slovenia. (n.d.). *Population: Ageing, Slovenia*. Retrieved August 5, 2025, from https://www.stat.si/statweb/en/Field/Index/17/104

[3] Thomas, M. L., Kaufmann, C. N., Palmer, B. W., Depp, C. A., Martin, A. S., Glorioso, D. K., Thompson, W. K., & Jeste, D. V. (2016). Paradoxical trend for improvement in mental health with aging: A community-based study. *J Clin Psychiatry*, 77(8), e1019–e1025. DOI: https://doi.org/10.4088/JCP.16m10671

[4] Scott, S. B., Jackson, B. R., & Bergeman, C. S. (2011). What contributes to perceived stress in later life? A recursive partitioning approach. *Psychology and Aging*, 26(4), 830–843. DOI: https://doi.org/10.1037/a0023180

[5] Duchowny, K. A., Smith, A. K., Cenzer, I., Brown, C., Noppert, G., Yaffe, K., Byers, A. L., Perissinotto, C., & Kotwal, A. A. (2025). The prevalence of lifetime trauma and association with physical and psychosocial health among adults at the end of life. *J Am Geriatr Soc*, 73, 123–135. DOI: https://doi.org/10.1111/jgs.19209

[6] Brennan, T. H., Lewis, L. K., Gordon, S. J., & Prichard, I. (2025). Behavioural and psychological factors associated with pre-frailty in community-dwelling adults aged 40 and over. *BMC Public Health*, 25, 956. DOI: https://doi.org/10.1186/s12889-025-21957-4

[7] Han, L. K. M., Verhoeven, J. E., Tyrka, A. R., Penninx, B. W. J. H., Wolkowitz, O. M., Månsson, K. N. T., Lindqvist, D., Boks, M. P., Révész, D., Mellon, S. H., & Picard, M. (2019). Accelerating research on biological aging and mental health: Current challenges and future directions. *Psychoneuroendocrinology*, 106, 293–311. DOI: https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2019.04.004

[8] Häger, M., Boman, E., & Forsman, A. K. (2023). Meeting the needs of older adults with mental ill-health in non-psychiatric care settings. *Gerontology & Geriatric Medicine*, 9, 1–11. DOI: https://doi.org/10.1177/23337214231179819

[9] Graham, S., Depp, C., Lee, E.E., Nebeker, C., Tu, X., Kim, H., & Jeste, D.V. (2019). Artificial Intelligence for Mental Health and Mental Illnesses: An Overview. *Current Psychiatry Reports*, 21(11), 116. DOI: https://doi.org/10.1007/s11920-019-1094-0

[10] Karim, H.T., Vahia, I.V., Iaboni, A., & Lee, E.E. (2022). Artificial Intelligence in Geriatric Mental Health Research and Clinical Care. *Frontiers in Psychiatry*, 13, 859175. DOI: https://doi.org/10.3389/fpsyt.2022.859175

[11] Lima, M.R., Wairagkar, M., Gupta, M., Rodriguez y Baena, F., Barnaghi, P., Sharp, D.J., & Vaidyanathan, R. (2022). Conversational Affective Social Robots for Ageing and Dementia Support. *IEEE Transactions on Cognitive and Developmental Systems*, 14(4), 1378–1388. DOI: https://doi.org/10.1109/TCDS.2021.3115228

[12] Lopez-Barreiro, J., Garcia-Soidan, J.L., Alvarez-Sabucedo, L., & Santos-Gago, J.M. (2024). Artificial Intelligence-Powered Recommender Systems for Promoting Healthy Habits and Active Aging: A Systematic *Review. Applied Sciences*, 14(22), 10220. DOI: https://doi.org/10.3390/app142210220

[13] Cho, H., Oh, O., Greene, N., Gordon, L., Morgan, S., Walke, L., & Demiris, G. (2025). Engagement of Older Adults in the Design, Implementation, and Evaluation of Artificial Intelligence Systems for Aging: A Scoping Review. *The Journals of Gerontology*, *Series A:*

Biological Sciences and Medical Sciences, 80(5), glaf024. DOI: https://doi.org/10.1093/gerona/glaf024

[14] Rajamäki, J., & Helin, J. (2024). The Ethics and Cybersecurity of Artificial Intelligence and Robotics in Helping the Elderly to Manage at Home. *Information*, 15(11), 729. DOI: https://doi.org/10.3390/info15110729

[15] Renn, B.N., Schurr, M., Zaslavsky, O., & Pratap, A. (2021). Artificial Intelligence: An Interprofessional Perspective on Implications for Geriatric Mental Health Research and Care. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 734909. DOI: https://doi.org/10.3389/fpsyt.2021.734909

[16] Chen, G., & Spaulding, R. (2025). The impact of AI-powered Alexa assistant on loneliness in homebound older adults: A pilot study. *Advances in Geriatric Medicine and Research,* 7(1), e250003. DOI: https://doi.org/10.20900/agmr20250003

[17] Park, S., & Kim, B. (2022). The impact of everyday AI-based smart speaker use on the well-being of older adults living alone. *Technology in Society,* 71, 102133. DOI: https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2022.102133

[18] Yen, H.-Y., Tsai, H.-H., Hsu, W.-C., Huang, C.-Y., & Lin, P.-C. (2024). The effect of social robots on depression and loneliness for older residents in long-term care facilities: A meta-analysis. *Journal of the American Medical Directors Association*, 25(6), 104979. DOI: 10.1016/j.jamda.2024.02.017

[19] Yang, Y., Al Mahmud, A., Lu, H., Jiang, Y., & Hu, Y. (2025). AI applications to reduce loneliness among older adults: A systematic review of effectiveness and technologies. *Healthcare*, 13(5), 446. DOI: https://doi.org/10.3390/healthcare13050446

[20] Tian, Y. J. A., Felber, N. A., Pageau, F., Roulet Schwab, D., & Wangmo, T. (2024). Benefits and barriers associated with the use of smart home health technologies in the care of older persons: A systematic review. *BMC Geriatrics*, 24, 152. DOI: https://doi.org/10.1186/s12877-024-04702-1

[21] Vrančić, A., Zadravec, H., & Orehovački, T. (2024). The role of smart homes in providing care for older adults: A systematic literature review from 2010 to 2023. *Smart Cities*, 7(4), 1502–1550. https://doi.org/10.3390/smartcities7040062

[22] Pirzada, P., Vasudevan, S., Roberts, L., & Sidani, S. (2021). Ethics and acceptance of smart homes for older adults. *Informatics for Health and Social Care*, 46(4), 366–389. DOI: https://doi.org/10.1080/17538157.2021.1923500

[23] Wong, N., Prilla, M., Zhou, X., & Wang, X. (2024). Voice assistants for mental health services: Designing dialogues with homebound older adults. *Proceedings of the ACM SIGCHI Designing Interactive Systems Conference (DIS '24)*. DOI: https://doi.org/10.1145/3643834.3661536

[24] Spangler, H. B., Driesse, T. M., Lynch, D. H., Liang, X., Roth, R. M., Kotz, D., Fortuna, K., & Batsis, J. A. (2022). Privacy concerns of older adults using voice assistant systems. *Journal of the American Geriatrics Society*, 70(12), 3643–3647. DOI: https://doi.org/10.1111/jgs.18009

[25] Tobis, S., Piasek-Skupna, J., Suwalska, A., & Wieczorowska-Tobis, K. (2025). The impact of real-world interaction on the perception of a humanoid social robot in care for institutionalised older adults. *Technologies,* 13(5), 189. DOI: https://doi.org/10.3390/technologies13050189

[26] Lima, M. R., Wairagkar, M., Gupta, M., Rodriguez y Baena, F., Barnaghi, P., Sharp, D. J., & Vaidyanathan, R. (2022). Conversational affective social robots for ageing and dementia support. *IEEE Transactions on Cognitive and Developmental Systems,* 14(4), 1378–1389. https://doi.org/10.1109/TCDS.2021.3115228

[27] Even, C., Hammann, T., Heyl, V., Rietz, C., Wahl, H.-W., Zentel, P., & Schlomann, A. (2022). Benefits and challenges of conversational agents in older adults: A scoping review. *Zeitschrift für Gerontologie und Geriatrie,* 55(5), 381–387. https://doi.org/10.1007/s00391-022-02085-9

[28] Street, J., Barrie, H., Eliott, J., Carolan, L., McCorry, F., Cebulla, A., Phillipson, L., Prokopovich, K., Hanson-Easey, S., & Burgess, T. (2022). Older adults' perspectives of smart technologies to support aging at home: Insights from five World Café forums. *International Journal of Environmental Research and Public Health,* 19(13), 7817. DOI: https://doi.org/10.3390/ijerph19137817

LJUDJE NA BEGU V SVETU V PRVI ČETRTINI 21. STOLETJA IN NJIHOV DEMOGRAFSKI POMEN

Janez Malačič

Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani

Kardeljeva ploščad 17, 1000 Ljubljana, Slovenija

Elektronska pošta: janez.malacic@ef.uni-lj.si

POVZETEK

V zadnjih 25 letih absolutno in relativno število beguncev v svetu še naprej hitro narašča. Problem je težji v manj razvitem delu sveta, vendar se je razširil že tudi v Evropo. Hkrati pa je begunska problematika dobila razsežnosti in javno pozornost, kot jih v preteklosti še ni imela. Avtor besedila obravnava statistične in demografske vidike in pomen begunske problematike. Podatki, ki jih večinoma zbira VKBOZN, kažejo, da živimo v času, ko je približno vsak sedeminšestdeseti Zemljan na begu, pa pri tem ni vštetih 5,9 milijonov Palestincev v mandatu UNRWA. To je nedopustno visoka številka, še bolj skrb zbujajoč pa je sam trend. Begunstvo je neenakomerno razdeljeno po svetu in je predvsem posledica vse večjega števila vojaških in oboroženih konfliktov, tako tistih, v katere so vpletene države, kakor tudi tistih, v katerih se spopadajo različne uporniške skupine med seboj. Še naprej prizadeva predvsem Afriko in Azijo, vse bolj pa je prizadeta tudi Evropa, čeprav noben del sveta ni povsem varen pred njim. Človeštvo ne obvladuje begunske problematike, politike mednarodnih organizacij in posameznih držav pa so neučinkovite. Zato se problematika zapleta in zaostruje, čeprav še niso nastopile hujše posledice klimatskih sprememb, ki utegnejo v prihodnosti pognati v beg še mnogo več ljudi.

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s). Information Society 2025, 6–10 October 2025, Ljubljana, Slovenia © 2025 Copyright held by the owner/author(s).https://doi.org/10.70314/is.2025.demografija.12

Ključne besede : vojaški konflikti, ljudje na begu, begunci, notranje razseljene osebe, prisilne migracije

1 UVOD

Izraz ljudje na begu je v resnici bolj poljudno poimenovanje prisilnih migracij, ko morajo ljudje pod prisilo zapustiti svoje domove. Večina notranjih in meddržavnih migracij v svetu je prostovoljnih in največkrat povzročenih z ekonomskimi dejavniki. Že stari Rimljani so rekli, da je domovina tam, kjer je dobro (*ubi bene ibi patria*), bolj ljudski izraz pa je *s trebuhom za kruhom*. Prisilne migracije v različnih oblikah pa so največkrat povzročene z vojnami in različnimi vrstami drugih konfliktov. Ta vrsta migracij je stara kakor človeštvo in se je, žal, obdržala vse do današnjega časa. Prisotni so izgoni, infiltracije, pa tudi genocid in etnično čiščenje, ki lahko poteka v obliki kombinacije drugih naštetih oblik.

Ob osemdesetletnici konca druge svetovne vojne lahko ugotovimo, da se je število konfliktov, v katere so vpletene države, kakor tudi število tistih, ki so povezani z različnimi uporniškimi skupinami, zelo povečalo in je največje po drugi svetovni vojni. Po podatkih datoteke o konfliktih iz Uppsale (UCDP) je bilo leta 2024 61 konfliktov v 36 državah, v katere so bile vpletene državne oblasti. V več kot polovici od teh držav sta vsaj dva ali več konfliktov, v katerih je vladna stran ena od vpletenih strani. Istega leta pa je bilo tudi 74 konfliktov, ki so jih povzročale različne uporniške skupine, vlade držav pa pri tem niso bile neposredno udeležene. Ti nedržavni konflikti so praviloma manj intenzivni vendar zelo nihajoči in spreminjajoči se iz leta v leto. K temu pa lahko dodamo še enostransko nasilje, v katerega so lahko vpletene uporniške skupine pa tudi same vlade. Leta 2024 je bilo 14 vlad, ki so bile odgovorne za enostransko nasilje nad civilisti. Vseh konfliktov je bilo tega leta 135. UCDP ocenjuje, da je v bojih leta 2024 bilo ubitih okrog 129.000 bojujočih se, kar je četrta najvišja številka po letu 1989. Višje so bile številke le v letih 2021-2023. Večina teh smrti je povezana z vojnama v Ukrajini in Gazi. V nedržavnih konfliktih je leta 2024 bilo ubitih okrog 17.500 oseb. (Rustad, 2025, str. 7-8)

Največje število konfliktov po drugi svetovni vojni je neposredno povezano z največjim številom ljudi na begu. Statistika na tem področju običajno loči število beguncev, notranje razseljenih oseb in drugih oseb za pomoč katerim je pristojen Visoki komisariat za begunce OZN (VKBOZN) in število Palestincev, za katere je pristojna institucija za begunce OZN za Zahodno Azijo (UNRWA). Ti števili sta konec leta 2024 zaporedoma 123,2 in 5,9 milijonov. Skupno število lahko zaokrožimo na 130 milijonov, kar znese okrog 1,6 % svetovnega prebivalstva. Če pa Palestince izločimo, ugotovimo, da je vsak 67. prebivalec našega planeta moral prisilno zapustiti svoj dom in si poiskati zatočišče drugje v lastni državi ali v tuji državi. (UNHCR, 2025, str. 5)

V besedilu iz leta 2017 sem postavil tezo, da človeštvo ne obvladuje problematike prisilnih migracij, saj je njihovo število po drugi svetovni vojni naraščalo, rast pa se je pospešila po koncu hladne vojne konec 1980ih in z začetkom 1990ih let. (Malačič, 2017) Pa vendar je bilo konec leta 2015 63,9 milijonov ljudi na begu brez upoštevanja Palestincev, kar je takrat znašalo 0,86 % svetovnega prebivalstva. V manj kot desetih letih se je število prisilnih migracij skoraj podvojilo, tako konflikte kot prisilne migracije pa je vse težje reševati zaradi njihove zapletenosti in spreminjajočih se geostrateških razmerij v svetu.

V tem besedilu ostaja teza enaka. Podkrepiti pa jo je treba z ugotovitvijo, da človeštvo potrebuje temeljito prenovo mednarodnih institucij, ki bi morale reševati problematiko konfliktov in prisilnih migracij. Še posebej so potrebne prenove OZN in njene institucije odgovorne za vse vrste migracij. Priča smo spodkopavanju mednarodnega prava, v resnici pa bi potrebovali njegov nadaljnji pospešeni razvoj.

Težišče analize problematike prisilnih migracij v tem besedilu bo na razvoju v prvi četrtini 21. stoletja in še posebej v zadnjem desetletju po letu 2015. V drugi točki bo na kratko povzet začetek mednarodnopravnega urejanja begunske problematike in razvoj v 20. stoletju. Tretja točka bo obravnavala razmere v prvih petnajstih letih 21. stoletja, četrta točka pa bo podrobneje prikazala in analizirala izrazito poslabšanje begunske problematike v svetu v zadnjem desetletju, ko se stari svetovni red, ki je nastal po drugi svetovni vojni in po koncu hladne vojne pred petintridesetimi leti ruši pred našimi očmi, novi svetovni red, ki bi odražal spremenjena razmerja moči v svetu in zagotavljal novo ravnovesje in novo podlago za učinkovit dolgoročni razvoj, pa še ni na vidiku in ni zasnovan niti izbojevan niti v najbolj grobih obrisih. Peta točka je namenjena sklepu, besedilo pa se bo končalo s seznamom literature in virov.

2 ZAČETKI MEDNARODNEGA UREJANJA BEGUNSKE PROBLEMATIKE IN RAZVOJ V 20. STOLETJU

Temelje za začetek mednarodnopravnega urejanja begunske problematike v svetu sta postavili ustanovitvi Društva narodov (DN) po prvi in še posebej Organizacije združenih narodov (OZN) po drugi svetovni vojni. Že po prvi svetovni vojni je bilo predvsem v Evropi veliko beguncev. Število se je povečalo tudi zaradi oktobrske revolucije v Rusiji. Vendar za to obdobje nimamo dobrih statističnih podatkov. Kljub temu pa je že v okviru DN dozorelo spoznanje, da je potrebno mednarodnopravno urejanje begunske problematike, čeprav samo DN pri tem ni bilo posebej uspešno. Šele druga svetovna vojna, ki je v beg pognala veliko več ljudi, je bila dovolj močan sprožilec, da je OZN začela konkretno ukrepati. Tudi do pet in več let po letu 1945 je bilo po Evropi veliko begunskih taborišč, v katerih so begunci, med njimi tudi mnogi Slovenci, čakali na priložnost, da se lahko naselijo v kaki drugi državi. Mnogi so dobili priložnost v državah Severne in Južne Amerike, čeprav tudi znotraj teh, še posebej v ZDA, ni manjkalo nasprotovanja sprejemu beguncev.

V okviru OZN je bil 1. 1. 1951 ustanovljen Visoki komisariat za begunce OZN (VKBOZN ali v angl. UNHCR), sredi tega leta, natančneje 28. 7. 1951, pa je bila na mednarodni konferenci v Ženevi sprejeta Konvencija o statusu beguncev. Konvencija je bila osredotočena na reševanje težav evropskih beguncev, saj je vsebovala omejitve, zaradi katerih so lahko zaprosili za status samo Evropejci zaradi dogodkov pred začetkom leta 1951. Te omejitve je odpravil šele sprejem Protokola o varstvu beguncev iz leta 1967, ki je na ta način razširil mednarodnopravno varstvo beguncev na svetovno raven. (UNHCR, 2002, str. 4-6) Konvencija v 1. členu definira begunca kot »osebo, ki je zunaj države, katere državljan je, ali v kateri je imela običajno prebivališče, ki se utemeljeno boji preganjanja zaradi rase, vere, narodne pripadnosti, pripadnosti določeni družbeni skupini ali določenemu političnemu prepričanju in ki zaradi takšnega strahu ne more ali noče uživati zaščite te države ali se vanjo vrniti«. Ključna pri tem sta meddržavna raven in civilni status, saj so vojaki in osebe, ki so zagrešile kaznivo dejanje zoper mir, vojni zločin, zločin zoper človeštvo ali hudo nepolitično kaznivo dejanje zunaj države pribežališča izključeni.

Podatke o beguncih zbira VKBOZN. Pri tem uporablja mrežo svojih predstavništev in izpostav po državah sveta. Uporablja in preverja tudi vladne podatke različnih držav. Statistični podatki o ljudeh na begu so po svoji naravi nepopolni in ne dosegajo statističnih standardov moderne statistike. To velja tudi za podatke VKBOZN, saj so pogosto omejeni le na osebe iz posameznih kategorij, ki jim je pomagal VKBOZN. Pri registrskih podatkih se pojavljajo problemi pri izbrisu iz registra. So pa še drugi problemi. Prosilci za azil pogosto zapustijo državo, v kateri so zaprosili za azil, še preden se odloči o njihovi prošnji. Težavno je ločevanje ekonomskih migrantov od beguncev v širšem smislu. Zato pride v ospredje vprašanje mešanih migracij. Ekonomski migranti pa pogosto mislijo, da bodo lažje prišli v ciljno državo, če povedo, da so begunci.

Kategoriji beguncev v ožjem smislu je že priznan status in s tem zagotovljeno mednarodno varstvo. VKBOZN pa v svoji statistiki obravnava še druge kategorije. Te so: prosilci za azil, ki so že vložili prošnjo za dodelitev statusa begunca, vendar o prošnji še ni odločeno; notranje razseljene osebe (NRO), ki so prisilno zapustile domove, vendar pri tem niso prestopile državne meje; vrnjeni begunci, ki so se na spontani ali organizirani način vrnili v izvorno državo; vrnjene NRO, ki so se na svoje domove vrnile s pomočjo VKBOZN; osebe brez državljanstva (po mednarodnem pravu) in drugo, kamor se uvrščajo osebe, ki ne spadajo v nobeno od prej naštetih kategorij, vendar so bile deležne pomoči VKBOZN

(UNHCR, 2017, str. 4). Vse te kategorije skupaj so ljudje na begu ali begunci v širšem smislu.

Zaradi nepopolnosti in postopnega izboljševanja statistike v drugi polovici 20 stoletja bom tukaj prikazal le osnovne podatke o beguncih za to obdobje. Ocenjeno število beguncev na meddržavni ravni je bilo 1. 1. 1951 1,0 milijon. V naslednjih tridesetih letih se je število povečalo na 8.229.300, do začetka leta 2001 pa na 21.126.010. (UNHCR, 2002, str. 10) Ti podatki med seboj niso primerljivi, saj se začetni milijon nanaša le na Evropejce. Če vzamemo podatke za ves svet za začetke let 1981, 1991 in 2001, moramo dodati že navedenima številkama še 17.209.722 za leto 1991, nakar lahko izračunamo indeksa za leti 1991 in 2001 z osnovo leta 1981. Prvi je 209,1, drugi pa 256,7. Maksimum pa je število beguncev v tem obdobju doseglo leta 1995 s 27.437.000.

Na osnovi globalnega pregleda begunstva, ki ga je pripravil Prebivalstveni oddelek OZN za 1.1. 1989 lahko prikažemo tudi nekaj relativnih podatkov. Delež beguncev med prebivalstvom sveta je bil 2,8 ‰. Enak delež je imela Latinska Amerika s Karibi, medtem ko je bil ta v Aziji in Afriki zaporedoma 2,2 ‰ in 7,0 ‰, v Evropi in ZDA pa zaporedoma 1,1‰ in 2,8 ‰. Pri tem podatki ne vključujejo 2,3 milijona Palestincev pod mandatom UNRWA. Če dodamo za to leto še pet držav z največjim absolutnim in relativnim številom beguncev so bile v prvi skupini Pakistan, Iran, ZDA, Sudan in Etiopija, v drugi skupini pa Malavi, Somalija, Iran, Pakistan in Sudan. (Malačič, 2017, str. 4)

3. LJUDJE NA BEGU V OBDOBJU 2000 – 2015

Statistični podatki o različnih kategorijah beguncev in ljudi na begu so se izrazito izboljšali v 21. stoletju. VKBOZN je za vsa leta od 2001 do 2015 pripravil in izdal Statistične letopise, ki podrobno prikazujejo begunsko problematiko v svetu, njegovih regijah in državah iz leta v leto. Kljub temu pa je še zmeraj potrebno upoštevati, da so objavljeni podatki le bolj ali manj natančne ocene zaradi težavnosti zbiranja podatkov o ljudeh na begu v mnogih od vojne razdejanih in politično nestabilnih državah. Vendar se statistika VKBOZN z leti izboljšuje, kar po eni strani povzroča težave pri primerljivosti podatkov med leti, po drugi strani pa omogoča tudi vključevanje novih kategorij, za katere pred tem ni bilo podatkov. Pri ocenjevanju in analizi podatkov za svet in posamezne regije in države pa moramo upoštevati tudi razlike v rasti prebivalstva. V razvitem delu sveta se je demografski prehod končal večinoma že sredi 20. stoletja, kar je vodilo k uveljavitvi nizke rasti prebivalstva. V nerazvitem delu sveta, kjer se nahaja največ ljudi na begu, pa prebivalstvo še zmeraj bolj ali manj hitro narašča, čeprav se demografski prehod tudi tam z izjemo Afrike južno od Sahare večinoma končuje.

V tej točki ne moremo podrobneje obravnavati razvoja begunske problematike na letni osnovi, kar bi omogočila statistika VKBOZN. Začetni letniki statističnih letopisov pa omogočajo nekaj pomembnih uvidov. Na prelomu stoletja se je število beguncev in ljudi v oskrbi VK zmanjšalo v primerjavi s 1990imi leti. Manj je bilo novih beguncev. Nekatere krize, npr. tista v nekdanji Jugoslaviji, so se umirile. Kljub temu pa so nekatere druge značilnosti ostale nespremenjene. Manj razvite države so ostale glavni vir in glavna destinacija ljudi na begu. V desetletju, ki se je končalo leta 2001, je bilo 86 % teh ljudi iz tega dela sveta. Leta 2001 je 40 % ljudi v oskrbi VK živelo v taboriščih. V Afriki in Aziji je bilo takih 50 %. Struktura teh ljudi po spolu in starosti je podobna običajnemu prebivalstvu, z izjemo starejših od 60 let, ki jih je na begu manj. To je posledica dejstva, da prisilne migracije niso selekcionirane. Podeljevanje azila pa je še naprej težavno in počasno.

Za ponazoritev razmer v prvih petnajstih letih 21. stoletja prikazujem v tabeli 1 oceno števila glavnih vrst ljudi na begu po

državi azila in po velikih regijah sveta OZN za leti 2000 in 2015. Izračunan je tudi delež ljudi na begu v oskrbi VK med celotnim prebivalstvom posamezne regije. V tabelo je vključena tudi kategorija notranje razseljenih oseb, čeprav podatkov zanjo leta 2000 še ni bilo, v novejšem času pa so ocene na voljo.

Tabela 1 kaže, da so bile nekatere obetavne pozitivne spremembe begunske problematike na prelomu stoletja in na začetku 21. stoletja le kratek predah v dolgoročnem trendu naraščanja tako absolutnega števila kot relativnega deleža ljudi na begu med prebivalstvom tako na globalni kot regionalni ravni. V svetu se je v desetletju in pol delež ljudi na begu med prebivalstvom planeta povečal od 3,6 ‰ na 8,6 ‰. Palestincev pri tem nismo upoštevali, čeprav tudi njihovo število hitro narašča. V tabeli se je pojavila pomembna nova kategorija notranje razseljenih oseb (NRO), za katere je še posebej težko dobiti natančne podatke. VKBOZN zato največkrat objavlja število NRO, ki so v oskrbi VK. Komisariat je z zbiranjem in objavo podatkov o NRO v svojih statističnih letopisih pokazal, da je hitra rast števila NRO eden od osnovnih trendov v obravnavanem obdobju.

Tabela 1: Ocenjeno število glavnih vrst B (po državi azila) po regijah OZN (v tisoč), število P (v mio) in delež B v P v ‰ v letih 2000 in 2015. Vir: UNHCR Statistical Yearbooks 2004 in 2015, Malačič, 2006, str. 204 in WPP 2017.

		Afrika	Azija	Evropa	L. Amer.	S. Amer.	Oceanija	Svet
1		2	3	4	5	6	7	8
B v	2000	3.627,1	5.383,4	2.374,9	37,9	635,2	71,0	12.129,6
tisoč	2015	4.811,0	8.689,0	1.816,0	338,0	409,0	48,0	16.111,0
NRO	2000	…	…	…	…	-	-	…
tisoč	2015	11.198,0	17.265,0	1.918,0	7.113,0	-	-	37.494,0
Skupaj	2000	6.439,1	8.922,1	3.512,6	958,2	635,2	71,0	22.006,5
tisoč	2015	20.277,0	29.704,0	5.483,0	7.659,0	715,0	70,0	63.908,0
P v	2000	812,0	3.676,0	728,0	523,0	315,0	31,0	6.086,0
(mio.)	2015	1.209,0	4.442,0	741,0	636,0	357,0	40,0	7.425,0
Delež	2000	7,9	2,4	4,8	1,8	2,0	2,3	3,6
v ‰	2015	16,8	6,7	7,4	12,0	2,0	1,8	8,6

[1] Kategorija skupaj vsebuje tudi vrnjene B in NRO ter nekaj drugih kategorij, ki pa niso posebej prikazane.

Podatki po celinah sveta ne kažejo večjih sprememb. Azija in Afrika sta najbolj prizadeti celini. Prva ima največje absolutno, druga pa največje relativno število ljudi na begu v oskrbi VK. V nasprotju s tem pa se je zelo spremenil seznam najbolj prizadetih držav. Konec leta 2015 na njem praktično ni več razvitih držav, niti ne med tistimi, ki bi sprejele večje število

ljudi na begu. Med prvimi petimi državami, ki so sprejele največ beguncev iz drugih držav, so Turčija, Pakistan, Libanon, Iran in Etiopija. Med prvimi petimi po NRO pa so istega leta Kolumbija, Sirija, Irak, Sudan in Jemen. Pri tej kategoriji seznam že nakazuje prihodnje krize, saj je precej visoko že tudi Ukrajina. Če pa dodamo še najbolj prizadete države glede na skupni delež ljudi na begu med prebivalstvom države so to Sirija, Libanon, Južni Sudan, Kolumbija, Irak in Jemen. V prvih dveh je bil ta delež konec leta 2015 zaporedoma 36,5 % in 18,2 %, kar sta nedopustno veliki številki.

4 LJUDJE NA BEGU V SVETU V ZADNJEM DESETLETJU, 2016 - 2025

Svet se v zadnjih letih v vseh pogledih izredno hitro spreminja. Nove tehnologije nam omogočajo še pred nedavnim nepredstavljive možnosti. Planet je postal ena sama velika vas z lahko dostopnostjo in prenosom informacij. Internet, mobilna telefonija, televizija in v zadnjih treh letih vse bolj tudi umetna inteligenca spreminjajo svet v velik razstavni prostor, ki pogosto ustvarja nerealna pričakovanja med ljudmi, ki bi se želeli preseliti v druge države. Po drugi strani pa se razlike v stopnjah razvitosti in bogastva med državami in znotraj držav, žal, ne zmanjšujejo, ampak še naraščajo. Takšne razmere pa ne vplivajo samo na ekonomske migracije, ampak vse bolj tudi na prisilne migracije. Ekonomski in prisilni migranti, ki jih je pogosto nemogoče razlikovati, se z mobilnimi telefoni v rokah ali v žepih množično pojavljajo na ulicah in v prevoznih sredstvih po svetu. Najbolj privlačijo najbogatejše države, še posebej, če v njih govorijo angleško.

Tehnološke spremembe so povzročile tudi spremembo načina objavljanja statističnih podatkov VKBOZN. Statistične letopise so podobno kot pri državnih statističnih uradih nadomestile preko interneta dostopne podatkovne baze. Za najbolj osnovne podatke pa VK uporablja letna poročila o globalnih trendih prisilno razseljenih oseb v posameznih letih. Bolj podrobni podatki pa so na voljo s pomočjo spletnega Iskalca podatkov o beguncih (angl., Refugee Data Finder). Namen in dolžina tega besedila mi ne dovoljujeta prikaza in analize vsega bogastva statističnih podatkov o ljudeh na begu. Zato v tabeli 2 nadaljujem s prikazom podatkov za leti 2019 in 2024 za glavne kategorije beguncev in za glavne regije sveta. V tabelo niso vključeni Palestinci v mandatu UNRWA, ki jih je bilo leta 2019 5,6 in leta 2024 5,9 milijonov.

Tabela 2: Ocenjeno število glavnih vrst B (po državi azila) po regijah OZN in število prebivalstva (P) (v mio) in delež B v P v ‰ v letih 2019 in 2024. Vir: UNHCR Refugee Data Finder, dostop 9. 9. 2025, Pison, 2019 in 2024

	Leto	Afrika	Azija	Evropa	Ameriki	Svet
1	2	3	4	5	6	7
Begunci (v mio)	2019	6,8	6,3	6,6	0,7	20,4
	2024	9,2	8,6	12,0	1,2	42,7
NRO (v mio)	2019	19,4	16,6	2,0	6,5	44,6
	2024	33,1	25,4	5,3	9,5	73,5
Osebe v skrbi VK (v mio)	2019	32,0	24,5	12,1	15,6	84,2
	2024	52,5	34,8	20,7	21,9	123,2

Prebivalstvo (v mio)	2019	1.308,0	4.601,0	747,0	1.015,0	7.714,0
	2024	1.515,0	4.807,0	745,0	1.048,0	8.162,0
Delež ljudi v skrbi VK v P (‰)	2019	24,5	5,3	16,2	15,4	10,9
	2024	34,7	7,2	27,8	20,9	15,1

Osebe v skrbi VK vsebujejo tudi v tabeli nenavedene kategorije, kot so npr. iskalci azila, osebe brez državljanstva in druge osebe, ki potrebujejo pomoč in še nekaj drugih. Zato ta kategorija ni enaka vsoti B + NRO. Palestinci pod mandatom UNRWA niso vključeni.

Pri sestavi tabele 2 je bilo nekaj težav z oblikovanjem primerljivih regij s tabelo 1. V spletnem orodju Iskalec podatkov o beguncih so makro regije drugačne kot v Statističnih letopisih VKBOZN. Zato sem na osnovi podatkov za posamezne države regijo Bližnji vzhod in Severna Afrika razdelil na afriški in azijski del in oba dela prištel njuni celini. V podatkih Azije o osebah v skrbi VK se skrivajo tudi tiste iz Oceanije, ki pa jih zaradi nizkega števila lahko zanemarimo. Oceanija zato ni posebej prikazana. Združeni pa sta tudi obe ameriški celini, kar zaradi njunih nizkih števil ljudi na begu tudi ni poseben problem.

Osnovna in ne le zaskrbljujoča ampak dramatična ugotovitev, ki jo kažejo podatki tabele 2, je nadaljnja in pospešena rast absolutnega in relativnega števila ljudi na begu v širšem smislu. Če k podatku za svet za leto 2024 dodamo še Palestince v mandatu UNRWA, vidimo, da se je število oseb v skrbi VK v samo devetih latih podvojilo, njihov delež med svetovnim prebivalstvom pa se je povečal od 0,86 na 1,51%, pri tem Palestinci niso šteti. V primerjavi z letom 2000 pa je bila rast več kot petkratna. Druga dramatična ugotovitev je, da se je Aziji in Afriki po prizadetosti s prisilnimi migracijami pridružila Evropa. Narava prizadetosti Evrope je drugačna kot v Aziji in Afriki, saj je eden od glavnih ciljev iskalcev azila. Vendar pa je tudi Evropa dobila svojo vojno v Ukrajini, ki je zelo povečala število beguncev in NRO. Če pa pogledamo relativne podatke, lahko vidimo, da je bil delež oseb v skrbi VK med prebivalstvom Evrope že od leta 2000 naprej višji kot v Aziji. Tretja ugotovitev, ki jo kažejo podatki o NRO odkar so na voljo, je, da je ta kategorija največja in najbolj pomembna kategorija ljudi na begu. Število NRO se je v devetih letih od 2015 do 2024 podvojilo. Ljudje na begu v splošnem ne bežijo daleč, ampak si poiščejo kolikor je mogoče varno pribežališče blizu nekdanjega doma. Žalostno je, da so zatočišča velikokrat bolj ali manj spontana/organizirana taborišča, ki prevečkrat obstajajo desetletja ter živijo v odvisnosti od mednarodne pomoči, razvijejo svojevrstno lastno ekonomijo, demografsko hitro naraščajo, hkrati pa ostajajo brez realne možnosti bodisi vrnitve domov ali alternativni naseljenosti v lastni ali tuji državi z ekonomsko osamosvojitvijo. Četrta ugotovitev pa je, da so Amerike in tudi Avstralija, čeprav v tabelo ni vključena, zaradi oddaljenosti od konfliktov z ljudmi na begu najmanj prizadete regije.

Pregled prisilnih migracij po najbolj prizadetih državah pokaže, da je bilo prvih pet držav iz katerih je bilo konec leta 2024 največ beguncev v ožjem smislu Sirija, Afganistan, Ukrajina, Južni Sudan in Sudan. Po številu NRO je prvih pet Sudan, Sirija, Kolumbija, DR Kongo in Jemen. Po številu prisilno razseljenih, ki je širša kategorija kot tista v skrbi VKBOZN, pa je prvih pet Kolumbija, Sudan, Sirija, Afganistan in Ukrajina. Številk po posameznih državah tukaj ne bom navajal. Bolj pomembno je, da je mednarodni humanitarni sistem ne le pod vse hujšim pritiskom, ampak je praktično pred zlomom. Sredstva za pomoč prisilnim migrantom ne dohajajo rasti njihovega števila.

Veliko zmanjšanje sredstev za mednarodno pomoč nove vlade ZDA predsednika Trumpa pa bo še otežilo razmere. Pomanjkanje sredstev pa bo otežilo tudi zbiranje statističnih podatkov, kar bo še otežilo učinkovito ukrepanje.

5 SKLEP

Trendi vseh kategorij beguncev v širšem smislu v svetu še kar silijo navzgor. Samo v zadnjih devetih letih, od 2015 do 2024, se je število oseb v skrbi VKBOZN praktično podvojilo, hkrati pa sredstva za humanitarno pomoč ne naraščajo. ZDA svojo pomoč celo zmanjšujejo. Tradicionalno prizadetima celinama Afriki in Aziji se je v zadnjem desetletju z vojno na svojem ozemlju pridružila še Evropa. Vse to je posledica naraščanja števila vojn in drugih oboroženih konfliktov, v katere so vpletene vlade držav, ali pa so v njih udeležene različne uporniške skupine.

Trajnih rešitev na novo vzplamtelih ali starih konfliktov v svetu je malo. Vse preveč pa je dolgotrajnih in zamrznjenih konfliktov, ki lahko znova izbruhnejo. Begunska taborišča od Bližnjega vzhoda, Vzhodne in Centralne Afrike, pa vse do Mjanmara in sosednjih držav, ki so bila ustanovljena za kratko bivanje, preraščajo v dolgotrajna z lastno humanitarno, demografsko in nevzdržno ekonomsko dinamiko. Noben človek ne bi smel biti prisilno postavljen v položaj trajne odvisnosti od mednarodne humanitarne pomoči in v razmere, v katerih praktično ni nobenih možnosti, da bi ekonomsko poskrbel sam zase in za svojo družino.

Politiki in mednarodne organizacije bi morali najti rešitve za desetletja trajajoče konflikte, ki prisilijo ljudi na begu v odvisnost od mednarodne humanitarne pomoči. Pogosto se zdi, da so za mnoge politike dolarji ali evri namenjeni tej pomoči svojevrsten odpustek. Če zaradi sedanjega izraelskega bombardiranja in rušenja Gaze navedem samo primer Palestincev pod mandatom UNRWA, številke kažejo, da je bilo 1. 1. 1989 2,3 milijone oseb odvisnih od humanitarne pomoči. Do 1. 1. 2025 je številka narasla na 5,9 milijonov. Blokada mednarodne pomoči, politični in teroristični ekstremizem ter vojno uničenje je svetu pokazalo, do česa lahko pripelje zamrznitev konflikta in nesposobnost doseganja trajne rešitve. Hkrati pa tudi kaže, do kakšnih posledic lahko pripelje slaba in nerealna pretekla politika sprtih strani na eni strani in politika mednarodnih podpornikov ene ali druge strani na drugi.

Izgledi in pričakovanja za prihodnost niso ugodni. Mednarodne organizacije, od OZN, njenih agencij, Svetovne banke, Mednarodnega denarnega sklada, OECD in do številnih drugih, niso sposobne preprečevati vojne, oborožene konflikte in poskrbeti ne le za humanitarno pomoč, ampak predvsem za trajno vrnitev na dom ali naselitev kje drugje prisilno razseljenih. Nujno potrebne reforme mnogih od teh organizacij so blokirane, svet pa še naprej drvi proti desetim in več milijardam prebivalstva in kataklizmi uničujočih klimatskih sprememb. Stari vzorci reševanja problematike ljudi na begu za podnebne begunce ne bodo mogli delovati.

LITERATURA IN VIRI

1. Malačič, J. (2006) *Demografija. Teorija, analiza, metode in modeli,* 6. izdaja, Ekonomska fakulteta, Ljubljana.
2. Malačič, J. (2017) Begunci v svetu od konca hladne vojne do danes in njihov demografski pomen. *Soočanje z demografskimi izzivi.* Multikonferenca Inštituta Jožef Stefan, Ljubljana.
3. Pison, G. (2019) The Population of the World 2019. *Population and Societies,* No. 569, INED, Paris.
4. Pison, G. (2024) The Population of the World 2024. *Population and Societies,* No. 626, INED, Paris.
5. Rustad, S.A. (2025) Conflict Trends: A Global Overview. *Peace Research Institute Oslo paper,* Oslo.

6. UNHCR (2002) *Konvencija o statusu beguncev iz leta 1951,* Vprašanja in odgovori. Založba UNHCR, Miklošičeva 18, Ljubljana.
7. UNHCR (2017) *Statistical Yearbook 2015,* 15th edition, September 2017.
8. UNHCR (2025) *Global Trends. Forced displacement in 2024.* UNHCR Global Data Service, UN City, Copenhagen.
9. UNHCR (2025) *Refugee Data Finder*. https://www.unhcr.org/refugee-statistics/data-summaries.
10. United Nations (2016) *New York Declaration for Refugees and Migrants.* Follow-up to the Millennium Summit.
11. United Nations (2017) *World Population Prospects* (WPP) 2017, Population Division, New York.

Rodoslovje in
Cerkev Jezusa Kristusa svetih iz poslednjih dni

Family Search And

The Church of Jesus Christ of Latter-Saints

izr. prof. dr. Mari Jože Osredkar
Univerza v Ljubljani
Teološka fakulteta
Poljanska 4, 1000 Ljubljana,
Slovenija Tel: +386 1 434 58 46; fax:
+386 1 43458 54
mari.osredkar@teof.uni-lj.si

POVZETEK

Rodoslovje je demografom v veliko pomoč pri raziskavah populacije v preteklosti. Ena najpomembnejših dejavnosti v Cerkvi Jezusa Kristusa svetih iz poslednjih dni je rodoslovje. Po njihovem verskem nauku lahko namreč živi verniki pomagajo pri odrešenju svojih prednikov. Mormoni zato raziskujejo, kdo od prednikov ni bil krščen, potrjen oz. zapečaten. Nekateri uspejo najti prednike, ki so živeli pred več stoletji. V njihovem imenu v templjih opravijo zgoraj omenjene verske obrede in če jih umrli sprejmejo, so lahko zveličani[1]. Mormoni verujejo, da na ta način izražajo ljubezen do prednikov. Verniki in tudi nečlani Cerkve imajo pri gradnji in raziskovanju družinskega debla na voljo različne računalniške aplikacije, s pomočjo katerih spoznavajo svoje prednike. Najbolj uporabljena je FamilySearch aplikacija. 5000 mormonskih rodoslovnih centrov nudi zainteresiranim posameznikom pomoč pri rodoslovnem delu s seminarji in tudi drugimi storitvami in bazami podatkov. V njihovi platformi je na milijarde podatkov.

Ključne besede: demografija, rodoslovje, Mormonska Cerkev, FamilySearch, rodoslovni centri.

ABSTRACT

Genealogy is of great help to demographers in researching past populations. One of the most important activities in The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints is genealogy. According to their religious teachings, living members can assist in the salvation of their ancestors. Mormons therefore research which of their forebears were not baptized, confirmed, or sealed. Some succeed in tracing their ancestry back several centuries. In temples, they perform the aforementioned religious ceremony on behalf of their deceased relatives, and if the deceased accept them, they may be saved. Mormons believe that in this way they express love for their ancestors. Both members and non-members of the CJKSIPD have access to various computer applications for building and researching family trees, through which they can learn more about their forebears. The most widely used is the FamilySearch application. Five thousand Mormon FamilySearch centers provide interested individuals with support in genealogical work through seminars as well as other services and databases. Their platform contains billions of records.

Keywords: demography, genealogy, Mormon Church, FamilySearch, FamilySearch centers.

1.Uvod

1.1 Rodoslovje

Rodoslovje je veda, ki raziskuje poreklo, sorodstvene povezave in zgodovino posameznikov ali družin. Njegov cilj je rekonstruirati družinska debla in odkrivati prednike ter potomce, pri čemer se uporablja različno gradivo: matične knjige, arhivi, ustna izročila, priimki, zapisi o rojstvih, porokah, smrti ipd. (1) Ker demografija preučuje prebivalstvo, njegovo strukturo, gibanje in spremembe skozi čas, rodoslovje prispeva k razumevanju teh procesov na mikro ravni (družine, rodbine), kar dopolnjuje makro demografske analize. S pomočjo rodoslovnih raziskav lahko demografi pridobijo podatke o rodnosti, smrtnosti, starosti ob poroki, trajanju življenja, pa tudi o selitvah v daljšem časovnem obdobju. Povezava obeh ved omogoča boljše razumevanje zgodovinske demografije, saj rodoslovje nudi konkretne podatke, demografija pa orodja za njihovo analizo, da jih lahko demografi kvantitativno analizirajo, kako se je prebivalstvo skozi čas spreminjalo. Rodoslovni podatki so dragoceni tudi za proučevanje dednih bolezni, vzorcev sorodstvenih porok in kulturnih navad, kar ima posreden vpliv na demografske raziskave zdravja in blaginje prebivalstva. Skratka,

[1] Biti zveličan pomeni biti deležen večnega življenja pri Bogu.

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s). Information Society 2025, 6–10 October 2025, Ljubljana, Slovenia © 2025 Copyright held by the owner/author(s).
https://doi.org/10.70314/is.2025.demografija.5

rodoslovje se ukvarja z družinskim deblom posameznika, demografija pa s celotno populacijo. (2) Torej so rodoslovni podatki temeljni gradniki, s katerimi lahko demografija gradi širšo sliko populacije. Ker rodoslovni viri segajo več stoletij v preteklost, je demografom v Sloveniji, kjer uradna državna statistika obstaja šele od druge polovice 19. stoletja dalje, rodoslovje v veliko pomoč. (3)

1.2 Cerkev Jezusa Kristusa svetih iz poslednjih dni

Mormonska cerkev, uradno imenovana *Cerkev Jezusa Kristusa svetih iz poslednjih dni* (*The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints* – CJKSIPD[2]), je verska skupnost, ki je v začetku 19. stoletja v Združenih državah Amerike izšla iz krščanstva in danes šteje več kot 17 milijonov[3] članov po vsem svetu[4].
Ustanovitelj cerkve je bil Joseph Smith, ki je leta 1820 kot 15 letni najstnik v zvezni državi New York imel vizijo Boga Očeta in Jezusa Kristusa. Po njegovem pričevanju sta mu povedala, da nobena od obstoječih Cerkva ni v celoti zvesta Apostolski Cerkvi in da bo preko njega obnovljena Kristusova Cerkev na zemlji. Kasneje mu je, po njegovih lastnih navedbah, angel z imenom Moroni povedal, kjer bo našel zapise, ki so jih pred 14 stoletji zakopali člani starodavnega ameriškega ljudstva. Našel jih je leta 1827 in jih prevedel v angleščino. Danes te zapise imenujejo *Mormonova knjiga*, ki je danes ena izmed štirih svetih knjig CJKSIPD [5]. Leta 1830 je Smith uradno ustanovil Cerkev. Po vrsti preganjanj in selitev – najprej iz New Yorka v Ohio, nato v Missouri in Illinois – je Smith leta 1844 umrl nasilne smrti. Po njegovi smrti je vodenje prevzel Brigham Young, ki je s številnimi verniki odšel proti zahodu, kjer so se leta 1847 naselili na območju današnjega Salt Lake Cityja v Utahu. Tam je Cerkev začela hitro rasti in postala osrednja verska sila v regiji. (4)
CJKSIPD se razlikuje od drugih krščanskih Cerkva v številnih pogledih in naukih. Med najpomembnejšimi razlikami je razumevanje krščanske svete Trojice: verjamejo, da so Bog Oče, Jezus Kristus in Sveti Duh tri ločene osebe, torej ne ena entiteta, kot uči večina tradicionalnih krščanskih Cerkva. V Jezusu prepoznavajo Božjega Sina, vendar ga ne enačijo z Bogom Očetom, ki ima, po mormonskem nauku, telo iz mesa in kosti. Med ključnimi točkami nauka so tudi: zveličanje preko vere v Jezusa Kristusa, pokoro in krst[6], pomembnost prejema Svetega Duha in vztrajna poslušnost Božjim zapovedim. Mormoni krščujejo otroke pri osmih letih starosti (ali starejše) in krst je nujen pogoj za odrešenje. Njihova skupnost ima zelo urejeno hierarhično strukturo. Predsednik Cerkve velja za preroka. Ob njem je zbor dvanajstih apostolov, ki nadaljujejo nalogo, podobno Jezusovim apostolom. Na lokalni ravni so verniki organizirani v škofije, cerkev pa ima tudi misijone po vsem svetu. Mladi moški in ženske pogosto prostovoljno opravljajo misijonsko poslanstvo, ki običajno traja dve leti. Danes v svetu deluje okoli 100.000 misijonarje[7]. Mormoni poudarjajo pomen družine. Družina v njihovem nauku ni le družbena celica, temveč tudi duhovna in večna struktura. Zato je cilj vsakega mormona, da se z družino »zapečati« v templju[8], da bodo lahko skupaj tudi v posmrtnem življenju. Zapečatenje[9] moža in soproge ne pomeni le skupnosti »dokler naju smrt ne loči«, temveč tudi povezavo v posmrtnem življenju. Smrt torej ni konec zakonske vezi, starševstva in sorodstva. (5)

2. Pomen rodoslovja v CJKSIPD

V Mormonski Cerkvi ima rodoslovje izjemno pomembno vlogo. Nauk o odrešenju mrtvih in večnem družinskem povezovanju je namreč najbolj prepoznaven vidik mormonskega verskega nauka. Umrlim osebam, ki niso bile krščene v Mormonski Cerkvi, je še vedno lahko omogočeno večno odrešenje. V templjih namreč opravljajo nadomestne krste za umrle osebe, ki tega niso bili deležne za časa življenja. To pomeni, da so umrli še vedno lahko krščeni. V bistvu živi verniki prejmejo krst »v imenu« umrlih sorodnikov. Vendar mormoni dopuščajo umrlim svobodno odločitev; rajni lahko to darilo sprejmejo ali pa ga odklonijo. Vsekakor družino pojmujejo kot skupnost živečih in umrlih prednikov. Vezi med predniki in potomci so del večnega Božjega načrta. To je razlog iskanja prednikov in zato je rodoslovje tako pomembno v Mormonski Cerkvi. Ko najdejo pokojnega sorodnika, ki ni prejel krsta[10] v mormonski skupnosti in še ni bil »opravljen[11] v templju«, ga lahko vnesejo v sistem in zanj opravijo obrede.
Teološki temelj rodoslovja v Mormonski cerkvi sta dva sveto pisemska verza iz knjige preroka Malahija. V angleških Mormonovih svetih spisih uporabljajo svetopisemsko besedilo iz »kraljevske izdaje Biblije-King James«, iz katere navajajo reference 4, 5-6. V slovenskih katoliških izdajah Svetega pisma se te reference ne ujemajo, ker ima knjiga preroka Malahija samo tri poglavja in je ustrezno besedilo v 3, 23-24. Tam je zapisano: »Glejte, pošljem vam Elija, preroka, preden pride Gospodov dan, veliki in strašni. Obrnil bo srce očetov k sinovom in srce sinov k očetom, da ne pridem in ne udarim dežele s prekletstvom.« (6)
Mormoni verujejo, da se je Božja obljuba o poslanju Elija[12] dobesedno izpolnila 3. aprila 1836, ko se je Josephu Smithu v templju v Kirtlandu (Ohio) prikazal prerok Elija. Mormonski verski nauk uči, da mu je Elija ob tej priložnosti izročil »ključe zvezovanja[13]«. Izročil mu je duhovno oblast, s katero se lahko obredi, na primer krst ali poroka, veljavno izvajajo v času in v večnosti. (7)
Besedilo »Obrnil bo srce očetov k otrokom…« pomeni duhovno povezavo med rodovi. Mormoni te besede razumejo kot povabilo k odrešenju mrtvih in posledično kot klic k rodoslovju. Predniki si namreč želijo, da bi njihovi potomci poskrbeli za njihovo odrešenje. »Srce otrok k očetom…« pa pomeni, da so današnji verniki odgovorni za svoje prednike. Na temelju tega besedila je Joseph Smith učil, da je povezava med živimi in umrlimi nujna za izpolnitev Božjega načrta.

[2] V nadaljevanju bomo za Mormonsko Cerkev uporabljali to kratico.
[3] Ta podatek je razviden iz Statističnega poročila Mormonske Cerkve za leto 2024 (2024 Statistical Report of The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints), ki ga najdemo na: https://newsroom.churchofjesuschrist.org/article/2024-statistical-report?utm_source=chatgpt.com
[4] V Sloveniji se je Cerkev Jezusa Kristusa svetih iz poslednjih dni registrirala na Ministrstvu za kulturo leta 1991 in ima nekaj sto pripadnikov.
[5] Štiri svete knjige CJKSIPD so: *Sveto pismo, Mormonova knjiga, Nauk in zaveze, Dragoceni biser*.
[6] Mormoni krsta, ki je podeljen zunaj njihove Cerkve, ne priznavajo.
[7] Iz Statističnega poročila za let o 2024 je razvidno, daje bila lansko leto 74.127 polno aktivnih in 31.120 senjor misijonarjev.
[8] Tempelj je prostor, kjer se izvajajo obredi povezovanja. Na svetu je trenutno 194 templjev, ki so že v funkciji in 59 v gradnji. Načrtujejo še 114 novih templjev. V Sloveniji imajo mormoni dva bogoslužna prostora, eden je v Ljubljani, drugi v Mariboru, vendar ju ne imenujejo tempelj, temveč kapela. Sloveniji najbližji mormonski tempelj je v Frankfurtu.
[9] Zapečatenje je duhovno povezovanje družinskih članov za večnost.
[10] Mormoni ne priznavajo krsta v krščanskih Cerkvah, zato spreobrnjence ponovno krstijo s svojim obredom oz. za pokojne kristjane – ne mormone opravijo obrede v mormonskem templju.
[11] V templju še ni bil krščen po svoji smrti.
[12] Prerok Elija je simbol obnove duhovne oblasti, torej duhovništva.
[13] V mormonski teologiji so ključi simbol in dejanska oblast za izvajanje Božjih obredov na zemlji, ki veljajo v nebesih. Elijevi ključi so posebna duhovna oblast povezovanja družin tukaj in v večnosti. Ta oblast se je po njihovem prepričanju izgubila po času prvih apostolov in bila obnovljena z obiskom preroka Elija, ki je 3. aprila 1836 v Kirtlandskem templju (v Ohiu, ZDA) prikazal Josephu Smithu in Oliverju Cowderyju ter jima predal te ključe. To razodetje je zapisano v knjigi Nauk in zaveze 110.

Dolžnost otrok je, da služijo svojim prednikom. Obredi, ki jih mormoni opravijo v templju, naj bi omogočili, da se ti predniki odločijo sprejeti Evangelij, krst, ki jim ga podelijo v templju in da se obrnejo k Bogu. Mormoni hkrati verujejo, da je povezovanje družin v templjih ključni del priprave na drugi Kristusov prihod. Če sodobni ljudje tega ne bodo omogočili svojim prednikom, bo prišla duhovna osamitev, prekinjenost vezi in prekletstvo. Tako razlagajo zadnjo vrstico omenjenega navedka »udarim zemljo s prekletstvom«! Bog ne bi mogel biti pravičen, če bi odrešenje bilo mogoče samo za tiste, ki so imeli srečo biti rojeni ob pravem času in na pravem kraju. Zato lahko tisti, ki so po milosti spoznali Kristusa in Mormonsko Cerkev, pomagajo tistim, ki tega daru niso bili deležni. Toda, ponavljamo, ker je to zelo pomembno, vsaka umrla oseba ima v duhovnem svetu svobodno voljo in se mora svobodno odločiti za vero, ki mu je omogočena po obredih v templju; obred nikakor ne more biti vsiljen.
Na kratko bomo predstavili obrede, ki jih v templjih mormoni opravijo za umrle.

2.1 Krst za umrle (Baptism for the dead)

Mladoletni in odrasli člani mormonske skupnosti (od 12 let starosti dalje se v templju krstijo v imenu umrle osebe. Obred poteka v posebnem bazenu v templju (bazeni so pogosto nameščeni na hrbtih 12 kipov volov, kar simbolizira dvanajst Izraelovih rodov). Član Cerkve je v vodi, kjer ga drug član krsti in izgovarja besedilo: *"Krstim te za in v imenu [ime umrlega], ki je umrl, v imenu Očeta in Sina in Svetega Duha."*

2.2 Potrditev za umrle (Confirmation for the dead)

Takoj po krstu sledi tempeljski obred potrditve (dar Svetega Duha). Običajno dva člana položita roke na glavo osebe in izrečeta molitev v imenu umrlega, da bi ta, če to želi, prejel darove Svetega Duha.

2.3 Obredi posvečenja in zaveze *(Endowment for the dead)*

Za odrasle umrle osebe lahko živi člani opravijo celoten tempeljski obred posvečenja (angl. *endowment*), ki vključuje: poučevanje o stvarjenju, o padcu človeka, o Jezusu Kristusu, o sklepanju zaveze z Bogom (čistost, poslušnost, darovanje)… Član Cerkve ta obred opravi v celoti v imenu umrle osebe.

2.4 Zapečatenje za umrle *(Sealing for the dead)*

Povezovanje umrlih družinskih članov – npr. zapečatenje zakoncev ali otrok s starši. Verniki opravijo ta obred v templju v imenu umrlih parov ali družin. Verjamejo, da zapečatenje omogoča večnost družinskih vezi – »družine so lahko skupaj za vedno«.

3 Izvajanje rodoslovja

Danes na svetu obstaja več kot 5000 rodoslovnih centrov, kjer lahko kdorkoli (tudi nečlani Mormonske cerkve) brezplačno raziskuje svoje poreklo. Mormonska cerkev vzdržuje največjo rodoslovno bazo podatkov na svetu. V spletni platformi FamilySearch.org se nahaja milijarde zapisov iz cerkvenih knjig, civilnih matičnih knjig, iz popisov… Od 19. stoletja dalje namreč Mormonska cerkev sistematično zbira in v zadnjih stoletjih tudi digitalizira rodoslovne podatke. Trenutno je v aplikaciji 1.6 milijarde računov, od tega je 4 milijone aktivnih.[14]
CJKSIPD preko rodoslovnih centrov organizira redne delavnice, predavanja in tečaje (v živo in prek spleta). Tematike vključujejo:

- Uvod v rodoslovje
- Branje starih pisav
- Raziskovanje po državah/regijah
- Digitalizacija družinskih dokumentov

Velik dogodek je RootsTech – največja rodoslovna konferenca na svetu, ki je dostopna tudi na spletu: www.rootstech.org.
Kot je bilo že omenjeno, mormoni aktivno raziskujejo svojo družinsko zgodovino in zbirajo imena umrlih prednikov, da bi zanje lahko opravili tempeljske obrede. Namen tega raziskovanja je večplasten.

- Duhovni namen: priprava imen umrlih prednikov za tempeljske obrede
- Teološki namen: izpolnitev Božje obljube o večnih družinah.
- Čustveni namen: krepitev vezi s predniki, spoznanje lastne identitete.
- Praktični namen: globalna baza podatkov, orodja in centri za raziskovanje družinskega debla.

Mormonska cerkev svojih pripadnikov ne obvezuje raziskovati družinskega debla, ampak rodoslovje močno priporoča; to je izraz vere in služenje drugim.

3.1 Orodja za raziskovanje družinske zgodovine

Cerkev Jezusa Kristusa svetih iz poslednjih dni je globalni vodilni ponudnik brezplačnih orodij in virov za raziskovanje družinske zgodovine. Te storitve so dostopne vsem ljudem, brezplačno, kjerkoli po svetu.
Glavno rodoslovno orodje, ki ga CJKSIPD brezplačno ponuja vsem, ne le članom skupnosti, za raziskovanje družinske zgodovine, je FamilySearch[15]. Aplikacija vsebuje več kot 15 milijard zapisov iz celega sveta (rojstva, poroke, smrti, popisi, cerkveni registri). Omogoča ustvarjanje osebnega družinskega debla (vizualni prikaz), iskanje sorodnikov (omogoča iskanje zgodovinskih zapisov po imenih, datumih in krajih), shranjevanje dokumentov, fotografij in celo zvočnih zapisov. Ima orodje za preverjanje duplikatov in pomaga združevati podvojene osebe. S funkcijo »Raziskuj bližnje osebe« lahko preverjaš povezane družinske člane (sorojence, zakonce in otroke). Poseben vodič pomaga raziskovalcu iskanje po državah in regijah. Prav tako pa daje namige ("hints"), ki samodejno primerjajo tvoj rodovnik z arhiviranimi podatki in predlagajo nove povezave. Vse to je možno v 30 jezikih, tudi v slovenščini.

3.2 Koraki uporabe aplikacije FamilySearch (8)

Predstavili bomo pet opravil, ki jih lahko uporabljamo pri aplikaciji FamilySearch.

3.2.1 Postavitev računa na FamilySearch

1. Pojdi na: https://www.familysearch.org
2. Klikni "Ustvari račun" (v zgornjem desnem kotu).
3. Vpiši:

[14] Avtor je podatke pridobil v mormonskem centru v Ljubljani.

[15] O aplikaciji FamilySearch in o njeni uporabi se je avtor tega prispevka poučil v Mormonskem centru na naslovu Šišenska cesta 48, Ljubljana.

- Ime in priimek
- Datum rojstva
- Spol
- E-poštni naslov (gmail) (ali telefonsko številko)
- Uporabniško ime in geslo

4. Izberi državo in sprejmi pogoje uporabe.
5. Klikni "Ustvari račun".
6. Potrdi račun prek e-pošte ali SMS-a (glede na način registracije).

Ustvarjanje računa je brezplačno in varno – FamilySearch ne prikazuje občutljivih osebnih podatkov javno.

3.2.2 Gradnja družinskega debla

1. Po prijavi te bo spletna stran vprašala, ali želiš začeti z vnosom svojih podatkov:
   - Ime, priimek
   - Starši (ime očeta, matere)
   - Stari starši (če jih poznaš)

2. Vsak vnos vključuje:
   - Ime in priimek
   - Datum in kraj rojstva (če si v dvomih, napiši »okoli leta 1920«. Kraj rojstva vpiši tako, kakor se je imenoval v času rojstva osebe, ki jo vstavljaš v družinsko deblo.)
   - Datum smrti (če je pokojna oseba)
   - Možnost dodajanja slike, zapiskov ali dokumentov

3. S klikom na + dodajaš dodatne družinske člane (sorojence, otroke, zakonca itd.)

Ko vpišeš več generacij, ti bo sistem začel samodejno ponujati "namige" za ujemajoče se zgodovinske zapise.

3.2.3 Raziskovanje prednikov v zgodovinskih zapisih

1. Pojdi v meni: "Iskanje" > "Zgodovinski zapisi"
2. Vpiši ime, priimek, kraj rojstva ali smrti, približen datum.
3. Preglej rezultate:
   - Matične knjige (rojstva, poroke, smrti)
   - Popisi prebivalstva
   - Pokopališki zapisi
   - Cerkveni registri

4. Klikni posamezen zapis, da vidiš podrobnosti. Lahko ga povežeš s svojim drevesom.

3.2.4 Shranjevanje slik, zgodb in spominov

1. V drevesu klikni osebo, nato zavihek »Spomini«.
2. Klikni »Dodaj spomin«:
   - Fotografijo (npr. stare družinske slike)
   - Dokument (rojstni list, poročni list)
   - Zvočni zapis (npr. posneta pripoved)
   - Zgodbo (napiši spomine na osebo) To ohranja čustveni vidik družinske zgodovine, ne le imena in datume.

3.2.5 Preverjanje »namigov« (Hints)

- V drevesu boš opazil modre ikone na posameznikih – to so predlogi, ki jih je FamilySearch našel v zgodovinskih zbirkah.
- Klikni na ikono, preveri, ali podatki ustrezajo, in poveži zapis z osebo v tvojem drevesu.

4 Druge povezane storitve

Dostop do družinskega debla, ki smo ga s pomočjo osebnega računalnika ustvarili na aplikaciji FamillySearch, je na voljo tudi za Android. Omogoča enostaven dostop do družinskega drevesa (Family Tree mobilna aplikacija), iskanje prednikov in urejanje profilov neposredno iz telefona (isti uporabniški račun kot na računalniku). Lahko dodaš slike, ustvariš družinske zgodbe, deliš z drugimi. Nas voljo je tudi aplikacija Ancestry.com, načeloma komercialna platforma, a pogosto brezplačna v mormonskih centrih. Aplikacija FindMyPast je specializirana za Veliko Britanijo in Irsko. MyHeritage pa se uporablja v Evropi, tudi v Srednji in Vzhodni Evropi. Dostopna je tudi Geneanet.org, ki je dobra evropska baza s poudarkom na skupnostnem sodelovanju. Naštete aplikacije omogočajo uvoz/izvoz GEDCOM datotek (standardna oblika za družinska drevesa).

5 Sklep

Raziskovanje rodoslovja, kot ga sistematično razvija Mormonska Cerkev, ponuja dragocen vpogled v presečišče med religijskimi praksami, demografijo in družbenimi vedami. Čeprav je izhodiščno zasnovano na teoloških motivacijah, se rodoslovno delo izkazuje kot metoda, ki presega konfesionalne okvire ter ustvarja podatkovne zbirke in raziskovalne priložnosti z veliko širšim pomenom. Digitalna infrastruktura, kot jo omogoča aplikacija FamilySearch, razkriva, da lahko tovrstne iniciative postanejo pomemben vir za znanstveno analizo demografskih trendov, hkrati pa prispevajo k oblikovanju kolektivnega zgodovinskega spomina in krepitvi medgeneracijske kontinuitete. Za civilno družbo in akademsko skupnost se s tem odpira možnost prevzema in prilagoditve praks, ki sicer izvirajo iz verskega okolja, a imajo nedvomno univerzalno uporabno vrednost. Religijske skupnosti pogosto razvijejo oblike delovanja, ki so zaradi svoje organiziranosti, dolgoročnosti in smisla za kontinuiteto lahko vir navdiha tudi zunaj njihovega izvornega konteksta. Izkušnja mormonske skupnosti kaže, da je sinergija med religijskimi dejavnostmi in sekularnimi raziskovalnimi potrebami ne le mogoča, temveč tudi zaželena, saj omogoča bogatejše razumevanje preteklosti, poglobljeno refleksijo o dinamiki človeških skupnosti in trdnejše temelje za prihodnjo družbeno kohezijo. V slovenskem kontekstu bi lahko to pomenilo dodatno spodbudo za raziskovanje zgodovine prebivalstva, krepitev zavesti o skupnih koreninah ter bolj učinkovito povezovanje znanstvenih in civilnodružbenih pobud na področju demografije in kulturne dediščine. Za sklep lahko povzamemo, da se prav na presečišču religioznih praks in sekularnih raziskovalnih pristopov odpirajo nove poti, kjer rodoslovje postane orodje ne le verske, temveč tudi znanstvene in družbene relevance.

6 Reference in viri

1. eSSKJ: Slovar slovenskega knjižnega jezika. Rastoči slovar (od leta 2016). https://fran.si/iskanje?View=1&Query=rodoslovje&All=rodoslovje&FilteredDictionaryIds=20Pridobljeno 18. Avgusta 2025.
2. Václav Černý, 2023, Historical Demography and Genealogy. their approaches in the past and present, Historická demografie, 47, 141–166.
3. Milivoj Širclja, Verska, jezikovna in narodna sestava prebivalstva Slovenije: Popisi 1921–2002 (Ljubljana: SURS, 2003), 11-12.
4. Hugues Rondeau, Les Mormons Saints des derniers jours, v :*Notre Histoire (La memoire religieuse de l'humanite)* 120, 30-42.
5. Alfred Benney in Roger R. Keller , 2002, Catholicism and Mormonism, v: *Latter-day Saint Essentials: Readings from the Encyclopedia of Mormonism* (2002), strani 182–185.
6. Harris, Amy. "A Genealogical Turn: Possibilities for Mormon Studies and Genealogical Scholarship." *Mormon Studies Review* 5, no. 1 (2018): 121–127. https://scholarsarchive.byu.edu/msr2/vol5/iss1/20/.
7. *Nauk in zaveze* 110
8. https://www.familysearch.org

Job demand and work ability among employees in the public and private sector

Tjaša Redek
School of Economics and Business, University of Ljubljana
Ljubljana, Slovenia
tjasa.redek@ef.uni-lj.si

Petra Došenovič Bonča
School of Economics and Business, University of Ljubljana
Ljubljana, Slovenia
petra.d.bonca@ef.uni-lj.si

Mojca Bavdaž
School of Economics and Business, University of Ljubljana
Ljubljana, Slovenia
mojca.bavdaz@ef.uni-lj.si

Nina Ponikvar
School of Economics and Business, University of Ljubljana
Ljubljana, Slovenia
nina.ponikvar@ef.uni-lj.si

Sara Ražman
School of Economics and Business, University of Ljubljana
Ljubljana, Slovenia
sara.razman@ef.uni-lj.si

Abstract

We examine whether job quality (capturing job demands, autonomy, supervisor support, relations, and inclusion) explains differences in employees' work ability across sectors and demographics in Slovenia. Cross-sectional survey data analysis, studied within a SEM framework, show that job quality is a strong and robust predictor of work ability. Women report lower work ability. Public-sector status shows a small positive direct effect on overall work ability, but worse scores on illness/absence components and is negatively related to relationship quality. Age is negatively associated with the health/impairment dimension. The results confirm that the workplace characteristics, such as autonomy, support, relations, and inclusion are positively related to work ability. Consequently, firms should focus on supportive leadership and invest more in organizational climate, while on the other hand job quality should be also the focus of policy makers.

Keywords: Job quality, demographic and sectoral differences, work ability

Povzetek

Prispevek analizira vpliv kakovosti zaposlitve (upoštevaje zahteve dela, avtonomijo, podporo nadrejenih, odnose in vključenost) na delovno zmožnost zaposlenih, s poudarkom na razlikah med sektorji in demografskimi skupinami v Sloveniji. Rezultati analize SEM na podlagi presečnih anketnih podatkov kažejo, da je kakovost močan in robusten napovednik delovne zmožnosti. Ženske poročajo o nižji delovni zmožnosti. V javnem sektorju je ta nekoliko boljša, vendar pa se kaže hkrati zaostanek na področju bolezni /odsotnosti, slabši pa so tudi odnosi. Starost je negativno povezana z dimenzijo zdravja. Rezultati potrjujejo, da so značilnosti delovnega mesta, kot so samostojnost, podpora in odnosi, pozitivno povezane z delovno zmožnostjo. Posledično bi se morala podjetja osredotočiti na podporno vodenje in več vlagati v organizacijsko klimo, medtem ko bi morala kakovost dela biti tudi v središču pozornosti oblikovalcev politik.

Ključne besede: Kakovost zaposlitve, demografske razlike, sektorske razlike, delovna zmožnost

1 Introduction

In Europe, population ageing and rising chronic morbidity alongside a growing economy and the need for workforce present significant challenges for the employers and state. An individual's work ability—their capacity to remain productive or active, depends on a combination of subjective, objective and environmental factors, including job quality. This paper investigates whether job quality, summarized by job demands, autonomy, supervisor support, workplace relations and inclusion categories, helps explain differences in work ability across the public and private sectors and among key demographic groups in Slovenia. The paper first provides a theoretical background and support to hypotheses in section 2, followed by data and methodology in section 3. Section 4 presents the results, while Section 5 concludes the paper.

2 Theoretical Background

Work ability refers to a worker's capacity to meet the demands of their job, both now and in the near future, given their health, skills, and psychological and physical resources [3]. Of course, work ability impacts work performance. Empirical research showed that workers with low work ability are more likely to take sickness absence, suffer from work disability, and exit the labor market prematurely [13]. Also, employees with "poor" work ability have significantly elevated risks of disability pension and early retirement compared to those with excellent work ability [13]. Work ability is a *"comprehensive concept"* linking individual health and job factors, making it a central focus for occupational health research and prevention [9].

However, it is likely also true that the work itself and job demands impact work-ability, which is the focus of this paper. In this context, the the Job Demands–Resources (JD–R) framework is usefil. The model broadly claims that each occupation has a

*Article Title Footnote needs to be captured as Title Note
†Author Footnote to be captured as Author Note

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).
Information Society 2025, 6–10 October 2025, Ljubljana, Slovenia
© 2025 Copyright held by the owner/author(s).
http://doi.org/10.70314/is.2025.demografija.13

unique combination of factors, which can be classified into two broad categories: job demands and job resources [6].

Job demands—physical, social, and organizational features of work (e.g., time pressure or performance expectations)—require constant effort and are related to psychological costs [6]. With increasingly high job demands, these costs increase and cause job strain, leading to health impacts. On the other hand, job resources—physical, psychological, social, or organizational characteristics (e.g., job security)—enable goal attainment, foster development and learning, and buffer the impact of demands [2] and can ease an individual's work. When employees have strong resources (e.g., support, control, feedback, etc.), they are better equipped to cope with heavy workloads or pressure, maintaining their well-being and productivity. This JD–R model provides a theoretical foundation through which work ability can be viewed – essentially as an outcome influenced by the balance (or imbalance) between demands and resources in the workplace. When demands chronically exceed an individual's resources, their work ability may deteriorate; conversely, a resource-rich job environment can energize employees and support their ability to continue working even in the face of challenges. [9]

Job quality, which refers to job demands and the availability of job resources, has direct impact on work ability. Empirical studies consistently show that high job demands are associated with lower work ability, while strong job resources are associated with better work ability. For example, Kaboth et al. [9] showed in a German case that influencing the amount or the tasks of work significantly impacts work ability in low-skilled and medium-skilled jobs. Linked to this, Claes et al. [5] investigated job demands and job resources and showed that they have a direct relationship with subjective well-being, also clearly linked to the perceived work ability. For example, Burr *et al.* [4] observed that good leadership and development opportunities for an individual were linked to improvements in employees' work ability. This suggests that motivating and supportive work conditions can support employees' ability to work by keeping them motivated, not overstressed and healthy. Workplace inclusion is also very important. Feeling valued by one's organization and having a voice in decision-making (an inclusive climate) contribute to a sense of belonging and purpose at work [10]. Those more included and consequently engaged employees are more likely to sustain their work ability even under strain [9]. On the other hand, poor job quality can worsen the impact of any health problems an employee has. In a high-demand, low-support environment, a worker with chronic health issues will find it harder to meet job requirements, causing the work ability to decline [3].

Work ability and job quality are influenced also by individual demographic characteristics and organizational context. Age is a significant factor. Middle-aged and older workers tend to report lower work ability than younger workers, partly due to age-related health issues and longer exposure to work stressors [12, 17], although not all studies agree [11]. Gender roles also play a role, though findings are mixed. Some studies have found men reporting slightly higher work ability than women, but differences often disappear after accounting for job type and health status [9]. Also occupation, which is closely related to education, can affect work ability [9]. Workers with lower education often end up in lower-skilled or manual jobs that are high in demands (e.g. repetitive manual labor, shift work) and low in resources (less autonomy, less job security) and have lower work ability scores. The nature of work, also related closely to both education and occupation, (manual vs. knowledge work), is another important factor. Manual or blue-collar jobs are typically associated with high physical demands which can negatively impact workers' health and work ability, especially after long periods in such occupations [1]. However, intellectual and typically sedentary work also brings its own health challenges (e.g., physical inactivity, stress). Furthermore, some knowledge workers face intense psychological stress or long working hours that can also harm work ability [15].

Contract type and job security are additional factors affecting work ability. Permanent employees (often in the public sector or large firms) enjoy greater job security and generally have access to better health and training benefits, which can improve their work ability [9]. Lower stress resulting from higher job security can mitigate the negative impact on work ability, as stress has been shown to be linked to work ability [14]. Insecure employment has been associated with poorer self-rated health and higher absenteeism [7]. Sector and job type shape the profile of demands and resources that workers experience. Public sector jobs often provide more robust safety nets – for example, stronger employment protection, better pension schemes, and structured support programs – compared to the private sector [1]. However, public sector roles can come with bureaucratic constraints and limited flexibility, which may reduce autonomy or innovation potential [1]. Eurofound results [1] also argue that private sector jobs can offer more flexibility or performance-based rewards, however also higher performance pressures and less stability. The study also showed that in some countries public sector employees report lower time pressure but also less flexibility in work arrangements, whereas private sector employees often face tighter deadlines but have more flexibility in organizing work [1].

3 Research goals and methodology

3.1 Research goals

Based on the literature review, the model tests several core hypotheses:

H1: Job quality affects work ability.

H2: Sector (public vs private), age group, gender and work type affect work ability.

H3: Demographic factors (age, education, gender) impact job quality.

3.2 Methodology and data

The concept of work ability was operationalized by the Finnish Institute of Occupational Health through the Work Ability Index (WAI), a multidimensional concept that captures key dimensions of an individual's work capacity [8]. The WAI is composed of seven indicators: (i) current work ability (often self-rated compared to one's lifetime best), (ii) work ability in relation to the job's physical and psychological demands, (iii) the number of diagnosed diseases, (iv) the subjective degree of work impairment due to illnesses, (v) sickness absences over the past year, (vi) the worker's own prognosis of their work ability two years from now, and (vii) psychological resources such as mood and cognition [16]. These components are summed into an overall index score that categorizes work ability from poor to

excellent [13], with higher WAI scores signaling better work ability.

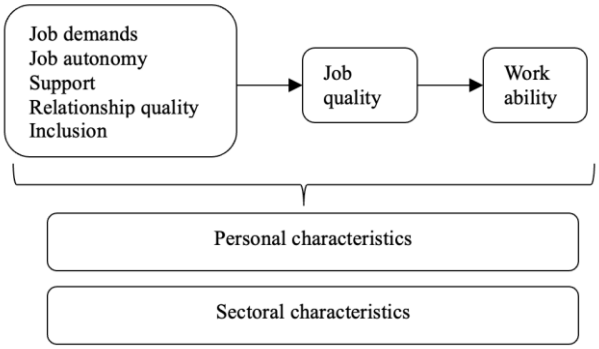

Figure 1: Conceptual model

The analysis relies on the data, collected in spring 2025, for 1075 economically active individuals aged 30 to 65 years from the Valicon panel. The questionnaire comprises 108 items structured into modules covering personal, work and health aspects. As part of work aspects, the questionnaire studies in detail employment status and job characteristics (contract type, hours, public vs. private). It operationalizes work ability as WAI via seven dimensions described above [16]. Health aspects cover self-rated health, physician-diagnosed conditions (with follow-ups by system and, for cancer, site and treatment stage), and duration of key problems. Labour-market consequences of health (job/contract changes, retraining, remote work) and job quality are measured using Likert items on demands, autonomy, supervisor support, workplace relations, and inclusion. Psychosocial wellbeing is assessed with a distress scale and related impact questions, complemented by healthcare access, caregiving responsibilities, household composition and finances, anthropometrics, physical activity and sleep, alcohol and tobacco use, diet, social support, and basic demographics (sex, age group, region, education, citizenship). Key variables used in the analysis are presented alongside descriptive statistics in Table 1. The hypotheses were tested using structural equations modelling.

Data and variables. The latent variable WAI is measured by seven observed indicators (WAI1–WAI7), referring to the components of WAI. The second latent variable, JOB_QUAL, is measured by job-quality items: job demands (reversed), autonomy (jd_autonomy), supervisor support (sup_support), relationships/positive climate (rel_quality) and inclusion. Exogenous covariates include sector (public/private), age group (agegrp), sex (sex_2), education dummies (ed_2, ed_3), and work-type dummies (worktype_1, worktype_2) (Table 1). The model also includes covariances among residuals of related observed variables.

Table 1: Variables description

Variable	Mean	Std. dev.	Min	Max	Description with range
WAI					
WAI1	7.90	1.92	0	10	Assessment of current work ability compared to best one (0=poor ...10=good)
WAI2	8.35	1.37	2	10	Work ability, conditional on the type of work (physical, intellectual) (2=poor ... 10=good)
WAI3	4.99	2.01	1	7	Number of diseases, diagnosed by a doctor (1=5 or more ... 7=none)
WAI4	5.07	1.24	1	6	Work impairment (1=fully impared ... 6=no imparement)
WAI5	4.22	1.21	1	5	Sickness absence during past year (1=100+ days ... 5=none)
WAI6	6.04	1.78	1	7	RECODE of Q36 (Do you think that, given your health condition, in two years' time Own prognosis of work ability after two years (1=poor ... 7=good)
WAI7	2.70	0.84	1	4	Psychological capacity (1=poor ... 4=good)
Job Quality					
Job demand	3.69	1.30	1	5	Reverse of: Superiors have unrealistic demands and expectations (time, tasks, etc.) (1=disagree ... 5=agree)
Job automony	3.41	1.27	1	5	I have the opportunity to make decisions about my work (1=disagree ... 5=agree
Superior support	3.54	1.22	1	5	My supervisor provides me with adequate support at work (1=disagree ... 5=agree
Relationship quality	3.56	1.28	1	5	Interpersonal relationships at my workplace are good. (1=disagree ... 5=agree
Inclusion	3.30	1.25	1	5	I am sufficiently involved in decisions about changes that affect my work and workplace (1=disagree ... 5=agree
Other					
Public sector	0.36	0.48	0	1	1=public sector, 0=Other
Age group	4.90	1.84	1	10	5-year intervals from 1=25-29 ... 10=70-75
Gender	0.49		0	1	1=female, 0=male
Education					Base = Tertiary degree
Less than primary	0.00		0	1	Shares
Primary	0.02		0	1	
Vocational	0.12		0	1	
Secondary	0.34		0	1	
Work type					Base = physical and psychological abilities
Physical	0.15		0	1	Shares (the remaining share refers to both)
Psychological	0.54		0	1	

4 Results

Table A2 in the Appendix provides the model summary, with standardized coefficients. Fit the model with structural equation modelling using maximum likelihood was used. Global fit is good (RMSEA = 0.047, 90% CI 0.042–0.053; pclose = 0.795; CFI = 0.947; TLI = 0.925; SRMR = 0.051; CD = 0.893). The model was improved in several steps by adding additional paths or removing those that do not have strongest theoretical linkage or were highly insignificant – depending on modification indices. Work ability was estimated as a latent variable with all seven indicators loading well on the latent factor (standardized loadings 0.52–0.82 for WAI2–WAI6 and constrained to 1.00 for WAI1). While the literature offers a standardized procedure to estimate WAI, the estimation showed much better performance of the latent variable, even though the correlation between the latent variable and WAI (as suggested by the literature) was 0.96. The difference in model performance can be explained via additional covariances and paths between indicators, which a pre-prepared WAI does not allow. The job quality factor (JOB_QUAL) is also well defined, with high loadings on relationship quality (0.82), supervisor support (0.78), inclusion (0.77), autonomy (0.57) and (reverse-coded) job demands (0.61) (Table2, Table 1).

Table 2: Selected results

Predictor	β (std)	p	Interpretation
H1			
JOB_QUAL → WAI	0.475*	0.000	Better overall job quality strongly improves work ability.
H2			
Sector public → WAI	0.084*	0.013	Public sector shows a small net advantage in WAI, conditional on covariates.

Female (sex_2) → WAI	−0.185*	0.000	Women report lower WAI.
Education (ed_3) → WAI	−0.120*	0.000	Mid-level education (vs. base) associated with lower WAI.
H3 (job quality)			
Sector public → Relationships	−0.071	0.001	Public sector reports lower relationship quality.
ed_2 → Autonomy	−0.090	0.002	Lower education → less autonomy.
ed_3 → Autonomy	−0.116	0.000	
ed_4 → Autonomy	−0.111	0.000	
ed_2 → Inclusion	−0.055	0.041	Lower education → lower inclusion.
Selected additional effects on WAI indicators			
Age → WAI3*	**−0.131**	0.000	With age, the number of disease increase, WAI3 decreases
Job demands (rQ55_1) → WAI6 (2-year prognosis)	**0.069**	0.025	Reasonable job demands improve expected work ability
Worktype_2 → WAI2	0.102	000	Intellectual work related to higher work ability, even if conditional on type of work

The results show that as suggested by H1, job quality shows a strong positive association with work ability (β =0.475, p =0.000). Using the model changes suggested by modification indices, additional relationships were examined as well, although not initially assumed in the hypotheses.

Public-sector employment improves WAI directly (β = 0.084, p = 0.013), but it is also associated with lower relationship quality (β = –0.071, p =0.001). With regards to demographics, the results show that work ability declines with age (captured in the impairment/health indicator: age to WAI3: β = –0.131, p =0.000). Women interestingly report statistically significant lower overall WAI (β = –0.185, p =0.000) and are more likely to work in the public sector (as mentioned above). Education has two relevant impacts: (i) a direct negative coefficient on WAI for the middle category (ed_3 (vocational education) to WAI: β = –0.120, p =0.000), and (ii) a systematic advantage in job quality, because lower education predicts less autonomy (primary education: β = –0.090; vocational education: β = –0.116; ed_4: β = –0.111; all p =0.002), lower relationship quality (primary education: β = –0.078, p = 0.003).

Other interesting results point to possible future research directions. The residual covariance structure points to relevant relationships as well: autonomy and relationship quality covary negatively (cov = –0.207, p = 0.001), while autonomy and inclusion covary positively (cov =0.188, p =0.000). These patterns are compatible with the idea that supportive, inclusive relationships are related to better work environment – and should be examined in more detail.

5 Discussion with implications

This paper tested a model, based on the JD-R framework. The results show that job quality is a strong, consistent predictor of work ability. The latent job quality factor, which was in our model defined by high autonomy, supervisor support, positive relations, "reasonable demands" and inclusion, has a very strong and statistically significant impact on work ability - WAI. This result is in line with the general idea of the JD-R model, suggesting the importance of resources – in our case "soft resources". The model also relied on an alternative approach to developing WAI, using a latent factor. WAI loadings are large (0.51–0.82), confirming that this approach instead of the standardly used is also relevant. Estimates also show high correlation between the latent factor and standardly estimated WAI (>0.9). However, improved modeling results using a latent factor approach speak in favour of using this alternative. The model is also relevant due to several other results. Further, in relation to individuals' demographic characteristics, women report lower WAI, and age is negatively associated with the health/impairment component (WAI3), consistent with well-known age-health relationship. One of our key propositions revolved also around the differences in the private and public sector. Sector differences are small but present: public-sector status has a small positive direct effect on overall WAI. However, it is worse with regards to specific health/absence components. Paths among job-quality indicators behave as expected overall (higher global job quality co-moves with better autonomy, support, relations, inclusion).

The findings highlight the importance of job quality for sustaining work ability (WAI). Companies should focus on high quality work environment, on reasonable job demands and also on building a respectful, inclusive corporate climate in order to maintain—with ageing and also in general—the work ability in the companies.

Policymakers should focus more on highlighting the importance of job quality as part of sustainable employment and well-being of the population, possibly as part of general occupational safety and health standards. Also, awareness raising and capacity-building for employers is important. While the "right to disconnect" is an important step towards this, awareness, not only among employers, but also employees themselves is important. Such campaigns could incorporate sectoral specifics. In addition, measurement infrastructure could be strengthened by incorporating WAI and job-quality modules into standardized questionnaires beyond what they already are to enable longitudinal tracking. Active ageing can further raise aggregate work ability.

Limitations and future research. This paper presents only the preliminary research results. Future work should include testing further model specifications, additional controls and additional robustness checks. Group analysis could also help further investigate the differences between groups. Nonetheless, the evidence consistently indicates that improving job quality is key for sustaining work ability.

6 Conclusion

This paper investigated, relying on the JD–R framework, the relationship between job quality/ job demand and work ability. We show a clear and robust link between job quality and WAI. Women report lower WAI and age relates negatively to the health/impairment dimension. The public-sector status has a positive relationship with overall WAI. While this paper is only providing preliminary results as a direction for future research, the basic relationship is robust and in line with the theoretical propositions. Therefore, implications for companies and policymakers on focusing on job quality can be supported by these results, despite also several limitations of the current research.

Acknowledgments

This work was partially financed by ARIS projects: P5-0128, P5-0441, J5-4575, J5-4540, P5-0117, V5-2507 and V5-24020.

References

[1] Andreas Agathocléous. 2003. Working conditions: comparing the public and private sectors | European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. *Eurofound*. Retrieved August 27, 2025 from https://www.eurofound.europa.eu/en/resources/article/2003/working-conditions-comparing-public-and-private-sectors

[2] Arnold B. Bakker and Evangelia Demerouti. 2007. The Job Demands-Resources model: state of the art. *Journal of Managerial Psychology* 22, 3 (April 2007), 309–328. https://doi.org/10.1108/02683940710733115

[3] T. I. J. van den Berg, L. a. M. Elders, B. C. H. de Zwart, and A. Burdorf. 2009. The effects of work-related and individual factors on the Work Ability Index: a systematic review. *Occup Environ Med* 66, 4 (April 2009), 211–220. https://doi.org/10.1136/oem.2008.039883

[4] Hermann Burr, Hanne Berthelsen, Salvador Moncada, Matthias Nübling, Emilie Dupret, Yucel Demiral, John Oudyk, Tage S. Kristensen, Clara Llorens, Albert Navarro, Hans-Joachim Lincke, Christine Bocéréan, Ceyda Sahan, Peter Smith, and Anne Pohrt. 2019. The Third Version of the Copenhagen Psychosocial Questionnaire. *Safety and Health at Work* 10, 4 (December 2019), 482–503. https://doi.org/10.1016/j.shaw.2019.10.002

[5] Sara Claes, Sophie Vandepitte, Els Clays, and Lieven Annemans. 2023. How job demands and job resources contribute to our overall subjective well-being. *Front. Psychol.* 14, (July 2023). https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1220263

[6] E. Demerouti, A. B. Bakker, F. Nachreiner, and W. B. Schaufeli. 2001. The job demands-resources model of burnout. *J Appl Psychol* 86, 3 (June 2001), 499–512.

[7] Rennie M. D'Souza, Lyndall Strazdins, Dorothy H. Broom, Bryan Rodgers, and Helen L. Berry. 2006. Work demands, job insecurity and sickness absence from work. How productive is the new, flexible labour force? *Australian and New Zealand Journal of Public Health* 30, 3 (June 2006), 205–212. https://doi.org/10.1111/j.1467-842X.2006.tb00859.x

[8] Hans Martin Hasselhorn and Apt Wenke. 2015. Understanding employment participation of older workers: Creating a knowledge base for future labour market challenges. Retrieved August 27, 2025 from https://www.baua.de/EN/Service/Publications/Cooperation/Gd81

[9] Arthur Kaboth, Lena Hünefeld, and Marcel Lück. 2024. Exploring work ability, psychosocial job demands and resources of employees in low-skilled jobs: a German cross-sectional study. *Journal of Occupational Medicine and Toxicology* 19, 1 (July 2024), 30. https://doi.org/10.1186/s12995-024-00429-2

[10] Bora Ly. 2024. Inclusion leadership and employee work engagement: The role of organizational commitment in Cambodian public organization. *Asia Pacific Management Review* 29, 1 (March 2024), 44–52. https://doi.org/10.1016/j.apmrv.2023.06.003

[11] Rosimeire Simprini Padula, Luciana do Socorro da Silva Valente, Mônica Vasconcelos de Moraes, Luciana Dias Chiavegato, and Cristina Maria Nunes Cabral. 2012. Gender and age do not influence the ability to work. *Work* 41 Suppl 1, (2012), 4330–4332. https://doi.org/10.3233/WOR-2012-0727-4330

[12] Valerio Paneni, Cristiana Gambelunghe, Luca Tomassini, Giuliana Buresti, Bruna Maria Rondinone, Benedetta Persechino, Daniela Fruttini, Marco dell'Omo, Chiara Pucci, and Angela Gambelunghe. 2025. Correlations Between Gender, Age, and Occupational Factors on the Work Ability Index Among Healthcare Professionals. *Healthcare* 13, 7 (January 2025), 702. https://doi.org/10.3390/healthcare13070702

[13] Kerstin G. Reeuwijk, Suzan J. W. Robroek, Maurice A. J. Niessen, Roderik A. Kraaijenhagen, Yvonne Vergouwe, and Alex Burdorf. 2015. The Prognostic Value of the Work Ability Index for Sickness Absence among Office Workers. *PLoS One* 10, 5 (May 2015), e0126969. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0126969

[14] Kirsikka Selander, Risto Nikunlaakso, and Jaana Laitinen. 2022. Association between work ability and work stressors: cross-sectional survey of elderly services and health and social care service employees. *Archives of Public Health* 80, 1 (March 2022), 83. https://doi.org/10.1186/s13690-022-00841-2

[15] Michael Stiller, Melanie Ebener, and Hans Martin Hasselhorn. 2023. Job quality continuity and change in later working life and the mediating role of psychological and physical health on employment participation. *Journal for Labour Market Research* 57, 1 (March 2023), 12. https://doi.org/10.1186/s12651-023-00339-6

[16] Kaija Tuomi, Juhani Ilmarinen, Leena Eskelinen, Erkki Jrvinen, Jouni Toikkanen, and Matti Klockars. 1991. Prevalence and incidence rates of diseases and work ability in different work categories of municipal occupations. *Scandinavian Journal of Work, Environment & Health* 17, (1991), 67–74.

[17] Cleo Varianou-Mikellidou, Georgios Boustras, Olga Nicolaidou, Christos Dimopoulos, Ioannis Anyfantis, and Paris Messios. 2020. Work-related factors and individual characteristics affecting work ability of different age groups. *Safety Science* 128, (August 2020), 104755. https://doi.org/10.1016/j.ssci.2020.104755

Demografske vrednote pri mladih v digitalni dobi

Tanja Repič Slavič

Teološka fakulteta, Poljanska 4, Ljubljana, katedra za Zakonsko in družinsko terapijo

ter psihologijo in sociologijo religije

Frančiškanski družinski inštitut, Prešernov trg 4, Ljubljana

e-mail: tanja.repic@teof.uni-lj.si

Povzetek

Vrednote predstavljajo temeljno vodilo posameznikovega ravnanja in odločanja, še posebej v obdobju mladostništva in zgodnje odraslosti, ko se oblikujejo osebna identiteta, moralni okvir in družbeni odnosi. V digitalni dobi se mladi vse bolj vključujejo v interakcije prek spletnih platform (kot so družbena omrežja, aplikacije za sporočanje, videoigre in spletne skupnosti), kar pomembno vpliva na oblikovanje, izražanje in razumevanje vrednot.

Raziskave kažejo, da digitalna raba vpliva na doživljanje ključnih vrednot, kot so spoštovanje, odgovornost, iskrenost, empatija, strpnost, pravičnost in solidarnost. Pogosto prihaja do t. i. moralnega distanciranja, ko mladi v digitalnem okolju zmanjšajo občutek osebne odgovornosti za dejanja, ki jih v fizičnem svetu ne bi izvajali. Hkrati pa obstajajo tudi pozitivni primeri uporabe digitalnih orodij za širjenje solidarnosti, izražanje empatije ter podporo družbenim spremembam.

V članku želimo predstaviti ključne vrednote v povezavi z mladimi v digitalni dobi in kako to vpliva na družinske procese. Vpogled v to področje lahko spodbuja etično refleksijo pri mladih uporabnikih digitalnih medijev, saj se ti pogosto znajdejo pred kompleksnimi moralnimi odločitvami — od deljenja vsebin in komentiranja do odzivanja na spletno nasilje. Razumevanje vrednot mladih v digitalni dobi je ključno za razvoj strategij vzgoje, izobraževanja in oblikovanja odgovornih digitalnih državljanov.

Ključne besede

Vrednote mladih, digitalna družba, moralno odločanje, spletno vedenje.

Abstract

Values represent a fundamental guide for individual behavior and decision-making, especially during adolescence and early adulthood, when personal identity, moral frameworks, and social relationships are being formed. In the digital age, young people increasingly engage in interactions through online platforms (such as social media, messaging apps, video games, and online communities), which significantly influence the formation, expression, and understanding of values.

For all other uses, contact the owner/author(s). Information Society 2025, 6–10 October 2025, Ljubljana, Slovenia © 2025 Copyright held by the owner/author(s).https://doi.org/10.70314/is.2025.demografija.4

Research shows that digital engagement affects how key values—such as respect, responsibility, honesty, empathy, tolerance, justice, and solidarity—are experienced. A phenomenon known as moral disengagement often occurs, where young people feel less personally accountable for actions in digital environments that they would not carry out in the physical world. At the same time, there are also positive examples of using digital tools to promote solidarity, express empathy, and support social change.

This article aims to present key values in relation to young people in the digital age. Gaining insight into this area can encourage ethical reflection among young users of digital media, as they are frequently faced with complex moral decisions—ranging from sharing content, commenting, to responding to online violence. Understanding the values of young people in the digital age is essential for developing strategies in education, upbringing, and the formation of responsible digital citizens.

Keywords

Youth values, digital society, moral decision-making, online behavior.

UVOD

Internet in digitalne tehnologije prežemajo vse domene človeškega vsakdana danes, pri čemer družinsko življenje ni izjema. Lahko bi rekli, da je digitalizacija družine nekaj, kar vse bolj vpliva na družinsko dinamiko in predstavlja značilno lastnost sodobnih družinskih sprememb. Raba interneta preoblikuje ključne vrednote pri mladih in to se vsekakor odraža tudi v družinskem etosu.

Obdobje mladostništva in zgodnje odraslosti velja za ključno razvojno fazo, v kateri posameznik oblikuje svojo identiteto, moralni okvir ter vrednostni sistem [1]. Vrednote, kot so spoštovanje, odgovornost, poštenost, empatija in pravičnost, usmerjajo posameznikovo vedenje, odnos do drugih in njegovo vlogo v družbi. V digitalni dobi, kjer mladi vse več časa preživijo na družbenih omrežjih, v spletnih skupnostih in aplikacijah, pa se prostor oblikovanja teh vrednot pomembno seli v virtualno okolje [2].

Po podatkih raziskave Global Web Index, objavljene na spletu leta 2019, lahko povprečen čas, ki ga posamezniki v starosti med 16 in 64 leti preživijo na spletu, ocenimo na

sedem ur na dan po vsem svetu. V ZDA je bila leta 2017 ta številka ocenjena na dve uri in dvajset minut na dan za otroke, stare od nič do dveh let, in na štiri ure in trideset minut za otroke, stare med osem in dvanajst let [3]. To pomeni, da internet odžira velik delež časa, ki bi ga sicer lahko preživeli z družino ali vrstniki v živo.

Digitalna tehnologija torej ni le orodje, temveč tudi kulturni kontekst, ki soustvarja načine razmišljanja in vedenja. Raziskave kažejo, da mladi v digitalnih okoljih pogosto izražajo in hkrati reinterpretirajo svoje vrednote – tako v pozitivnih praksah (npr. digitalna solidarnost, aktivizem, medsebojna podpora), kot tudi v manj zaželenih pojavih, kot so moralno distanciranje, spletno nadlegovanje in ignoriranje odgovornosti [4, 5].

Prisotnost moralnih odločitev v digitalnem vsakdanu – denimo pri komentiranju, deljenju vsebin ali odzivanju na sovražni govor – odpira vprašanja o tem, kako stabilne so vrednote mladih v hitro spreminjajočem se tehnološkem okolju [6]. Raziskave kažejo, da je digitalna pismenost tesno povezana z zmožnostjo etične presoje, kar pomeni, da vzgojno-izobraževalni procesi igrajo ključno vlogo pri oblikovanju moralno odgovornih digitalnih državljanov [7]. Poleg tega digitalne tehnologije močno vplivajo na to, kako se mladi učijo, komunicirajo in sodelujejo s svetom. V Sloveniji na primer 87 % prebivalcev uporablja internet vsak dan ali skoraj vsak dan, 85 % pa ga uporablja večkrat na dan. Najpogosteje ga uporabljajo mlajši posamezniki, stari od 16 do 24 let (99 %), od katerih jih 73 % na spletu naleti na neresnične ali sporne informacije [8]. V Združenih državah Amerike ima 96 % najstnikov v starosti od 13 do 17 let pametne telefone. Število najstnikov, ki poročajo, da so na spletu »skoraj nenehno«, se je od leta 2014–2015 podvojilo [9].

Dejstvo je, da je prehod iz družbenega življenja v virtualno življenje prek družbenih omrežij ena največjih nevarnosti zlorabe novih tehnologij za mlade. Zlasti internet in družbena omrežja, ki ga zaznamujejo, imajo nesporen vpliv na vedenje uporabnika in pridobivanje vrednot, saj postanejo generatorji vsebin in informacij [10]. Danes je to dejstvo še bolj izrazito, saj je interaktivnost postala način delovanja družbe na splošno, zlasti mladih. Instagram, Facebook, Twitter in YouTube so, kot navajajo avtorji, kot sta Túñez in Sixto [11], sinhroni in asinhroni komunikacijski kanali, ki ne prenašajo le informacij in vsebin, ampak tudi vrednote in oblike vedenja, ki vplivajo na oblikovanje in razvoj osebnosti. Poleg tega hiter napredek digitalne tehnologije vpliva tudi na angažiranost in sodelovanje mladih. Internet in mobilne naprave niso spremenile le načina, kako mladi komunicirajo in se družijo, ampak tudi način, kako se učijo in interagirajo s svojim okoljem. Ta digitalna revolucija je ustvarila nove platforme za izražanje in aktivizem, ki mladim omogočajo, da se na povsem nov način ukvarjajo z najrazličnejšimi vprašanji [12].

Čeprav je vključevanje tehnologije v vsakdanje življenje mladih sprožilo razprave o njenem vplivu na njihove vrednote in socialne odnose, so poleg negativnih učinkov vsekakor tudi pozitivni. Kritiki trdijo, da tehnologija lahko spodbuja površinske odnose in odvrača od pomembnih interakcij, medtem ko zagovorniki poudarjajo njen potencial za povečanje ustvarjalnosti, učenja in socialne vključenosti [13,14]. Zato razumevanje medsebojnega vpliva tehnologije in vrednot mladih zahteva natančen pristop, ki upošteva tako prednosti kot slabosti digitalne vključenosti.

Za boljše razumevanje vpliva in povezav digitalnega sveta na mlade se bomo v nadaljevanju osredotočili na temeljne vrednote in predstavili nekatere raziskave, ki same po sebi zelo nazorno prikažejo odnos in držo mladih, ki so zelo izpostavljeni in vključeni v digitalni svet.

1. Spoštovanje

Spoštovanje razumemo kot medosebno vrednoto, ki vključuje priznanje osebnega dostojanstva, pogledov in zasebnosti druge osebe. Pri mladih, aktivnih v digitalnem okolju, se spoštovanje nanaša na način komunikacije in interakcij na spletu: vključno z upoštevanjem meja zasebnosti, kulturne raznolikosti, raznolikih mnenj in tistih, s katerimi se ne strinjajo. Digitalno spoštovanje pomeni odgovorno rabo socialnih medijev, konstruktivno in empatično izražanje ter zavestno ravnanje z informacijami in osebni podatki – v skladu z vrednotami vključevanja, dostojnosti in integritete. Digitalna doba prinaša mladim neprekosljive priložnosti za povezovanje in učenje, hkrati pa odpira vprašanja o ohranjanju spoštovanja kot družbene vrednote v spletnem okolju. Spoštovanje v digitalnem kontekstu pomeni zavedanje zasebnosti, občutljivosti do drugih in kritično samorefleksijo o svojem vedenju na spletu.

Raziskava [15], ki je analizirala pogovore mladih, starih 13–21 let, na Instagramu, kaže, da mladi pogosto delijo gesla in osebne podatke s prijatelji — za družbeno potrditev in povezane koristi — čeprav se zavedajo tveganj. »Privacy calculus« (način, kako posamezniki tehtajo koristi in tveganja, ko odločajo, koliko osebnih podatkov bodo delili) razkriva, kako pogosto socialni impulzi prevladajo nad zaščito lastne zasebnosti. Spoštovanje tako vključuje tudi sposobnost uravnoteženja želje po pripadnosti in hkrati varovanja osebnih meja.

Ob tem je pomembno omeniti, da tu ne gre za slepo, nepremišljeno zadovoljevanje socialnih impulzov, ampak so najstniki glede na izsledke raziskav ozaveščeni o vrednosti zaupanja na spletu pri »izbiri« vrstnikov, ki jim zaupajo. Da bi se zaščitili pred tveganji, ki so jim izpostavljeni, se odločajo za interakcijo z vrstniki/prijatelji, ki jih že poznajo v resničnem življenju ali so si podobni glede interesov, načina razmišljanja, strasti in starosti. . Tukaj ima družina pomemben vpliv, saj a) lahko pouči mlade o varnosti, daje zgled + b) vrednote, prenešene v zgodnjem otroštvu, so ključne pri tem, kakšne vrstnike si bo otrok zbiral (oz. kaj pomeni "podobni"). Poleg tega imajo kompetence drugih in njihova pripravljenost pomembno vlogo pri ocenjevanju in odločitvah najstnikov, da zaupajo drugim na spletu. Rezultati te študije bi lahko bili uporabni pri razvoju intervencij za ozaveščanje o tveganjih, katerim so najstniki izpostavljeni, z namenom spodbujanja »varnih« zaupnih odnosov in poudarjanja morebitne pozitivne uporabe tehnologij (npr. z izgradnjo spletnih zaupniških odnosov s pomočjo »varnih« modelov vrstnikov). [16] Pri vsem tem pa igra zelo pomembno vlogo prav odgovornost.

2. Odgovornost

Avtorji poudarjajo, da je digitalna odgovornost ključni sestavni del digitalne kompetence, ki zajema etične, pravne in vedenjske vidike, kot so spletna identiteta, zasebnost in kritična ocena vsebin. Ugotovitve kažejo, da se otroci zavedajo vprašanj, kot so spletno ustrahovanje in pravila avtorskih pravic, vendar se pogosto soočajo z izzivi pri odgovornem ravnanju v digitalnem okolju. Študija poudarja pomen vključevanja digitalne odgovornosti v šolske učne načrte, saj spodbuja odpornost in dobro počutje mladih [17]. Razvoj digitalne odgovornosti je nujen, saj se s tem zmanjšajo tveganja za spopadanje z zapleti, ki jih prinaša digitalna tehnologija. Rezultati kažejo, da je ozaveščenost o virih tesno povezana z gojenjem digitalne odgovornosti v šoli. Poleg tega raziskava poudarja in prepoznava izzive etične dimenzije in hkrati priznava, kako pomembno vlogo igrajo vrstniki. Namreč, z večjo dostopnostjo do digitalnih tehnologij lahko otroci in mladostniki poiščejo, organizirajo in usklajujejo skupine podobno mislečih mladih s podobnimi interesi, s tem pa prispevajo k sodelovanju in povezanosti. Pri tem je vsekakor pomembna krepitev otrokovega glasu, razumevanje njihovega stališča in aktivnega vključevanja v proces spodbujanja digitalne odgovornosti. Avtorji poudarjajo, da je digitalna odgovornost ključna sestavina digitalne kompetence, ki vključuje etične, pravne in stališčne vidike, kot so spletna identiteta, zasebnost in kritično ocenjevanje vsebin. Ugotovitve kažejo, da so otroci ozaveščeni o vprašanjih, kot so spletno nasilje in avtorske pravice, vendar se pogosto srečujejo z izzivi pri odgovornem navigiranju v digitalnih okoljih [15].

Pomanjkanje digitalne odgovornosti je povezano s spletnimi aktivnostmi, ki vplivajo na slabo duševno zdravje otrok in mladih, zlasti tistih, ki so že ranljivi in lahko nehote ali namerno dostopajo do škodljivih vsebin [18]. Zato mora družina skrbeti, da je odgovornost dobro vcepljena in privzgojena že v prvih letih življenja, »offline« ter skrbeti za stik, komunikacijo, zgled …

3. Iskrenost/poštenost

Jensen in drugi [19] ugotavljajo predvsem iskrenost v digitalni komunikaciji starejših mladostnikov v odnosu s starši, kjer imata velik vpliv zagotovo predhodni odnos in družinska dinamika: »V obdobju odraščanja, ko so mnogi mladi ljudje prvič oddaljeni od svojih družin, postanejo mobilni telefoni pomemben kanal za vzdrževanje odnosov s starši. Kljub temu v obstoječi literaturi primanjkuje objektivne ocene vsebine in pogostosti besedilnih sporočil med nastajajočimi odraslimi in njihovimi starši. Zbrali smo dvotedensko izmenjavo besedilnih sporočil, izmenjanih med študenti v ZDA (N = 238) in njihovimi starši, kar je dalo skoraj 30.000 besedilnih sporočil med starši in odraščajočimi otroki. Te izmenjave smo kodirali glede na tradicionalne značilnosti komunikacije med starši in nastajajočimi odraslimi, ki so kazale na pozitivno povezovanje, nadzor in iskrenost v komunikaciji (*disclosure*). Nastajajoči odrasli so si večkrat izmenjevali besedilna sporočila z materami kot z očeti, številna sporočila pa so predstavljala starševske preglede in deljenje informacij o vedenju mladih ter dobrem počutju. Ugotovitve kažejo, da sta tako pogostost kot vsebina besedilnih sporočil med starši in nastajajočimi odraslimi povezana s pozitivnimi (dojemana podpora v besedilnih sporočilih) in negativnimi (dojeman digitalni pritisk) vidiki odnosa med starši in odraščajočimi mladostniki ("nastajajočimi odraslimi"). Vsebina besedilnih sporočil med starši in nastajajočimi odraslimi ponuja dragocen objektiven vpogled v naravo teh odnosov v digitalni dobi 21. stoletja.«

4. Empatija

Empatija in posameznikovo razumevanje ljudi okoli sebe sta bistvena za vključevanje v raznolike digitalne interakcije. Digitalno udejstvovanje spreminja tudi doživljanje in izražanje empatije, četudi se odvija v nadzorovanih okoljih in ne gre za neformalno uporabo npr. družbenih omrežij. Raziskava Duarte in drugi [20] se je osredotočala na korelacijo med izobraževanjem na daljavo ter doživljanje in izražanje empatije pri mladostnikih. Želeli so preveriti, v kolikšni meri je spletno izobraževanje vplivalo na raven empatije, ki jo izkazujejo študenti univerze. Sodelovalo je 1.085 študentov, vpisanih v programe študija komunikacijskih ved. Rezultati so pokazali, da digitalno okolje vpliva na to, kako se izraža empatija in kako študenti razumejo čustven svet drug drugega. Prav tako je bila razlika v spolu: ženske so izkazovale višje vrednosti empatije kot moški, v splošnem pa so študenti, ki so bili manj kot tri leta na fakulteti, kazali nižje vrednosti empatije od tistih, ki so bili vpisani več kot tri leta. Nadalje so rezultati še pokazali, da so študenti z višjim nivojem empatije pogosteje potrebovali čustveno podporo tako med izobraževanjem na daljavo kot tudi sicer v življenju.

5. Strpnost

Privzgajanje strpnosti mladim v digitalni dobi je izziv, ki ga prejšnje generacije niso poznale. Starši in tudi učitelji se soočajo s težavami pri oblikovanju značaja strpnosti pri učencih v digitalni dobi. Raziskave kažejo, da je razvijanje značaja strpnosti v digitalni dobi možno bolj ko ne prek digitalnih medijev, z jasnim načrtovanjem, upravljanjem in cilji. Rešitev za spodbujanje strpnosti je povečanje občutka pripadnosti, ljubezni in skrbi /…/ [21].

Digitalna komunikacija namreč prinaša možnost komuniciranja brez osebnega stika, kjer pogosto spletni uporabniki izrečejo marsikaj, česar »offline« verjetno ne bi. To je pripeljalo do novih fenomenov izražanja nestrpnosti, npr. t.i. trolanja (to je vedenje na spletu, pri katerem oseba namenoma izziva, provocira ali moti druge uporabnike, da bi sprožila čustvene odzive, prepire ali zmedo). Višje tveganje za srečanje s trolanjem je značilno za uporabnike z višjo digitalno aktivnostjo, zlasti za najstnike, stare 12–13 let. Osebne značilnosti, povezane s trolanjem, vključujejo manjšo pripravljenost za upoštevanje komunikacijskih pravil, manjšo toleranco in vestnost, večjo agresivnost in nevrotizem. Izbira vloge »trola« je bila povezana z nižjimi ravnmi prijaznosti in tolerance ter višjimi ravnmi agresivnosti, medtem ko je bila prednost za aktivno prosocialno vlogo povezana z višjimi ravnmi empatije, tolerance oz. strpnosti, prijaznosti in pripravljenosti za spoštovanje komunikacije tako na spletu kot izven njega [22].

6. Solidarnost/pomoč drugim

Solidarnost v digitalnem kontekstu med mladimi vsekakor obstaja – tako medvrstniško kot medgeneracijsko. Prvo jasno kaže raziskava, kjer so študentje prostovoljno sprejeli vlogo digitalnih ambasadorjev v programu, kjer je sodelovalo kar 160 učencev v starosti od 13 do 15 let. Študentje so učencem in dijakom pomagali pri razvijanju digitalne pismenosti in jih spodbujali, da kritično razmišljajo o digitalnih vprašanjih, kot so zasebnost, dezinformacije in spletna komunikacijska pravila, vključno s tistimi, ki so povezana z deljenjem informacij in vplivom njihovega širjenja [23].
Prav tako se mladi zavedajo pomena medgeneracijske solidarnosti v digitalnem kontekst, kar poudarja raziskava, ki je pokazala, da mladi ljudje cenijo solidarnost in si je tudi želijo od odraslih kot zaveznikov na poti doseganja pomembnih družbenih ciljev, kjer digitalne tehnologije lahko služijo kot pomembno orodje [24].

7. Kritično mišljenje/avtonomija

Spletna omrežja lahko negativno vplivajo na kritično mišljenje. Ta raziskava je pokazala, da kar 45,5 %, vprašanih verjame, da je vsebina, objavljena na družbenem omrežju TikTok, resnična, medtem ko je 27,3 % na to vprašanje odgovorilo negativno. Preostalih 27,2 % vprašanih je odgovorilo, da je del vsebine resničen, del pa ni, odvisno od konteksta [25]. Ko so jih vprašali, ali vsebina, objavljena na TikToku, vpliva nanje, je večina vprašanih odgovorila afirmativno (63,6 %), medtem ko jih je 35,4 % odgovorilo negativno, ena oseba pa je odgovorila opisno: »Poleg tega, da na TikToku zapravljam čas, ne mislim, da to vpliva name kot osebo.« Predvsem negativno vplivajo na kritično mišljenje razni spletni izzivi (challenges): Specifičen problem, povezan z omrežjem TikTok, so prav tako imenovani trendi in izzivi. Mnogi mladi sledijo takšnim vsebinam, del teh vsebin pa je potencialno nevaren, ne le za duševno zdravje mladih, temveč tudi za njihova življenja. Izzive na TikToku začenjajo uporabniki tega družbenega omrežja, da bi pridobili več sledilcev in postali bolj priljubljeni. V izzivih uporabniki posnamejo videoposnetke, pogosto iz izjemno nevarnih situacij, ki jih izziv zahteva. V zadnjih nekaj letih so mediji po vsem svetu poročali o tragičnih smrtnih izidih mladoletnikov, ki so sledili izzivom, objavljenim na TikToku. »Blackout« izziv, znan tudi kot izziv zadušitve ali izziv omedlevanja, je nevarna trendovska igra, v kateri si otroci in mladostniki okoli vratu zavežejo pas, ga tesno zategnejo in se ob tem snemajo, dokler ne izgubijo zavesti. V Palermu se je 10-letna deklica med tem izzivom zadušila do smrti, medtem ko se je snemala na TikToku s svojim mobilnim telefonom. Tudi deček iz Srbije je zaradi tako imenovanega »blackout« izziva na TikToku umrl, starši pa so ga našli obešenega.

8. Pravičnost/enakost

Smith in Shade [26] navajata, da je izkušnja mnogih avtorjev, da lahko digitalne tehnologije, vključno z družbenimi omrežji, predstavljajo del orodij, ki mladim – pripadnikom manjšin (*diverse young people)* – pomaga doseči večjo enakopravnost, vključno z zagotavljanjem človekovih pravic. Rezultati spletne ankete, zbranih med 6221 otroki in mladostniki, starimi od 12 do 20 let, v šestih evropskih državah, ki je raziskovala, kako se diskriminirani mladostniki razlikujejo od svojih bolj privilegiranih vrstnikov v smislu digitalnih veščin, kažejo, da imajo mladostniki, ki so tarče diskriminacije, na splošno bolj razvite digitalne veščine kot njihovi vrstniki, ki niso diskriminirani [27]. Digitalna orodja in dobra digitalna pismenost, ki se je lahko priučijo mladi, tako pomembno uravnavajo neenakost v družbi in lahko kompenzirajo za druge pomanjkljivosti in neenakosti. Za otroke iz gospodinjstev z nižjim socioekonomskim statusom (SES) lahko internet prispeva k socialni integraciji preko komunikacije s sovrstniki, hkrati pa razvija socialne in sodelovalne veščine. Digitalne veščine, pridobljene v enem kontekstu, kot je šola, se lahko prenesejo tudi v prostočasne dejavnosti in obratno. Takšne veščine lahko ne le izboljšajo učne dosežke, temveč tudi okrepijo otroško identiteto in avtonomijo [28].

9. Moralno odločanje

Moralna občutljivost pomeni prepoznavanje in spoštovanje vrednot drugih, tudi kadar se razlikujejo od naših lastnih. Digitalni prostor združuje posameznike iz različnih okolij, kar privede do kulturne raznolikosti. V tem primeru je kulturna raznolikost priložnost za rast in izziv. Graeff [29] je uporabil podatke iz intervjujev o spletnem ustrahovanju v družbenih omrežjih, ki jih je opravil med najstniki, in ugotovil, da so otroci, ki posredujejo v primerih spletnega ustrahovanja, bolj nagnjeni k višjemu moralnemu razmišljanju (tj. sprejemanju perspektive) kot otroci, ki spletno ustrahovanje ignorirajo ali se mu pridružijo. Ti izsledki kažejo, da lahko bolj premišljeno razmišljanje o moralnih vprašanjih pomaga oblikovati moralne sodbe o vedenju na spletu.

Porast UI odpira nova pomembna vprašanja o moralnem odločanju – torej smo v obdobju digitalnega preskoka, preloma, nove realnosti, kjer moralna vprašanja niso več samo vprašanja o tem, kako se moralno vedemo kot človeška bitja drug do drugega, ampak tudi, kako se moralno odločamo v kontekstu uporabe (in razkritja uporabe) umetne inteligence, recimo v izobraževanju. To je za današnje mlade nov izziv moralnih dilem, s katerimi se prejšnje generacije niso srečevale, kot lepo povzema raziskava, ki navaja, da je nedavna predstavitev klepetalnih robotov, kot je ChatGPT, sprožila živahne razprave o vplivu generativne umetne inteligence (UI) na način, kako učenci berejo, pišejo in komunicirajo. V teh razpravah pa pogosto primanjkuje premišljenega razmisleka o tem, kako mladi doživljajo UI v svojem vsakdanjem življenju in kako razumejo vprašanja, ki jih ti hitro razvijajoči se kulturni pripomočki sprožajo na področju etike, moči in družbene participacije. Katere etične in kritične premisleke, če sploh kakšne, upoštevajo mladi pri razumevanju in uporabi UI? Mladi so poročali, da generativno UI uporabljajo za različne namene, tako v šoli kot izven nje, vključno z izvajanjem rutinskih organizacijskih in informativnih nalog, zabavo skozi eksperimentiranje s tehnologijami UI ter kot katalizator za razmišljanje in pisanje. Odgovori udeležencev anket in fokusnih skupin so nakazovali, da se mladi redno soočajo z etičnimi in kritičnimi vidiki uporabe UI ter razmišljajo o tem, kaj pomeni biti človek skozi prizmo soočanja z naprednimi tehnologijami. Mladi so prav tako izpostavili

pomanjkanje priložnosti za preučevanje praks in perspektiv UI v šoli, kar nakazuje pomembno vlogo šol pri podpori razvoja etike UI pri mladih [30].

Zaključek

Mladim, ki se še razvijajo in pogosto prehitro in preveč intenzivno vstopajo v digitalni svet, bi bilo treba pomagati, da bi bili sposobni kritično ocenjevati svoje digitalne interakcije. Tehnologija mora služiti človeškim namenom, biti usklajena s trajnimi človeškimi vrednotami in ne obratno – da človek služi tehnologiji in postane lahko v skrajnih primerih od nje celo zasvojen. Digitalni svet daje občutek, da je vse takoj dostopno, kar v realnem svetu ni tako; pogosto ekrani zmanjšajo ravni občutljivosti pri ljudeh, saj se tisto, kar vidimo na ekranu, lahko zdi zelo daleč in če nam ni všeč, lahko zaslon tudi ugasnemo. Kako to vpliva na senzitivnost in vrednote v vsakdanjem življenju in ob sočloveku, pa je drugo vprašanje. Zdrava mera usklajenosti med vrednotami in uporabo tehnologije lahko spodbuja radovednost, odpornost in iskanje pomembnih izkušenj namesto površinskih dejavnosti in morda celo zasvojenosti. Na tem mestu se moramo odrasli, ki smo zgled in vzgajamo mlade, najprej vprašati, kje smo sami z našim odnosom, zgledom in uporabo digitalnih naprav ter kakšno sporočilo želimo predati mladim generacijam.

**Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa ARIS P6-0262 Vrednote v judovsko-krščanskih virih in tradiciji ter možnosti dialoga.*

References / Literatura

[1] Erikson EH. Identity: youth and crisis. New York: W.W. Norton; 1968.

[2] Livingstone S, Third A. Children and young people's rights in the digital age: an emerging agenda. New Media Soc. 2017;19(5):657-70.

[3] Dresp-Langley B. Children's health in the digital age. Int J Environ Res Public Health. 2020;17(9):3240. doi:10.3390/ijerph17093240.

[4] Dešmet A, Bastiaensens S, Van Cleemput K, Vandebosch H. Moral disengagement mechanisms in cyberbullying: a narrative review. Educ Inf Technol. 2021;26:1329-52.

[5] Francisco R, Simoes A, Veiga FH. Online empathy, moral disengagement, and helping behavior among adolescents: a longitudinal study. BMC Psychol. 2024;12:1582.

[6] Turkle S. Alone together: why we expect more from technology and less from each other. New York: Basic Books; 2011.

[7] Neumann R, Rhodes C. A scoping review of morality and ethics in social media research. New Media Soc. 2024;26(3):435-56.

[8] Statistical Office of the Republic of Slovenia. Usage of internet in households and by individuals, 2024 [Internet]. Ljubljana: Statistical Office of the Republic of Slovenia; 2024 Oct 9 [cited 2025 Aug 30]. Available from: https://www.stat.si

[9] Pew Research Center. Teens and internet, device access fact sheet [Internet]. Washington, DC: Pew Research Center; 2024 Jan 5 [cited 2025 Aug 30]. Available from: https://www.pewresearch.org

[10] Caldeiro-Pedreira MC, Renés-Arellano P, Alvites-Huamaní CG, González-Larrea B. Digital youth and their acquisition of values when using the Internet. Sustainability. 2021;13(21):11963. doi:10.3390/su132111963.

[11] Túñez M, Sixto J. Las redes sociales como entorno docente: análisis del uso de Facebook en la docencia universitaria. Pixel-Bit Rev Medios Educ. 2012;41:77-92.

[12] BBC. Gen Z: how young people are changing activism [Internet]. London: BBC; 2022 Aug 3 [cited 2025 Aug 30]. Available from: https://www.bbc.com/worklife/article/20220803-gen-z-how-young-people-are-changing-activism

[13] University of Washington. A closer look at teens & digital technology [Internet]. Seattle: University of Washington; 2024 Feb [cited 2025 Aug 30]. Available from: https://artsci.washington.edu/news/2024-02/closer-look-teens-digital-technology

[14] The Hedgehog Review. The internet and youth culture [Internet]. Charlottesville (VA): The Hedgehog Review; [cited 2025 Aug 30]. Available from: https://hedgehogreview.com/issues/youth-culture/articles/the-internet-and-youth-culture

[15] Akter M, Park JK, Headrick C, Page X, Wisniewski PJ. Calculating connection vs. risk: understanding how youth negotiate digital privacy and security with peers online. arXiv [Preprint]. 2025 Mar 31 [cited 2025 Aug 30]. Available from: https://arxiv.org/abs/2503.22993

[16] Colì E, Paciello M, Lamponi E, Calella R, Falcone R. Adolescents and trust in online social interactions: a qualitative exploratory study. Children (Basel). 2023 Aug 18;10(8):1408. doi:10.3390/children10081408. PMID:37628407; PMCID:PMC10453111.

[17] Guðmundsdóttir G, Holmarsdottir H, Mifsud L, Teidla-Kunitsõn G, Barbovschi M, Sisask M. Talking about digital responsibility: children's and young people's voices. In: Digital responsibility. Cham: Springer; 2024. p. 13. doi:10.1007/978-3-031-46929-9_13.

[18] Biddle L, Rifkin-Zybutz R, Derges J, Turner N, Bould H, Sedgewick F, et al. Developing good practice indicators to assist mental health practitioners to converse with young people about their online activities and impact on mental health: a two-panel mixed-methods Delphi study. BMC Psychiatry. 2022;22(1):485. doi:10.1186/s12888-022-04093-w.

[19] Jensen M, Hussong AM, Haston E. Digital parenting of emerging adults in the 21st century. Soc Sci. 2021;10(12):482. doi:10.3390/socsci10120482.

[20] Duarte A, Surugiu R, Moraru M, Marinescu V. Digital empathy in online education: a comparison study

between Portugal and Romania. Comunicar. 2023;76:XXI. Available from: https://www.comunicarjournal.com
[21] Triyanto, Rejekiningsih T. Building tolerance character for students in the digital era. In: Proceedings of the 1st International Conference on Character Education (ICCE 2020). Advances in Social Science, Education and Humanities Research. 2021. doi:10.2991/assehr.k.210204.008.
[22] Soldatova GU. Trolling as a destructive online practice: adolescents and young people as victims, aggressors and bystanders. Psikhol Zh. 2022;43(5):27. doi:10.31857/S020595920022780-4.
[23] Costa C, Oliver M. Fostering critical digital literacies: connecting young people with university students as meaningful others. Durham: Durham University; 2025. p. 29-34.
[24] Liou AL, Literat I. We need you to listen to us: youth activist perspectives on intergenerational dynamics and adult solidarity in youth movements. Int J Commun. 2020;14:4662-82. Available from: http://ijoc.org
[25] Prašović Gadžo S. The influence of media manipulation on young people through the dimension of their perception and understanding of media content in the digital environment. Int J Soc Sci Human Res. 2025;8(7):60. doi:10.47191/ijsshr/v8-i7-60.
[26] Smith K, Shade L. Youth and social media: from vulnerability to empowerment & equality (guest editors' introduction). Stud Soc Justice. 2021;15:344-54. doi:10.26522/ssj.v15i3.2671
[27] De Coninck D, Vissenberg J, Joris W, d'Haenens L. Perceived discrimination and digital inequalities among children and young people: studying the multidimensional concepts of digital skills and digital knowledge. Inf Commun Soc. 2024;27:350-67.
[28] Folkvord MS. Understanding the everyday digital lives of children and young people. Nord J Comp Int Educ. 2025;9(2). doi:10.7577/njcie.6184
[29] Graeff E. Tweens, cyberbullying, and moral reasoning: separating the upstanders from the bystanders. In: Communication and information technologies annual. Bingley: Emerald Group Publishing Limited; 2014. p. 231-57.
[30] Higgs J. Being human in the age of generative AI: young people's ethical concerns about writing and living with machines. Read Res Q. 2024;59(14). doi:10.1002/rrq.552

Generacijski učinki predlaganega zvišanja odmernih odstotkov in nižje indeksacije pokojnin

Generational Effects of the Proposed Raising Accrual Rates and Lowering Pension Indexation

Jože Sambt
Univerza v Ljubljani,
Ekonomska fakulteta
Ljubljana, Slovenija
joze.sambt@ef.uni-lj.si

Povzetek

Maja 2025 je slovenska vlada potrdila predlog pokojninske reforme. Potreba po spremembah pokojninske zakonodaje izhaja predvsem iz hitrega staranja prebivalstva, ki se bo nadaljevalo tudi v prihodnjih treh desetletjih. Po najnovejših demografskih projekcijah Eurostata naj bi se delež prebivalcev, starih 65 let in več, povečal z 22,1 % v začetku leta 2025 [1] na 30,9 % v letu 2055 [2]. Posledično naj bi se javnofinančni izdatki za pokojnine povišali z 9,8 % BDP v letu 2022 na 13,8 % v letu 2055 [3], nakar bi se naraščanje tega odstotka zaustavilo. Paket predlaganih ukrepov bi naraščanje tega odstotka deloma zajezil, ob tem pa imajo posamezni ukrepi različno velikost in smer vpliva. Različni ukrepi lahko tudi različno porazdeljujejo bremena na posamezne generacije. Tako bo npr. predlagano zvišanje odmernih odstotkov koristilo izključno tistim, ki se bodo upokojevali v prihodnje (hkrati pa bodo tudi samo oni deležni negativne učinka nekaterih drugih ukrepov, ki jih vsebuje predlog pokojninske reforme), ne pa obstoječim upokojencem, medtem ko nižje usklajevanje rasti pokojnin z rastjo plač (tj. nižja indeksacija) prizadene vse – tako prihodnje kot obstoječe upokojence. Skupni neto učinek teh dveh predlaganih ukrepov na dolgoročno vzdržnost pokojninskega sistema je približno nevtralen. Posamezniki bodo ob upokojitvi deležni višjih pokojnin kot po obstoječi zakonodaji, nakar bo rast pokojnin počasnejša. Glede tega bi slovenski pokojninski sistem postal bolj podoben pokojninskim sistemom držav EU.

Ključne besede

Demografija, staranje prebivalstva, pokojninska reforma, Slovenija, porazdelitev bremen po generacijah

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).
Information Society 2025, 6–10 October 2025, Ljubljana, Slovenia
© 2025 Copyright held by the owner/author(s).
https://doi.org/10.70314/is.2025.demografija.15

Abstract

In May 2025, the Slovenian government approved a pension reform proposal. It is a response to the rapid aging of the population, a trend projected to continue over the next three decades. According to Eurostat's latest demographic projections, the share of individuals aged 65 and over will rise from 22.1% in early 2025 [1] to 30.9% by 2055 [2]. Consequently, public pension expenditures are expected to increase from 9.8% of GDP in 2022 to 13.8% by 2055 [3], and then stabilize. The proposed reform package is designed to partially mitigate this growth, though its measures vary in size and in the direction of their impact. Importantly, the distribution of burdens can also differ across generations. Raising accrual rates will benefit only those who are not yet retired (but they will also be the only ones to face the negative impact of several other measures proposed in the pension reform), whereas lower indexation of pension growth to wage growth affects both current and future pensioners. The net impact of these two proposed measures combined is about neutral. However, upon retirement, individuals will receive higher pensions than under the existing legislation, but thereafter pension growth will be slower. From this perspective, the Slovenian pension system would become more similar to pension systems in other EU countries.

Keywords

Demography, population ageing, pension reform, Slovenia, distribution of burden by generations

1 Uvod

Maja 2025 je slovenska vlada potrdila predlog pokojninske reforme. Potreba po spremembah pokojninske zakonodaje izhaja predvsem iz hitrega staranja prebivalstva, ki se bo nadaljevalo tudi v prihodnjih treh desetletjih. Po najnovejših demografskih projekcijah Eurostata naj bi se delež prebivalcev, starih 65 let in več, povečal z 22,1 % v začetku leta 2025 [1] na 30,9 % v letu 2055 [2]. Ob tem Eurostat predpostavlja, da se bo vsako leto priseljevalo v povprečju okrog 6.200 oseb več kot pa odseljevalo. Za priseljene Eurostat predpostavlja, da bodo v veliki večini mladi, kar bo blažilo staranje prebivalstva, medtem ko bi brez neto priseljevanja delež starih 65+ po letu 2055 predstavljal že

več kot tretjino vseh prebivalcev. Staranje prebivalstva bi imelo močan pritisk na javnofinančne izdatke za pokojnine, ki naj bi se v skladu z najnovejšimi projekcijami Evropske komisije povišali z 9,8 % BDP v letu 2022 na 13,8 % v letu 2055 [3], nakar bi se naraščanje zaustavilo, do leta 2070 pa naj bi se odstotek celo nekoliko znižal.

Po predlogu pokojninske reforme [4] bi se a) starostna meja za upokojitev postopoma povišala za dve leti, b) referenčno obdobje za izračun pokojninske osnove podaljšalo s 24 najboljših zaporednih let na 40 let, z izločitvijo 5 najslabših let (v prehodnem obdobju od leta 2028 do 2035), c) odmerni odstotki zvišali z 29,5 % na 30 % za prvih 15 let pokojninske dobe in s 1,36 % na 1,6 % za vsako nadaljnje leto (kar bi se zgodilo v prehodnem obdobju 2028-2035), d) indeksacija rasti pokojnin z rastjo plač znižalo s sedanjih 60:40 (rast pokojnin znaša 60 % rasti bruto povprečne plače in 40 % inflacije) postopoma znižalo na 20:80 v letu 2045 in naprej, pri čemer gre za dopolnitev iz začetka septembra 2025. Poleg teh osnovnih sprememb so v predlogu predvidene še razne druge spremembe in novosti, kot so dvig odstotka za odmero vdovske in družinske pokojnine, uvedba letnega dodatka, zimskega dodatka, dodatni odmerni odstotek zaradi služenja obveznega vojaškega roka itd. - za podroben seznam in opis glej [4].

Paket predlaganih ukrepov bi prihodnje naraščanje javno financiranih izdatkov za pokojnine nekoliko zajezil – izdatki za pokojnine, izraženi kot odstotek bruto domačega proizvoda (BDP) naj bi se dolgoročno znižali za okrog eno odstotno točko. Ob tem imajo posamezni ukrepi v predlogu pokojninske reforme različen vpliv na to skupno znižanje, nekateri pa delujejo tudi v smer zviševanja izdatkov za pokojnine.

Smer in obseg učinkov posameznih ukrepov na dolgoročno vzdržnost pokojninskega sistema so različni, hkrati pa je različen tudi vpliv na posamezne generacije. Tako npr. povišanje starosti ob upokojitvi obremeni izključno starostne skupine, ki se še niso upokojile, medtem ko bo nižja indeksacija prizadela vse starostne skupine – tako obstoječe upokojence, kot tudi posameznike, ki se bodo šele v prihodnje upokojili.

Menimo, da bi bilo v prihodnje pred sprejemanjem pokojninskih reform dobro eksplicitno in celovito analizirati tudi učinke na posamezne generacije. Pri reševanju dolgoročne vzdržnosti pokojninskega sistema je namreč pomembno tudi to, kako se bremena reševanje zatečene in prihajajoče problematike porazdeljujejo po posameznih generacijah. Tudi to je namreč ključen element solidarnosti in (medgeneracijske) pravičnosti.

V nadaljevanju tako prikazujemo preliminarne rezultate porazdelitve bremen trenutnega predloga pokojninske reforme na posamezne generacije z vidika dveh ključnih elementov predlagane pokojninske reforme: a) zviševanja odmernih odstotkov (za posameznike, ki se bodo v prihodnje upokojevali) in b) učinek predlaganega znižanja indeksacije rasti pokojnin z rastjo plač (kar bo imelo učinek na vse generacije upokojencev). Učinek teh dveh ukrepov na prihodnjo vzdržnost pokojninskega sistema se medsebojno ravno približno izniči, medtem ko je učinek na posamezne generacije različen.

2 Rezultati

Kot prikazano na sliki 1 (za moške) in sliki 2 (za ženske), bi bile generacije, rojene v letih 1935-39, s pokojninsko reformo deležne izključno zniževanja pokojnin iz naslova nižje indeksacije rasti pokojnin z rastjo plač, kar se teh dveh ukrepov tiče. Pozitivnega učinka z naslova višjih odmernih odstotkov pa te generacije ne bi bile deležne, saj gre za že upokojene generacije. Vendar pa te generacije hkrati ne bodo prizadete z negativnimi učinki raznih drugih določil pokojninske reforme, ki bodi prizadeli samo posameznike, ki se bodo upokojevali po uvedbi ukrepov (npr. povečevanje števila let za izračun pokojninske osnove, daljše ostajanje v zaposlitvi). Hkrati gre pri teh generacijah (rojenih med 1935-39) za posameznike, ki so bili v letu 2024 stari 85-89 let. V skladu z najnovejšimi tablicami umrljivosti prebivalstva Slovenije [5] moški v starosti 85 let lahko pričakuje še 5,77 let življenja (v starosti 90 let je to 3,80 let), ženska v starosti 85 let pa 6,81 let življenja (v starosti 90 let je to 4,51 let življenja). V skladu s predvidenim gibanjem življenjskega pričakovanja v prihodnje [6] so vrisane tudi dolžine posameznih krivulj na sliki 1 in sliki 2. Gre torej za povprečne vrednosti življenjskega pričakovanja za posamezne generacije, ob tem pa bodo nekateri posamezniki živeli in prejemali pokojnino manj časa, nekateri pa dlje časa. Hkrati je v skladu z zadnjo spremembo (iz začetka septembra 2025) do leta 2034 predvideno zgolj rahlo znižanje indeksacije realne rasti pokojnin z realno rastjo povprečne plače in sicer s sedanjih 60 % (nominalno je to 60:40) na 50 % (nominalno je to 50:50). To pomeni, da bo za generacije 1935-39 znižanje ravni pokojnin iz tega naslova majhno.

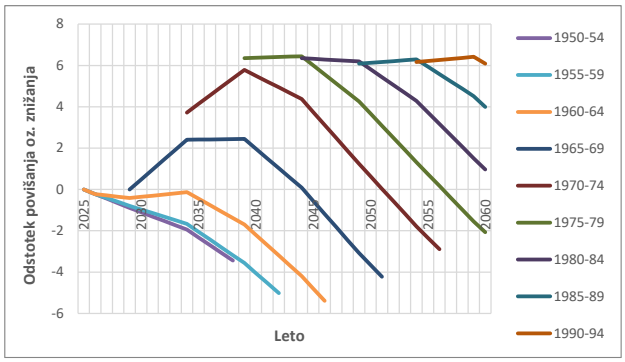

Slika 1: Neto povišanje oz. znižanje povprečnih pokojnin posameznih generacij moških (glede na leto rojstva) Vir: lastni izračuni.

Pri mlajših generacijah, npr. rojenih med 1940-1944 so rezultati zelo podobni kot pri generacijah, rojenih med 1935-39, le da so posamezne krivulje zniževanja pokojnin (v primerjavi s sedanjo pokojninsko ureditvijo) na sliki 1 in sliki 2 daljše, saj je življenjsko pričakovanje teh mlajših generacij ustrezno višje. Znižanja pokojnin za te generacije so v posameznem koledarskem letu tako zelo podobni, da rezultati za mlajše generacije (1950-1954) zakrivajo rezultate za starejše generacije (1935-1939, 1940-1944 in 1945-1949), zato smo za večjo preglednost navedene tri skupine generacij odstranili s slike 1 in slike 2. Enako kot generacije 1935-39 bodo tudi generacije 1940-1944 zaradi pokojninske reforme izmed teh dveh ukrepov deležne samo znižanja ravni pokojnin zaradi indeksacije, ne pa

tudi zvišanja odmernih odstotkov, saj so tudi generacije 1940-1944 že upokojene.

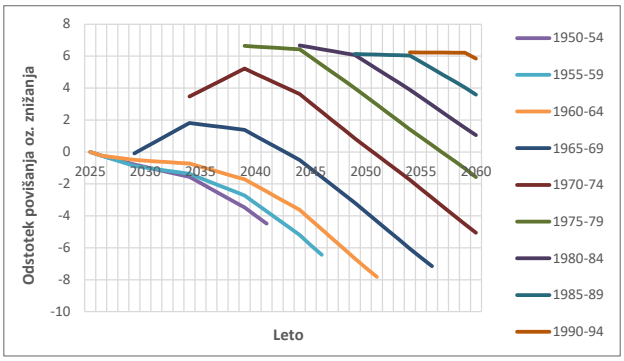

Slika 2: Neto povišanje oz. znižanje povprečnih pokojnin posameznih generacij žensk (glede na leto rojstva) Vir: lastni izračuni.

Na drugi strani bodo nekaj desetletij mlajše generacije zaradi pokojninske reforme začele ob upokojitvi prejemati višje pokojnine, ki bodo posledica višjih odmernih odstotkov. Generacije, rojene npr. v letih 1975-79 in pozneje, bodo ob upokojitvi začele prejemati bistveno višje pokojnine kot bi jih ob sedanji pokojninski ureditvi. Za polno pokojninsko dobo (40 let) je to 10,2 % više pokojnine (skupni odmerni odstotek 70 % namesto 63,5 %), vendar pa imajo številni upokojenci (še posebej, če ne gre za starostne upokojence) manj kot 40 let pokojninske dobe, kjer pa bo povišanje manjše. Hkrati je na sliki 1 in sliki 2 izhodiščna vrednost nižja tudi zato, ker gre za povprečja za 5-letne starostne skupine in ker se do določne mere izničita odmerni odstotek posameznikov, ki se upokojijo v opazovanem koledarskem letu in predstavnikov, ki so se upokojili že v prejšnjih letih, njihove pokojnine pa so se medtem že zniževale z novo (nižjo) indeksacijo. V obeh slikah namreč prikazujemo začetke posamezne krivulje v koledarskih letih, ko se upokoji pretežni delež generacije (to je v starosti okrog 60. leta starosti), čeprav so se nekateri predstavniki (predvsem invalidskih upokojencev) upokojili že bistveno prej.

Za vmesne generacije (npr. rojeni 1965-1969), ki se bodo upokojevale tekom veljavnosti prehodnih obdobij, pa v rezultatih vidimo neto učinek višjih odmernih odstotkov (ki so do leta 2034 zaradi prehodnega obdobja nižji, kot bodo za mlajše generacije, ki se bodo upokojevale po letu 2034) in indeksacije, ki se tekom prehodnih obdobjih vedno bolj znižuje.

Vidimo, da je neto učinek višjih odmernih odstotkov in zniževanja indeksacije na posamezne generacije različen glede na to, za katero koledarsko leto gre in kako dolgo bodo predstavniki posamezne generacije živeli. Za generacije, rojene med 1975-79, ki so v večini že upokojene, bi bile iz naslova teh dveh ukrepov v prihodnje pokojnine nižje kot bi bile v skladu z obstoječo pokojninsko zakonodajo. Za njih namreč višji odmerni odstotki niso aktualni, zaradi indeksacije pa bo rast njihovih pokojnin v prihodnje nižja kot bi bila v s skladu z obstoječo zakonodajo. Naslednji korak bi bil, da bi sešteli prejete pokojnine skozi celotno obdobje pokojnin, in vrednosti primerjamo pred in po pokojninski reformi, vendar bi morali najprej projicirane pokojnine ustrezno diskontirati itd., kar pa ni predmet tega članka. Hkrati opozarjamo, da pokojninska reforma ni sestavljena samo iz teh dveh ukrepov, na katera se osredotočamo v naši analizi. Posamezniki, ki se bodo upokojevali v prihodnje, bodo morali namreč v splošnem delati dlje časa, saj se starostna meja za upokojitev zvišuje za dve leti, obenem bodo posledično pokojnino prejemali manj časa. Hkrati se jim bodo pokojnine v splošnem znižale zaradi podaljševanja referenčnega obdobja za izračun pokojninske osnove (iz sedanjih najugodnejših 24 zaporednih let na 40 let minus 5 najslabših). To pomeni, da se bodo v izračun pokojninske osnove upoštevala tudi manj ugodna leta, zaradi česar bo njihova izračunana pokojninska osnova v splošnem nižja. Pri tem slednjem ukrepu pa lahko izpostavimo še eno dimenzijo, ki bi jo lahko analizirali – in sicer socialno dimenzijo. Ta ukrep namreč ne bo nič ali zgolj minimalno prizadel nekdaj deset odstotkov posameznikov z najnižjimi pokojninami (oz. najnižjimi dohodki tekom delovne dobe). Njim se bo namreč v vsakem primeru pokojnina odmerila od minimalne pokojninske osnove ali pa se je njihov dohodek gibal približno z gibanjem povprečne plače v državi, tako da je v tem primeru vseeno, koliko let se uporabi za izračun pokojninske osnove. Ta ukrep bo najbolj prizadel posameznike z visokimi dohodki oz. posameznike, ki jim je dohodek tekom kariere hitro naraščal zaradi npr. kariernega napredovanja, saj jim bodo sedaj vstopala v izračun pokojninske osnove tudi bistveno slabša leta, zaradi česar bo pokojnina nižja. Posameznike z najvišjimi dohodki pa ta ukrep prav tako ne bo prizadel, saj gre za posameznike, ki jim je že v sedanjem sistemu pokojnina omejuje z maksimalno pokojninsko osnovo.

3 Diskusija

Zaenkrat kaže, da je Slovenija pred sprejetjem pokojninske reforme. Ta naj bi za okrog eno odstotno točko izboljšala dolgoročno vzdržnost pokojninskega sistema, če izrazimo javne izdatke za pokojnine glede na bruto domači proizvod. Učinki posameznih elementov pa so različni – tako z vidika smeri kot z vidika obsega vpliva na dolgoročno vzdržnost. Hkrati pa imajo lahko posamezne spremembe zelo različne učinke na različne generacije. V prispevku smo se osredotočili na analizo učinkov zgolj dveh ključnih elementov: a) predlaganega povišanja odmernih odstotkov za starostne pokojnine v kombinaciji z b) zniževanjem indeksacije rasti pokojnin z rastjo plač. Za oba elementa predlog predvideva postopno uvedbo s prehodnimi obdobji.

Primerjava Slovenije z drugimi evropskimi državami kaže, da se v Sloveniji zelo hitro upokojujemo in da imamo neobičajno visoko indeksacijo rasti pokojnin z rastjo plač. Hkrati je v svojih zadnjih izračunih Evropska komisija končno upoštevala, da imajo v Sloveniji mlajše generacije zaradi poznejšega vstopanja na trg dela mnogo manj pokojninske dobe kot so je imele v tej isti starosti generacije, ki so se upokojevale v preteklosti. Zato bi se po obstoječi pokojninski zakonodaji v prihodnjih desetletjih posamezniki upokojevali z bistveno manj pokojninske dobe in posledično nižjimi pokojninami. Rezultati, projekcij, objavljeni leta 2024 [3], zato kažejo na bistveno manjši problem dolgoročne vzdržnosti slovenskega pokojninskega sistema, kot pa so ga kazale prejšnje projekcije (po projekcijah Evropske komisije iz leta 2021 so za leto 2070 izdatki za pokojnine znašali 16,0 % BDP [7], po projekcijah iz leta 2024 pa samo še 13,7 % BDP [3]).

Hkrati pa projekcije iz leta 2024 kažejo bistveno nižjo raven pokojnin ob upokojitvi kot pa so jo kazale projekcije iz leta 2021. Predlagane spremembe pokojninske reforme bi preprečile upadanje višine pokojnin oz. bi celo dosegle njihovo povišanje. Postopno zvišanje zakonske starosti za upokojitev za 2 leti bo v splošnem (odvisno od posameznika do posameznika) prispevalo k višji nekoliko pokojninski dobi in s tem višji odmerjeni pokojnini. Do določene mere bodo pokojnine višje tudi zaradi dviga odstotka za odmero vdovske in družinske pokojnine, uvedbe letnega in zimskega dodatka itd. Predvsem pa bodo k višjim začetnim pokojninam prispevali bistveno višji odmerni odstotki. Skupni odmerni odstotek za 40 let pokojninske dobe se bo namreč postopoma povišal s sedanjih 63,5 % pokojninske osnove na kar 70 % pokojninske osnove. Padec dohodka ob prehodu iz zaposlenosti (ko prejemamo plačo) v upokojitev (ko začnemo prejemati pokojnine) bi torej bil za prihodnje generacije upokojencev s sprejetjem pokojninske reforme bistveno manjši kot po sedanji zakonodaji.

Po upokojitvi pa predlog pokojninske zakonodaje predvideva, da bi bila rast pokojnin na dolgi rok manjša kot po trenutni ureditvi. Trenutna indeksacija 60:40 je namreč v primerjavi z drugimi državami EU zelo visoka. V procesu reševanja dolgoročne vzdržnosti svojega pokojninskega sistema je večina držav EU prešla na indeksacijo 0:100, kar pomeni, da se upokojencem po upokojitvi pokojnine realno več nič ne zvišujejo, temveč se zvišujejo samo še z inflacijo [3] in s tem ohranjajo kupno moč iz časa ob upokojitvi. V Sloveniji pa trenutno upokojenci participirajo pri realni rasti plač zaposlenih (ki naj bi bila posledica višje produktivnosti zaposlenih) kar v višini 60 %. Tudi še po zaključku prehodnih obdobij, to je od leta 2045 naprej, bi to naj še vedno bilo 20 %.

Pokazali smo, da se s kombinacijo višjih odmernih odstotkov in nižje indeksacije tudi generacijsko porazdeljujejo bremena izboljševanja dolgoročne vzdržnosti. Obstoječi upokojenci bodo k dolgoročni vzdržnosti pokojninskega sistema prispevali z nižjo rastjo pokojnin v prihodnje, vendar pa bo ta učinek do leta 2034 zelo majhen (znižanje zgolj s 60:40 na 50:50), potem pa bo postopoma postajal vedno večji (20:80 od leta 2045 naprej), vendar bo hkrati takrat vedno manj obstoječih upokojencev še živih. Na drugi strani bodo posamezniki, ki se bodo v prihodnje upokojevali, k izboljševanju dolgoročne vzdržnosti pokojninskega sistema prispevali predvsem z daljšim ostajanjem v zaposlitvi in zniževanjem pokojnin iz naslova podaljševanja referenčnega obdobja za izračun pokojninske osnove – česar pa v naši analizi nismo posebej obravnavali. S prispevanjem k dolgoročni vzdržnosti pokojninskega sistema seveda mislimo na manj ugoden položaj oz. nižje pokojnine v primerjavi s sedanjim pokojninskim sistemom. Ne moremo namreč pričakovati, da bi v okviru obstoječega pokojninskega sistema sprotnega prispevnega kritja z ukrepi lahko hkrati zniževali stroške pokojninske blagajne in hkrati zviševali pokojnine. Edini ukrep, ki omogoča oboje hkrati, je daljše ostajanje v zaposlitvi, pri čemer pa je obstoječi predlog pokojninske reforme skromno ambiciozen. Zvišanje upokojitvene starosti za 2 leti bo sicer nekoliko zvišalo efektivno starost ob upokojitvi v primerjavi z obstoječo zakonodajo, vendar bo to za manj kot 2 leti. Učinek bo namreč samo pri posameznikih, ki jim bo ta sprememba zahtevane starosti omejujoč dejavnik za upokojitev, ne bo pa npr. razlike pri posameznikih, ki že pred dopolnjenim 65. letom starosti dosežejo 40 let pokojninske dobe in se tako lahko upokojijo v obstoječi pokojninski ureditvi in se bodo lahko tudi po sprejetju reforme.

V obdobju do leta 2060 oz. 2070 se bo življenjsko pričakovanje v starosti 60-64 let po projekcijah Eurostata podaljšalo za okrog 4 leta, kar je bistveno več od učinka, ki ga bo imelo predlagano povišanje zakonsko določene starosti ob upokojitvi za dve leti. Bolj ambiciozno povišanje starosti ob upokojitvi, četudi bi bilo zastavljeno zelo postopno in z dolgimi prehodnimi obdobji, bi naredilo pokojninski sistem dolgoročno še precej bolj vzdržen, stabilen in predvidljiv. Generacije, ki se bodo upokojevale čez nekaj desetletij bodo po projekcijah ne samo živele bistveno dlje, ampak bodo v višji starosti tudi vedno boljšega zdravja. Zato bi bilo nadaljnje zviševanje starosti ob upokojitvi logičen in naraven ukrep, ki ima močne pozitivne učinke na vzdržnost pokojninske blagajne. Ljudje namreč z daljšim ostajanjem v zaposlitvi še naprej prispevajo v pokojninsko blagajno namesto da bi začeli iz nje črpati. Hkrati ima tudi širše pozitivne javnofinančne in ekonomske učinke, saj ljudje še naprej plačujejo davke in prispevke iz naslova dela, ustvarjajo dobrine in storitve itd.

Indeksacija rasti pokojnin z rastjo plač je bila ob spremembah pokojninske zakonodaje v preteklosti večkrat omenjana in načrtovano v prvotnih verzijah, vendar pa je do končnega sprejema povsem izpadla. Nazadnje je bilo to ob spremembah pokojninske zakonodaje, ki so začele veljati z letom 2020, pri katerih se je skupni odmerni odstotek za polno pokojninsko dobo za moške postopno povečal s 57,25 % na 63,5 % (in se hkrati postopno izenačil s skupnim odmernim odstotkom za ženske). Ta ukrep se je v razpravah omenjal »v paketu« s hkratnim znižanjem indeksacije pokojnin, vendar pa je do končnega sprejema sprememb zakonodaje indeksacija izpadla. Zgolj povečanje odmernih odstotkov brez znižanja indeksacije pokojnin je takrat pripeljalo do bistvene zaostritve dolgoročne vzdržnosti pokojninskega sistema. Tudi tokrat se je od celovitega predloga sprememb v maju 2025 pa do sedaj (začetek septembra 2025) že zamaknilo obdobje prehoda znižanja indeksacije pokojnin. Upajmo, da ne bo nadaljnjih razvodenitev obstoječega predloga glede indeksacije, saj je znižanje indeksacije pokojnin ključen ukrep za a) izboljšanje dolgoročne vzdržnosti pokojninskega sistema, b) približevanje pokojninskega sistema v smer sodobnih pokojninskih sistemov EU, kjer je indeksacija v večini primerov 0:100 (torej je indeksacija pokojnin zgolj z inflacijo, brez realne rasti pokojnin po upokojitvi), c) vzpodbujanje daljšega prostovoljnega ostajanja v zaposlitvi, saj se s tem posameznik v času ostajanja v zaposlitvi izmakne zniževanju njegove sicerešnje pokojnine glede na raven plač zaradi indeksacije in d) enakomernejšega medgeneracijskega razporejanja bremen pri reševanju dolgoročne vzdržnosti pokojninskega sistema na vse generacije, brez da bi se ta bremena poskušalo prevaliti izključno na prihodnje generacije upokojencev.

References / Literatura

[1] Statistični urad RS, 'Prebivalstvo po starosti in spolu, kohezijski regiji, Slovenija, polletno'. [Online]. Available: https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05C1002S.px/table/tableViewLayout2/

[2] Eurostat, ‘Population projections EUROPOP2023’. Accessed: Jun. 03, 2023. [Online]. Available: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/PROJ_23NP/default/table?lang=en

[3] European Commission, ‘2024 Ageing Report. Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2022-2070)’, Text, 2024. Accessed: Jun. 22, 2024. [Online]. Available: https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/2024-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2022-2070_en

[4] Republika Slovenija, ‘Vlada potrdila predlog pokojninske reforme’. [Online]. Available: https://www.gov.si/novice/2025-05-08-vlada-potrdila-predlog-pokojninske-reforme/

[5] Statistični urad RS, ‘Skrajšane tablice umrljivosti prebivalstva po spolu, Slovenija, letno’, https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05L4004S.px. [Online]. Available: https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05L4004S.px

[6] Eurostat, ‘Projected life expectancy by age (in completed years), sex and type of projection’. [Online]. Available: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/proj_23nalexp/default/table?lang=en&category=proj.proj_23n

[7] European Commission, ‘The 2021 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2019-2070)’, 2021. [Online]. Available: https://ec.europa.eu/info/publications/2021-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2019-2070_en

Relacijska odtujenost mladih v digitalni dobi in demografski trendi

Relational Alienation of Young People in the Digital Age and Demographic Trends

Barbara Simonič
Katedra za zakonsko in družinsko terapijo ter psihologijo in sociologijo religije
Univerza v Ljubljani Teološka fakulteta
Ljubljana, Slovenija
barbara.simonic@teof.uni-lj.si

Povzetek

Relacijska praznina označuje razkorak med številčnostjo digitalnih stikov in pomanjkanjem globokih, zaupljivih odnosov. Kljub hiperpovezanosti mladi vse pogosteje doživljajo osamljenost, negotovost in socialno odtujenost. Digitalna komunikacija pogosto nadomešča neposredne stike, kar zmanjšuje razvoj socialnih veščin ter vpliva na vrednotenje partnerstva, zakona in družine. Individualizem in potrošniška logika digitalne kulture prispevata k odlašanju življenjskih mejnikov ter k upadu porok in rodnosti. Prispevek analizira povezave med digitalno komunikacijo, relacijsko praznino, digitalnimi vsebinami in spreminjajočimi se demografskimi vzorci ter opozori na potrebo po vzgoji za kakovostne odnose.

Ključne besede

mladi, osamljenost, digitalna doba, partnerski odnosi, demografski trendi, rodnost

Abstract

Relational alienation refers to the gap between the number of digital contacts and the lack of deep, trusting relationships. Despite hyperconnectivity, young people are increasingly experiencing loneliness, insecurity and social alienation. Digital communication often replaces face-to-face contact, which limits the development of social skills and impairs the value of partnership, marriage and family. The individualism and consumer logic of digital culture contribute to the postponement of life milestones and a decline in marriage and birth rates. This article analyses the links between digital communication, relational emptiness, digital content and changing demographic patterns and highlights the need for education about quality relationships.

Keywords

Young people, loneliness, digital age, relationships, demographic trends, fertility

1 Uvod

Digitalna doba omogoča skoraj nenehno povezanost prek tehnologije, kljub temu pa se med mladimi vse pogosteje pojavlja občutek osamljenosti in relacijske nepovezanosti. Ta pojav, znan kot relacijska praznina, označuje razkorak med kvantiteto digitalnih stikov in kakovostjo resničnih odnosov. Digitalna tehnologija omogoča neprekinjeno komunikacijo, vendar ta pogosto ostaja površinska in ne dosega globine, ki jo človek potrebuje za občutek varnosti, bližine in sprejetosti. Mladi imajo pogosto množico stikov, pri tem pa malo zaupljivih in trajnih odnosov, kar vodi v občutke praznine in osamljenosti. Relacijska praznina ne vpliva le na posameznikovo psihično počutje, temveč tudi na vrednotenje partnerskih zvez, zakona in družinskega življenja. Odnosi se vse bolj doživljajo kot začasna izbira ali projekt, ne pa kot naravni del življenjskega razvoja. Vse to prispeva k preusmeritvi življenjskih prioritet, odlašanju z družinskim življenjem ter dolgoročno vpliva na demografske kazalce, kot sta upad porok in rodnosti. Digitalna doba tako kljub svoji povezovalni moči prinaša tudi nova tveganja za kakovost človeških odnosov in prihodnost družbe.

2 Hiperpovezani svet + površinskost komunikacije = relacijska praznina

Mlada generacija je danes bolj digitalno povezana kot katerakoli generacija prej, a raziskave kažejo, da so ravno mladi med najbolj osamljenimi [1, 2]. Ta občutek osamljenosti lahko označimo tudi s pojmom »relacijska praznina«, ki se kaže kot razkorak med kvantiteto in kvaliteto stikov: možno je pošiljati nešteta sporočila in biti povezan z ljudmi po vsem svetu v vsakem trenutku, a to ne pomeni, da doživljamo globoko

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).
Information Society 2025, 6–10 October 2025, Ljubljana, Slovenia
© 2025 Copyright held by the owner/author(s).
https://doi.org/10.70314/is.2025.demografija.1

povezanost. Obstaja namreč razlika med kontaktom in povezavo: slednja pomeni psihološko povezanost, ki zahteva globino, pozornost in čas, medtem ko se komunikacija prek neštetih digitalnih aplikacij pogosto razprši v površinske interakcije [3]. Posledica je, da ima mnogo mladih široke mreže virtualnih znancev (kontaktov), a malo resničnih zaupnih odnosov (povezanosti).

Digitalna povezanost ne nudi enakih koristi kot pristni osebni stiki. Čeprav mnogi mladi poročajo, da jim spletno druženje koristi, druge ugotovitve nakazujejo, da spletne interakcije ne omogočajo enakega čustvenega in socialnega razvoja kot neposredna komunikacija iz oči v oči [4]. Mladostniki, ki večino časa, ki je namenjen druženju, preživijo na družbenih omrežjih, lahko tako razvijejo bolj plitke veščine komuniciranja, soočajo se z več nerazumevanji in nesporazumi ter težje razvijajo globoke odnose [5]. Raziskave o komunikaciji na splošno namreč kažejo, da si ljudje med pogovorom lahko pogosto napačno razlagamo sporočila sogovornikov, kadar podzavestno izhajamo iz lastne perspektive namesto da bi upoštevali miselna stanja drugega [6]. Ta egocentrični način komunikacije ter omejene sposobnosti empatije so v digitalnih kontekstih še močnejši [7], saj so besedilna sporočila in spletna komunikacija oropani številnih neverbalnih namigov, ki v komunikaciji v živo pomagajo razjasniti pomen [6, 8, 9].

Pri mladih tako prihaja do občutka, da nimajo nikogar, ki bi jih zares razumel ali poznal. S tem se udejanji paradoks digitalne povezanosti, ki je ta, da ljudje pogosto ostajajo "sami skupaj" (ang. alone together) [9]. V tem se kaže relacijska praznina, kjer imajo mladi na videz veliko "prijateljev" na družbenih omrežjih, a še vedno občutijo, da ni pravega medsebojnega razumevanja in intime. Poleg tega številne privlačne digitalne vsebine (od neskončnih količin posnetkov do videoiger) ponujajo hitro potešitev potrebe po distrakciji in zabavi, zaradi česar mnogi mladi raje ostajajo doma pred zaslonom, namesto da bi sklepali nova poznanstva v živo [10]. S tem se zmanjšuje količina in kvaliteta njihovih izkušenj v resničnem svetu, to pa je ključnega pomena za urjenje njihovih socialnih veščin. Narašča trend, ki kaže, da več kot polovica mladih odraslih (starih 18–34 let) ni v nikakršnem intimnem razmerju niti ne živijo s partnerjem, polovica samskih pa sploh ne išče partnerja aktivno [11].

Pomanjkanje rednih neposrednih stikov z vrstniki pomeni izziv razvoja kapacitete za globlje čustvene odnose pri mladih. Ko pride do srečanja v živo, iz oči v oči, se mnogi v družbi počutijo negotovo ali anksiozno, saj niso vajeni spontanega povezovanja in reševanja konfliktov v živo [5]. Relacijska praznina pri mladih se tako kaže kot pomanjkanje socialne spretnosti in občutka povezanosti, kar lahko vodi v začarani krog: osamljeni posamezniki se zatekajo v digitalni svet po uteho, s tem pa še bolj zanemarjajo realne odnose [4].

Digitalna komunikacija spreminja medosebne odnose med mladimi odraslimi [7]. Čeprav omogoča udobje in povezave na daljavo, lahko vodi do preobremenjenosti z informacijami, tesnobe in zmanjšanega števila osebnih stikov [12]. Enostavnost spletnih zmenkov in mobilnih aplikacij je zabrisala meje med realnim in virtualnim prostorom, kar je povzročilo manjšo zavezanost k ohranjanju odnosov in povečalo občutek osamljenosti [13].

3 Vpliv relacijske praznine in digitalnih vsebin na vrednotenje zakona in družine

Ena najresnejših posledic razširjene relacijske praznine, h kateri prispevajo digitalne platforme in komunikacija, se odraža na demografskih trendih. V mnogih državah po svetu zadnja desetletja beležijo upadanje stopnje sklepanja zakonskih zvez in rodnosti, čemur botrujejo kompleksni vzroki: od ekonomskih dejavnikov do kulturnih premikov [14], kot pomemben dejavnik pa se vse bolj izpostavlja tudi pomanjkanje stabilnih partnerskih odnosov med mladimi [15]. Projekcije kažejo, da bi lahko kar tretjina današnjih najstnikov do svojega 45. leta nikoli ne sklenila zakonske zveze [16]. Takšni trendi nakazujejo, da bo vse več ljudi ostajalo samskih celotno reproduktivno obdobje. To ima neposredne posledice na rodnost, saj (zakonska) zveza tradicionalno spodbuja rojstva in zagotavlja okolje zanje. Upad porok tako napoveduje tudi trend nižje rodnosti.

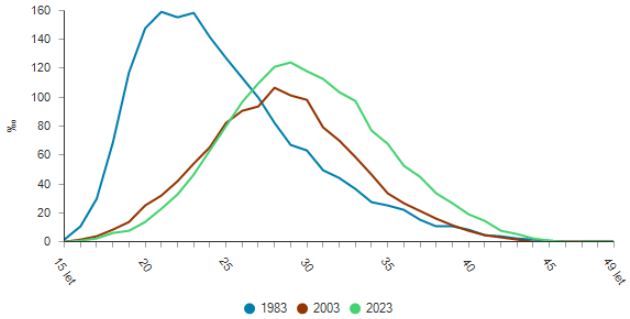

Slika 1. Starostno specifične stopnje rodnosti v Sloveniji [17]

Poleg prispevanja k relacijski praznini, spletni mediji in digitalne vsebine predvsem pri mladi generaciji močno vplivajo na vrednotenje zakona, družine in otrok. Medijska kultura vse bolj poudarja individualizem, potrošništvo, subjektivno zadovoljstvo in osebni uspeh [18]. Otroci in družina niso več naravni smoter življenja, temveč ena izmed možnih življenjskih izbir. Za številne mlade partnerstvo ni več samoumevna življenjska pot, temveč postaja zavestna »izbira« ali celo »projekt«, ki ga oblikujejo glede na svoje osebne cilje, identiteto in okoliščine. Tak pristop se oddaljuje od tradicionalnih vrednot in naravnih razvojnih poti, saj povezovanje s partnerjem vključuje premišljeno tehtanje koristi, tveganj, prednosti in slabosti. Digitalni mediji pomembno prispevajo k tej preobrazbi, saj pogosto prikazujejo zakonsko zvezo in družinsko življenje kot manj zaželeni okoliščini v primerjavi z individualnimi dosežki in samouresničitvijo [19]. Povečana dostopnost in vpliv spletnih vsebin lahko zmanjšata zaznano vrednost tradicionalnih družinskih struktur, kar se odraža tudi v nižji rodnosti, saj vse več mladih odraslih prednost daje osebnemu razvoju pred oblikovanjem družine [20]. Medijska sporočila pogosto propagirajo teme, kot so neoliberalizem, globalizem in rahljanje socialnih vezi [21]. To vodi do zmanjšanja pravega medosebnega povezovanja in zmanjšanega pomena družinske skupnosti ter s tem spodbujanja demografske zanke, kjer je rodnost občutno nižja od ravni obnavljanja prebivalstva.

Digitalna doba torej nedvomno prispeva k spremenjenim prioritetam in vedenjskim vzorcem, ki posredno vplivajo na

odločanje o partnerski skupnosti in otrocih [22]. Po eni strani mladi vlagajo več časa v izobraževanje, kariero in lastne interese, pri čemer digitalne tehnologije ponujajo obilico vsebin in dejavnosti, ki lahko odložijo tradicionalne življenjske mejnike (poroka, starševstvo). Po drugi strani pa hiperpovezanost omogoča nove oblike intime in seksualnosti izven stabilne zveze (od aplikacij za bežna srečanja do spletne pornografije), kar lahko zmanjšuje motivacijo za vstop v zahtevnejše, trajne odnose, povečuje pa tudi relacijsko praznino [18, 23]. Ljudje manj zahajajo v fizične interakcije, se kasneje spuščajo v resne zveze ali pa so manj zadovoljni v obstoječih zvezah zaradi stalnih distrakcij in alternativ, ki jih ponuja digitalni svet [24]. Digitalna komunikacija omogoča tudi vzpostavitev virtualnih skupnosti, ki delno nadomeščajo tradicionalne lokalne skupnosti, kar vpliva na selitvene trende, oblikovanje družin in življenjske stile mladih [25]. V različnih raziskavah je bilo ugotovljeno, da uporaba družbenih omrežij zmanjšuje željo mladih po otrocih. Pri tem so identificirali naslednje mehanizme: širjenje informacij o kontracepciji in poudarjanje stroškov otrok prek spleta, kar poveča zavedanje o negativnih plateh starševstva [26]; manj skupnega časa partnerjev, saj vsak zre v svoj zaslon (to zmanjšuje tako priložnosti za spočetje kot zadovoljstvo v odnosu) [27]; ter celo zmanjšanje kakovosti zakonskih odnosov in povečanje tveganja za ločitev pri parih, kjer je pretirana raba družbenih medijev povzročila konflikt ali nezvestobo [28, 29].

Takšen pristop vodi do večje individualizacije in pogostejšega prekinjanja odnosov. S širjenjem individualizma in materializma preko digitalnih platform postajajo mlajše generacije bolj neodvisne, ženske imajo po vsem svetu več dostopa do znanja, ekonomske svobode in so manj »prisiljene« v poroko zaradi ekonomskega preživetja [30]. Potrošniška kultura in nenehna dostopnost zabave v digitalnih kontekstih lahko do neke mere nadomestita željo po družini. Nekateri mladi poročajo, da občutijo zadostno izpolnitev v karieri, potovanjih, hobijih in potrošnji, medtem ko bi starševstvo zanje pomenilo prevelik odvzem svobode [24]. Odnosi tako nimajo nujno več trajnostnega ali reproduktivnega značaja, temveč so pogosto kratkotrajni ali odprti za različne interpretacije [31]. Vse te spremembe vodijo v opazne premike: mlajše generacije v številnih državah dajejo prednost samoizpolnitvi pred tradicionalnimi družinskimi vlogami, kar je globalno povezano z upadanjem števila sklenjenih zakonskih zvez in števila novorojenčkov.

Temu pritrjujejo tudi demografski podatki in sociološke analize, ki kažejo na stalni upad rodnosti, večji delež odraslih brez otrok in povečano nestanovitnost partnerskih zvez [32]. Vedno manj mladih se sploh spušča v odnose, iz katerih bi lahko nastale družine. Svetovna poprečna stopnja rodnosti je padla z 5,1 otroka na žensko (leta 1964) na 2,4 v 2019, projekcije do leta 2100 pa kažejo nadaljnje znižanje na približno 1,9 [33]. Kar 183 od 195 držav naj bi ob koncu stoletja imelo rodnost pod nivojem obnavljanja prebivalstva, kar se dogaja tudi v državah z nizko zaposlenostjo žensk in bolj tradicionalnimi vrednotami [34]. Gre za globalen pojav, ki presega zgolj ekonomijo: celo tam, kjer so ženske manj izobražene in karierno usmerjene, mladi ne oblikujejo družin. Porast samskosti po celem svetu [35, 36] je neločljivo povezan s padcem rodnosti.

Zanimivo je, da se to dogaja povsod naenkrat, tudi v državah z različnimi ekonomskimi in kulturnimi pogoji [32]. V ozadju te globalne spremembe je vrsta dejavnikov, kot so visoki življenjski stroški, negotove zaposlitve in težave pri dostopu do stanovanj. A kot skupni imenovalec izstopa digitalna doba, ki prek privlačnih vsebin spodbuja individualizem, potrošništvo, iskanje osebnega zadovoljstva in uspeha, pogosto na račun dolgoročnih odnosov in družinskega življenja. Poleg tega digitalna komunikacija, ki sicer do določene mere zapolnjuje potrebo po stikih, mladim ne nudi orodij za gradnjo globokih in trajnih odnosov v živo. Posledično se kljub navidezni povezanosti pogosto srečujejo z občutkom relacijske praznine. Pomanjkanje močnih intimnih vezi ima tako demografske in družbene posledice. A čeprav se moderni trendi predstavljajo kot izbira svobodnega posameznika, številne raziskave [37, 38, 39] dokazujejo, da kakovostni odnosi, zakon in družina prinašajo vrsto koristi za posameznikovo zdravje, srečo in družbeno podporo. Relacijska praznina torej ne vpliva le na statistiko porok in rojstev, temveč tudi na kakovost življenja generacije, ki bo morda materialno preskrbljena, a socialno in čustveno prikrajšana.

4 Sklep

Relacijska praznina v digitalni dobi predstavlja kompleksen izziv, ki prežema tako intimno doživljanje posameznika kot širše družbene vzorce. Pri mladih vidimo paradoks: so generacija z največ stiki in povezavami, a obenem generacija, ki pogosto občuti osamljenost, površnost odnosov in pomanjkanje smisla. Hiperpovezanost preko digitalne tehnologije ne more nadomestiti človeške potrebe po globoki povezanosti; nasprotno, v preobilju komunikacije brez pravega stika mnogi doživljajo občutek praznine. Poleg tega številne digitalne vsebine (od družbenih omrežij do tržno naravnanih platform) sistematično poudarjajo individualnost in samouresničitev kot pot do sreče, s čimer potiskajo v ozadje vrednote medsebojne povezanosti, predanosti in soodvisnosti. V takšnem okolju je povezovanje z drugim pogosto predstavljeno kot ovira za osebno svobodo, ne pa kot vir smisla in rasti.

Relacijska praznina, značilna za digitalno dobo, razkriva, da tehnološki razvoj ne zagotavlja nujno napredka v kakovosti medosebnih odnosov. Kljub vseprisotni digitalni povezanosti številni posamezniki, zlasti pripadniki mlajših generacij, doživljajo naraščajočo osamljenost, negotovost v odnosih ter občutek socialne odtujenosti. Fragmentacija komunikacije, pretežno površinski stiki in zmanjšana pogostost neposrednih interakcij zmanjšujejo čustveno bližino in znižujejo sposobnost oblikovanja trajnih, zaupljivih povezav. Na družbeni ravni se ti procesi odražajo v pomembnih demografskih spremembah, kot so upadanje števila partnerskih zvez, poznejše in redkejše poroke ter dolgotrajno zniževanje rodnosti v številnih državah. Takšni trendi odpirajo ključna vprašanja glede prihodnje družbene strukture: kako vzdrževati medgeneracijsko solidarnost, kako zagotoviti oskrbo za starajočo se populacijo brez potomcev in kako redefinirati koncept družine v spreminjajočem se družbenem kontekstu. Obenem sprožajo tudi razpravo o kakovosti bivanja: ali lahko materialni dosežki in digitalne mreže nadomestijo psihosocialno izpolnjenost, ki jo zagotavljajo stabilni in čustveno bogati odnosi? Ne glede na stopnjo tehnološke razvitosti človek ostaja relacijsko bitje, katerega osebnostna rast, čustvena stabilnost in občutek pripadnosti temeljijo na izkušnji pristne, vzajemne in časovno vzdržne medosebne povezanosti.

Za reševanje tovrstnih izzivov so potrebni ukrepi na več nivojih, tako na osebni (npr. z ozaveščanjem o škodljivih učinkih pretirane rabe zaslonov ter spodbujanje uravnoteženega odnosa do digitalne tehnologije), kot na družbeni (npr. v vzgoji in izobraževanju uvajati vsebine, ki mladim pomagajo razvijati socialne veščine, empatijo, aktivno poslušanje in gradnjo zdravih odnosov). Rešitve najverjetneje ležijo v iskanju novega ravnovesja, kjer bo mogoče izkoristiti prednosti digitalne povezanosti, ne da bi ob tem žrtvovali globino odnosov. S tem bodo mlade generacije ne le dobile digitalno znanje, temveč tudi orodja za bogato socialno in čustveno življenje, kar bo dolgoročno prispevalo k bolj zdravi, povezani in vitalni družbi.

Zahvala

Doseženi rezultati so nastali v okviru projekta Teologija in digitalizacija: antropološki in etični izzivi (št. J6-60105), ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost (ARIS) iz državnega proračuna.

Literatura

[1] Parkinson, P. (2022). The loneliness of the digitally connected. *Cambridge Papers, 31*(4), 1–6.

[2] Primack, B. A., Shensa, A., Sidani, J. E., Whaite, E. O., Lin, L. Y., Rosen, D., ...in Miller, E. (2017). Social media use and perceived social isolation among young adults in the U.S. *American Journal of Preventive Medicine, 53*(1), 1–8. https://doi.org/10.1016/j.amepre.2017.01.010

[3] Silva, H. M. (2025). The reconfiguration of social bonds in the digital age: Virtual connections vs. face-to-face relationships. *Nature Anthropology, 3*(1), 10003. https://doi.org/10.70322/natanthropol.2025.10003

[4] Yayan, E. H., Suna Dağ, Y. in Düken, M. E. (2019). The effects of technology use on working young loneliness and social relationships. *Perspectives in psychiatric care*, *55*(2), 194–200. https://doi.org/10.1111/ppc.12318

[5] Caprilli, S. (2025) The challenge of being adolescents and young adults in a world pervaded by digital/virtual communication, *Psychoanalysis, Self and Context, 20*(3), 283–284. https://doi.org/10.1080/24720038.2025.2483539

[6] Keysar, B. (2007). Communication and miscommunication: The role of egocentric processes. *Intercultural Pragmatics, 4*(1), 71–84. https://doi.org/10.1515/IP.2007.004

[7] Ściupider-Młodkowska, M. B. (2024). "Z" generation in research with Polish and Czech students: A selected comparative analysis in building and understanding relationships. *Studies on the Theory of Education, 46*(1), 183–197. https://doi.org/10.5604/01.3001.0054.4429

[8] Eddy, A. (2019). Is technology killing human emotion? How computer-mediated communication compares to face-to-face interactions. V F. Alt, A. Bulling in T. Döring (ur.), *Mensch und Computer 2019 (MuC'19)* (str. 527 – 530). Association for Computing Machinery.

[9] Susiang, M. I. N. in Ghofur, M. (2024). The influence of social media on changes in social values among millennials. *Socious Journal, 1*(5), 21–28. https://doi.org/10.62872/59e75r06

[10] Bear, H., Fazel, M. in Skripkauskaite, S. (2025). Isolation despite hyper-connectivity? The association between adolescents' mental health and online behaviours in a large study of school-aged students. *Current Psychology, 44*, 7124–7137. https://doi.org/10.1007/s12144-025-07643-z

[11] Brown, A. R. in Manning, W. D. (2021). Relationship status trends according to age and gender, 2019–2021. V *Family Profiles* (str. 21–25). National Center for Family & Marriage Research.

[12] Holkar, R. (2022). How digital communication is reshaping interpersonal relationships in urban India: A study of communication trends among young adults. *Journal of Public Representative and Society Provision, 2*(3), 129–138. https://doi.org/10.55885/jprsp.v2i3.233

[13] Yakushina, O. I. (2023). Contemporary digital communications and their impact on building personal relationships. *Theory and Practice of Social Development, 7*, 97–106. https://doi.org/10.24158/tipor.2023.7.13

[14] Liu, H., Zhang, L. in Liu, N. (2022). Economic uncertainty, cultural and ideational transition, and low fertility. *Sustainability, 14*(14), 8344.

[15] Mrozek, A. in Mitchell, P. J. (2024). *I... Do? Why marriage still matters*. Cardus.

[16] Stone, L. (2024). *1-in-3: A record share of young adults will never marry.* https://ifstudies.org/blog/1-in-3-a-record-share-of-young-adults-will-never-marry

[17] Republika Slovenija Statistični urad. 2023 *Število rojstev upadlo na najnižjo raven doslej*. https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/12936

[18] Mansoor, A. in Dangwal, P. (2024). Understanding the interplay of social media usage and relationships among young adults. *International Journal for Multidisciplinary Research, 6*(2), 1–9. https://doi.org/10.36948/ijfmr.2024.v06i02.17787

[19] Jamieson, L. (2013). Personal relationships, intimacy and the self in a mediatised culture. V A. McKee in D. Holmes (ur.), *The Media and the Intimate Self* (str. 13–33). Palgrave Macmillan.

[20] Lesthaeghe, R. (2010). The unfolding story of the second demographic transition. *Population and Development Review, 36*(2), 211–251. https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2010.00328.x

[21] Marston, K. (2022). #Relationshipgoals: Fantasies of the good life in young people's digitally-networked peer cultures. *Journal of Youth Studies, 27*(2), 303–321. https://doi.org/10.1080/13676261.2022.2124106

[22] Rimer, J. in Tilleczek, K. C. (2019). Digital media, youth, and social relationships. V J. Rimer in K. Tilleczek (ur.), *Youth in the digital age* (str. 113–127). Routledge.

[23] Wen, Y. (2024). Love in the digital age: Exploring the transformation impact of the internet on romantic relationships. *Highlights in Business, Economics and Management, 41*, 59–66.

[24] Zhao, J., Zou, Z., Chen, J., Chen, Y., Lin, W., Pei, X., Li, E., Dong, Y. in Chen, X. (2024). Offline social capital, online social capital, and fertility intentions: Evidence from China. *Humanities and Social Sciences Communications, 11*, 1131. https://doi.org/10.1057/s41599-024-03643-9

[25] Romeo, Angelo. 2024. New forms of interaction in the digital age: The use of the telephone. *Social Sciences, 13*(3), 153. https://doi.org/10.3390/socsci13030153

[26] Cheng, K. W. (2011). The effect of contraceptive knowledge on fertility: The roles of mass media and social networks. *Journal of Family and Economic Issues, 32*(2), 257–267. https://doi.org/10.1007/s10834-011-9248-1

[27] McDaniel, B. (2015). "Technoference": Everyday intrusions and interruptions of technology in couple and family relationships. V C. J. Bruess (ur.), *Family communication in the age of digital and social media* (str. xx–xx). Peter Lang Publishing.

[28] Mohd Kamal, N. (2021). Social media: Contributors to relationship dissolution? V M. Che Su, A. Mohd Khairie, Y. Norhafezah, M. H. Baharudin in T. Nursafwah (ur.), *Breaking the Barriers, Inspiring Tomorrow. Proceedings of the 7th International Conference on Communication and Media 2020 (i-COME'20), 7-8 November, 2020, Sintok, Malaysia* (str. 440–448). European Proceedings.

[29] Zheng, S. L., Duan, Y. W. in Ward, M. R. (2019). The effect of broadband internet on divorce in China. *Technological Forecasting and Social Change, 139*, 99–114. https://doi.org/10.1016/j.techfore.2018.07.038

[30] Dettling, L. J. (2016). Broadband in the labor market: The impact of residential high-speed internet on married women's labor force participation. *ILR Review, 70*(2), 451–482. https://doi.org/10.1177/0019793916644721

[31] Mengzhen, L., Berezina, E. in Benjamin, J. (2024). Insights into young adults' views on long-term and short-term romantic relationships in the United Kingdom. *Sexuality & Culture, 28*, 1407–1423. https://doi.org/10.1007/s12119-023-10183-y

[32] Gams, M. in Osredkar, M. J. (2021). Katoliški nauk in znanost o demografskih vprašanjih. *Bogoslovni vestnik, 81*(3), 555–567. http://dx.doi.org/10.34291/BV2021/03/Gams

[33] The World Bank. (2021). *Fertility rate, total (births per woman).* https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN

[34] Vollset, S. E., Goren, E., Yuan, C. W., Cao, J., Smith, A. E., Hsiao, T., … Murray, C. J. L. (2020). Fertility, mortality, migration, and population scenarios for 195 countries and territories from 2017 to 2100: A forecasting analysis for the Global Burden of Disease Study. *The Lancet, 396*(10258), 1285–1306. https://doi.org/10.1016/s0140-6736(20)30677-2

[35] Esteve, A., Kashyap, R., Garcia Roman, J., Cheng, Y. A., Fukuda, S., Nie, W. in Lee, H. O. (2020). Demographic change and increasing late singlehood in East Asia, 2010–2050. *Demographic Research, 43*, 1367–1398. https://doi.org/10.4054/DemRes.2020.43.46

[36] Klinenberg, E. (2012). *Going solo: The extraordinary rise and surprising appeal of living alone*. Penguin Books.

[37] Downward, P., Rasciute, S. in Kumar, H. (2022). Mental health and satisfaction with partners: A longitudinal analysis in the UK. *BMC Psychology, 10*, 15. https://doi.org/10.1186/s40359-022-00723-w

[38] Lawrence, E. M., Rogers, R. G., Zajacova, A. in Wadsworth, T. (2019). Marital happiness, marital status, health, and longevity. *Journal of Happiness Studies, 20*, 1539–1561. https://doi.org/10.1007/s10902-018-0009-9

[39] Roth, M., Landolt, S. A., Nussbeck, F. W., Weitkamp, K. in Bodenmann, G. (2025). Positive outcomes of long-term relationship satisfaction trajectories in stable romantic couples: A 10-year longitudinal study. *International Journal of Applied Positive Psychology, 10*, 8. https://doi.org/10.1007/s41042-024-00201-1

Indeks avtorjev / Author index

Arko Nataša 7
Bavdaž Mojca 38
Došenovič Bonča Petra 38
Gams Matjaž 11
Gekić Haris 17
Malačič Janez 24
Osredkar Mari Jože 33
Poljak Lukek Saša 20
Ponikvar Nina 38
Ražman Sara 38
Redek Tjaša 38
Repič Slavič Tanja 43
Sambt Jože 49
Simonič Barbara 54

Demografske in družinske analize

Demographic and Family Analyses

Uredniki | Editors:

Janez Malačič
Mari Jože Osredkar
Jože Sambt
Matjaž Gams